Guy de
Maupassant

Pierre și Jean

Editura Eminescu

GUY DE MAUPASSANT

Pierre şi Jean

165

Traducere de Gabriela Adameşteanu
şi Viorica Oancea

EDITURA EMINESCU
1979

Cuprins

Capitolul I

— FIR-AR SĂ FIE! STRIGĂ DINTR-O dată bătrânul Roland.

De vreun sfert de oră stătea încremenit, cu ochii țintă la apă şi, din când în când doar, cu o mişcare foarte înceată, ridica undița cufundată în adânc.

Doamna Roland, care moțăia pe banca din spate a bărcii, lângă doamna Rosémilly, invitata lor la pescuit, se trezi şi întoarse capul:

— Ce s-a întâmplat, Gérôme? îl întrebă pe bărbatul ei.

— Nu mai muşcă deloc... răspunse furios Roland. De la prânz n-am mai prins nimic... La pescuit nu-i bine să mergi decât cu bărbații, femeile totdeauna te întârzie.

Cei doi fii ai lor, Pierre şi Jean, unul la babord şi celălalt la tribord, fiecare cu câte un fir înfăşurat pe degetul arătător, izbucniră în râs amândoi deodată.

— Nu eşti prea drăguț cu musafira noastră, tată... îi spuse Jean.

Domnul Roland se scuză, fâstâcit:

— Iertați-mă, doamnă Rosémilly, aşa-s eu, invit doamnele fiindcă îmi place să fiu cu ele şi pe urmă, cum dau de apă, nu mă mai gândesc decât la peşte.

Doamna Roland se trezise de-a binelea şi privea visătoare marea şi falezele care se întindeau cât zăreai cu ochii.

— Ați prins totuşi destui, zise, cu o voce scăzută.

Bărbatul ei negă dând din cap, dar în acelaşi timp aruncă o privire mulțumită înspre coşul unde peştele prins de ei trei încă se mai zbătea, cu un zgomot slab de solzi lunecoşi şi de

aripioare deschise, cu zvâcniri neputincioase şi guri căscate larg în aerul care le aducea moartea.

Luă coşul între genunchi, îl aplecă; înclină până la marginea lui valul argintiu al vietăţilor, ca să le vadă pe cele de la fund; zvârcolirea lor agonică se înteţi şi un miros tare, un iz sănătos de peşte, se ridică dinăuntru, din pântecele plin al coşului. Vechi pescar, Roland îl trase în piept cu nesaţ, ca pe-o mireasmă de trandafiri:

— Mamă, doamne! strigă. Ăştia tot mai mişcă!

Apoi continuă:

— Tu câţi ai prins, doctore?

Pierre, fiul cel mare, un bărbat la vreo treizeci de ani, cu mustaţa şi bărbia rase şi cu favoriţi negri ca de magistrat, răspunse:

— Nu cine ştie ce, vreo trei-patru.

Tatăl se întoarse spre mezin:

— Şi tu, Jean?

Jean, un băiat înalt, blond, foarte bărbos, cu mult mai tânăr decât fratele lui, zâmbi şi spuse încet:

— Cam tot atâţia, patru sau cinci.

De fiecare dată spuneau aceeaşi minciună, care-l încânta pe Roland. Bătrânul îşi înfăşurase firul pe mânerul unei vâsle şi, încrucişându-şi braţele, declară:

— N-o să mai ies niciodată după-amiaza la pescuit. Cum trece de ora zece, s-a isprăvit, afurisiţii nu mai muşcă, dorm la soare.

Privea marea dimprejur cu un aer mulţumit, de proprietar. Fusese bijutier la Paris şi patima pentru navigaţie şi pescuit îl smulsese de la tejghea de îndată ce agonisise destul ca să poată trăi modest, din rente. Se retrăsese deci în portul Havre, cumpărase o ambarcaţie şi devenise marinar amator. Băieţii, Pierre şi Jean, rămăseseră la Paris să-şi continue studiile şi mai veneau din când în când, să-şi petreacă orele libere pe mare cu tatăl lor. Cu cinci ani mai mare decât Jean, Pierre îşi descoperise pe rând diferite vocaţii şi, după terminarea liceului, încercase una după alta vreo şase profesiuni, dar, plictisindu-se repede,

visa de fiecare dată la altceva. Ultima atracție fusese medicina şi se pusese pe treabă cu atâta ardoare, încât devenise doctor în scurtă vreme, cu dispense de timp obținute de la ministru. Era exaltat, inteligent, schimbător şi dârz, utopic şi idealist.

Pe cât era Pierre de negricios, pe atât de blond era fratele său, pe cât era el de nestăpânit şi de răzbunător, pe atât era celălalt de calm şi de blând. Jean îşi terminase liniştit Facultatea de drept şi amândoi frații îşi luaseră diplomele odată. Acum se odihneau pentru scurt timp în familie, sperând să se poată stabili în Havre.

Dar o gelozie surdă, una din acele gelozii adormite care dospesc pe neştiute între frați sau între surori până la vârsta maturității şi ies la lumină abia atunci când unui dintre ei se căsătoreşte sau când dă peste el vreun noroc neaşteptat, îi ținea treji, într-o ostilitate frățească şi inofensivă. Se iubeau, fără îndoială, dar se pândeau necontenit, încă de când se născuse Jean, Pierre, care avea cinci ani, privise cu duşmănia unui mic animal alintat noua vietate care se răsfăța în brațele mamei şi ale tatălui. Jean fusese din copilărie un model de bunătate şi de cumințenie; şi, încetul cu încetul, Pierre ajunsese la exasperare tot auzind laudele aduse acestui băiat zdravăn, căci blândețea lui i se părea moliciune, bunătatea – neghiobie, bunăvoința – opacitate. Părinții, oameni liniştiți, care visau pentru odraslele lor situații mediocre şi respectabile, îi reproşau ezitările, entuziasmele, avântul spre profesiuni strălucitoare şi pornirile idealiste care toate dăduseră greş. De când ajunsese om în toată firea, nu i se mai spunea „Uită-te la Jean şi fă ca el”, dar, ori de câte ori auzea „Jean a făcut aşa, Jean a făcut pe dincolo”, pricepea foarte bine şi înțelesul, şi aluzia strecurată.

Gospodină chibzuită şi sentimentală, cu un suflet simțitor de casieriță, mama potolea fără încetare micile rivalități iscate între frați, din toate fleacurile, mai în fiece zi. Acum însă, un fapt mărunt o nelinştea şi o făcea să se teamă de o încurcătură; în timpul iernii, pe când amândoi băieții îşi

terminau studiile, făcuse cunoştinţă cu o vecină, doamna Rosémilly, văduva unui căpitan de cursă lungă, mort pe mare cu doi ani în urmă. Văduva, foarte tânără, de numai douăzeci şi trei de ani, o femeie şi jumătate, care înțelegea viața din instinct, ca o sălbăticiune, de parcă până atunci ar fi trecut prin toate întâmplările posibile, le-ar fi trăit şi le-ar fi cântărit cu mintea ei sănătoasă, chibzuită şi îngustă, îşi luase obiceiul să vină seară de seară cu lucrul de mână, la taifas, în casa acestor vecini primitori unde i se oferea o ceaşcă de ceai. Bătrânul Roland, pe care-l tot îmboldeau veleitățile marinăreşti, o descosea pe noua lor prietenă despre răposatul căpitan, şi ea, fără să se arate tulburată în niciun fel, vorbea despre el, despre povestirile lui de altădată, ca o femeie înțeleaptă şi resemnată, care iubeşte viața şi ştie cum se vorbeşte despre morți. La întoarcerea lor, băieții o găsiseră în casă pe atrăgătoarea văduvă şi imediat începuseră să-i dea târcoale, ținând nu atât să-i placă, cât să ia, fiecare, locul celuilalt.

Practică şi prevăzătoare, mama ar fi vrut să învingă unul dintre ei, pentru că tânăra era bogată, dar fără ca celălalt să sufere din cauza asta.

Doamna Rosémilly era blondă cu ochi albaştri, cu o cunună de păr din care îi scăpau zulufi neastâmpărați şi cu un aer puțin înfipt, îndrăzneț şi bătăios, deloc potrivit cu firea ei aşezată. De la început păruse să încline spre Jean, atrasă de asemănarea dintre felul lor de a fi. Preferința nu se manifesta, de altfel, decât printr-o abia simțită diferență de ton sau de privire şi prin faptul că, uneori, se sfătuia cu el. Îşi dădea parcă seama că opinia lui Jean o susținea totdeauna pe a ei, în timp ce a lui Pierre, ca un făcut, era întotdeauna alta. Când vorbea despre vreo idee de-a doctorului, fie ea politică, artistică, filosofică sau morală şi spunea: „o trăsnaie de-a dumitale”, el o măsura cu privirea rece a unui judecător care deschide proces tuturor femeilor, acestor biete creaturi.

Până la întoarcerea băieților, bătrânul Roland nu o invitase niciodată la pescuit. De altfel, nu-şi lua nici nevasta,

îi plăcea să pornească în zori cu Beausire, un căpitan de cursă lungă în retragere, cu care se împrietenise, tot întâlnindu-l la ora fluxului în port. Îl luau cu ei şi pe bătrânul marinar Papagris, supranumit Jean Bart, care avea în grijă barca.

Cu o săptămână înainte însă, într-o seară, când doamna Rosémilly, care cina la ei, aruncase: „Trebuie să fie foarte plăcut să mergi la pescuit, nu-i aşa?”, fostul bijutier, măgulit şi cuprins de dorința de a-şi face prozeliți ca misionarii, strigă:

— Ați vrea să mergeți?

— Cum să nu.

— Marțea viitoare?

— Da, marțea viitoare.

— Eşti dumneata femeie în stare să plece la cinci dimineața?

— Aaa, nu, asta nu, exclamă ea.

Roland fu dezamăgit, îşi pierdu entuziasmul şi îi puse imediat vocația la îndoială. Totuşi, o întrebă:

— Dar atunci la cât?

— ...Pe la nouă.

— Mai înainte nu?

— Nu, mai înainte nu, şi-aşa e prea devreme!

Bietul om şovăi. Era clar că n-aveau să mai prindă nimic, pentru că atunci când arde soarele peştele nu mai muşcă; cei doi frați însă se grăbiseră să pună totul la cale pe loc, până în cele mai mici amănunte.

Aşadar, marțea următoare, *Perla* aruncase ancora sub stâncile albe ale promontoriului de la Hève; pescuiseră până la prânz, pe urmă ațipiseră un timp, pescuiseră din nou, fără să mai prindă, de data asta, nimic. Iar bătrânul Roland, înțelegând, cam târziu, că pentru doamna Rosémilly nu conta decât plimbarea pe mare, că numai ea îi plăcuse. Într-adevăr, văzând şi că undițele lui continuau să rămână nemişcate, se smucise nervos şi aruncase un: „Fir-ar să fie!” adresat atât văduvei nepăsătoare, cât şi vietăților ce nu se lăsau prinse.

Se uita acum la peşte, la peştele lui, fremătând de bucurie ca un avar; după un timp ridică ochii spre cer şi văzu că soarele cobora.

— Ei, copii! zise, ce-ar fi dacă ne-am mai şi întoarce?

Băieţii răsuciră firele, le înfăşurară şi înfipseră cârligele curăţate în dopurile de plută. Pe urmă îl aşteptară pe Roland, care se ridicase în picioare şi scruta zarea ca un căpitan.

— Nici pic de vânt, băieţi, zise, va trebui să vâslim. Şi deodată făcu semn cu mâna spre nord:

— Ia te uită, vaporul de Southampton.

Acolo unde arătase el, deasupra mării netede şi întinse ca o nesfârşită pânză albastră, cu licăriri de foc şi aur, se înălţa un nor întunecat profilat pe cerul trandafiriu. Dedesubtul lui se zărea vasul care, din depărtare, părea foarte mic.

Înspre sud se mai zăreau multe alte dâre de fum, îndreptându-se toate spre farul drept ca un catarg şi spre digul din Havre, al cărui contur alb abia se desluşea.

— Nu azi trebuia să intre în port vasul *Normandia*? întrebă Roland.

— Ba da, tată, răspunse Jean.

— Cred că se vede acolo, jos... dă-mi ocheanul.

Roland deşurubă tubul de aramă, îl potrivi la ochi, căută punctul şi zise, încântat de ce văzuse:

— Da, da, îi recunosc amândouă coşurile. Vreţi să vă uitaţi, doamnă Rosémilly?

Ea luă luneta, o îndreptă spre transatlantic, dar, fără îndoială, nu fu în stare să-l prindă în obiectiv pentru că, în afară de un albastru nemărginit, nu distingea decât un cerc colorat, un fel de curcubeu rotund şi nişte umbre negre, ciudate, care o ameţeau.

— Niciodată n-am ştiut cum să umblu cu un ochean, zise, dându-i-l înapoi. Asta îl scotea din sărite pe bărbatul meu, care petrecea ore întregi la fereastră, uitându-se la vapoare.

Roland se simţi jignit.

— Poate c-aveţi ceva la ochi, îi spuse, luneta mea e foarte bună.

Pe urmă i-o oferi şi nevestei.

— Nu vrei să te uiţi şi tu?

— Nu, mulţumesc, ştiu dinainte că n-am să văd nimic.

Doamna Roland, care nu-şi arăta cei patruzeci şi opt de ani, părea să se bucure mai mult decât oricare dintre ei de plimbarea pe mare şi de amurgul acestei zile. Părul castaniu abia începea să-i încărunţească. Îţi făcea plăcere s-o vezi cum arăta, calmă şi ponderată, cu o expresie binevoitoare şi mulţumită întipărită pe faţă. Pierre avea dreptate când spunea despre ea că ştie exact cât preţuiesc banii, dar asta n-o împiedică să guste şi farmecul visării. Citea mult, îi plăceau romanele şi poeziile, nu atât ca literatură, cât pentru melancolia duioasă pe care i-o trezeau. Un vers, chiar banal sau prost, făcea să-i vibreze coarda sensibilă, cum spunea ea, îi dădea senzaţia unei dorinţe tainice, aproape împlinite. Se lăsa în voia acestor mici emoţii care-i tulburau uşor sufletul, altminteri ţinut în perfectă ordine, ca un registru de socoteli.

De când se stabiliseră în Havre, ea, altădată atât de zveltă şi de subţire, începuse să se cam îngraşe. Ieşirea de astăzi pe mare o încântase. Cu toate că nu era om rău, bărbatul ei o bruftuia tot timpul din orişice, ca un patron autoritar care se răsteşte în dugheana lui ori de câte ori dă o poruncă, chiar atunci când nu e furios sau pornit împotriva cuiva. Faţă de străini, Roland se stăpânea, dar în familie îşi dădea drumul şi făcea pe grozavul, deşi era fricos din fire. De teama scandalului, a certurilor, a justificărilor de prisos, doamna Roland se supunea totdeauna şi nu cerea nimic pentru ea; aşa încât nu mai îndrăznise de multă vreme să-l roage pe Roland s-o plimbe pe mare. Fusese foarte bucuroasă să prindă prilejul acesta şi îl gusta din plin. Din clipa plecării se dăruise, cu trup şi suflet, plăcerii de-a aluneca pe apă. Nu se gândea la nimic, nu se lăsa în voia amintirilor sau a speranţelor; i se părea că, la fel ca şi sufletul, trupul ei plutea într-o dulce toropeală, peste ceva mătăsos, fluid, nespus de plăcut. La porunca tatălui „Fiţi gata pentru vâslit!” doamna Roland zâmbi văzând cum băieţii ei, oameni în toată firea, îşi

scot hainele şi-şi suflecă mânecile cămăşilor.

Pierre, care stătea lângă cele două femei, luă vâsla de la tribord, Jean pe cea de la babord şi, pentru că Roland ținea ca manevrele să fie executate regulamentar, aşteptară ordinul căpitanului:

— Cu toată puterea înainte!

Atunci cufundară, amândoi odată, ramele în apă, apoi se lăsară pe spate, trăgând din toate puterile; şi începu între ei o luptă ca să arate, fiecare, ce poate.

La venire, barca fusese împinsă de vântul care-i umflase uşor pânzele, dar acum nu se mai simțea nicio adiere şi orgoliul lor de bărbați se deşteptă dintr-o dată, la gândul că se vor măsura unul cu altul. De obicei, când se duceau la pescuit cu tatăl lor, băieții se mulțumeau să vâslească fără ca vreunul să încerce să ia comanda. Pregătind undițele, Roland supraveghea şi mersul ambarcației, pe care o conducea doar cu un gest sau cu un cuvânt: „Las-o mai domol, Jean”, spunea. Sau: „Pierre, dă-i bătaie!” Ori: „Hai, unu, hai, doi, mai cu tragere de inimă!

Cel care era cu gândul în altă parte începea să tragă mai tare, cel care o luase razna se mai potolea şi vasul îşi recăpăta direcția.

Astăzi însă voiau amândoi să-şi arate puterea. Pierre avea brațe subțiri, păroase şi agile; cele ale lui Jean erau zdravene şi albe şi un ghem de muşchi îi juca sub pielea trandafirie.

La început, Pierre se dovedi a fi cel mai tare. Vâslea încruntat, strângând din dinți, cu picioarele întinse mult înainte, făcând ca, la fiecare sforțare, vâsla pe care îşi încleştase mâinile să se îndoaie; şi *Perla* se apropia de țărm. Aşezat în partea din față a bărcii ca să lase liberă banca din spate pentru doamne, bătrânul Roland striga cât îl ținea gura:

— Mai încet, „unu” – dă-i bătaie, „doi”!

„Unu” îşi întețea eforturile înverşunate şi „doi” nu mai putea face față acestui vâslit dezordonat.

În sfârşit, căpitanul porunci: „Opriți!”. Cele două lopeți se ridicară deodată şi, la ordinul tatălui, Jean trase singur

câtva timp. Dar, din clipa aceea, deveni stăpân pe situație; se încălzi, se însufleți, în vreme ce Pierre, cu respirația tăiată, istovit de eforturile dinainte, încetinise şi gâfâia. Roland opri de patru ori la rând pentru ca fiul cel mare să-şi revină şi ca să redreseze vasul în derivă. Atunci doctorul, palid şi asudat, umilit şi furios, mormăi:

— Nu ştiu ce e cu mine... am un spasm la inimă... O pornisem foarte bine şi acum mă simt sleit de puteri.

— Vrei să vâslesc numai eu? întrebă Jean.

— Nu, mulțumesc... o să-mi treacă...

— Haide, Pierre, spuse mama nemulțumită, n-are rost să te îmbufnezi, nu mai eşti copil, ce Dumnezeu!

Pierre dădu din umeri şi începu din nou să vâslească.

Doamna Rosémilly părea să nu vadă, să nu audă şi să nu înțeleagă nimic din tot ce se petrecea. La fiecare smucitură a bărcii; căpşorul ei blond se lăsa pe spate, cu o mişcare bruscă şi grațioasă, care făcea să-i fluture pe tâmple părul mătăsos.

— Ia te uită, strigă Roland, *Prințul Albert* ne ajunge din urmă!

Şi toată lumea se uită într-acolo. Prelung şi teşit, încărcat de călători şi de umbrele deschise, vaporul de Southampton venea în mare viteza, cu cele două coşuri înclinate spre spate şi cu cele două apărători de roți vopsite în galben şi rotunde ca nişte obraji. Roțile iuți şi zgomotoase, care, lovind apa, o lăsau să cadă în spume, îi dădeau o înfățişare zorită, te făceau să te gândeşti la un vas de curse grăbit; iar partea din față a navei spinteca marea, ridicând două talazuri subțiri şi străvezii, care alunecau de-a lungul pereților.

Când ajunse lângă *Perla*, bătrânul Roland îşi ridică pălăria şi cele două femei fluturară batistele. Câteva umbreluțe răspunseră salutului, legănându-se pe puntea pachebotului ce se îndepărta, lăsând în urmă, pe fața lucitoare şi liniştită a mării, doar nişte unduiri domoale.

Din toate colțurile zării răsăreau alte vapoare, scoțând trâmbe de fum. Se îndreptau în grabă spre digul alb şi mic, care le înghițea, unele după altele, ca un gâtlej larg deschis.

Şi bărcile de pescuit, şi marile veliere cu catarge zvelte, alunecând pe cer, târâte de remorchere invizibile, toate veneau, mai repede sau mai încet, înspre acest căpcăun nesătul. Din când în când, el părea îmbuibat şi arunca în largul mării o altă flotă de pacheboturi, bricuri, goelete, cutere, ale căror catarge fără număr semănau, din depărtare, cu nişte rămurişuri încâlcite. Vapoarele cu aburi goneau spre stânga sau spre dreapta, pe pântecele neted al oceanului, în timp ce, părăsite de remorchere, corăbiile cu pânze rămâneau nemişcate, înfăşurându-se de sus până jos în pânza albă sau cafenie, ce devenea roşie în lumina amurgului.

Cu ochii pe jumătate închişi, doamna Roland şopti:

— Doamne, ce frumoasă e marea!

— Da, numai că face destul rău câteodată, răspunse doamna Rosémilly, scoţând un oftat lung, care, totuşi, n-avea nimic trist în el.

— Ia te uită! *Normandia* intră în radă! strigă Roland. Mamă, doamne, că mare mai e!

Pe urmă începu să le dea lămuriri despre ţărmul din faţa lor, din cealaltă parte a estuarului Senei: după spusele lui, gurile Senei măsurau douăzeci de kilometri. Le arătă Villerville, Trouville, Houlgate, Luc, Arromanches, râul din Caen şi stâncile din Calvados, din cauza cărora navigaţia devine periculoasă până la Cherbourg. Apoi le vorbi pe larg despre bancurile de nisip ale Senei, care se deplasează la fiecare flux şi pun în încurcătură chiar şi vasele-pilot din Quilleboeuf, dacă nu parcurg zilnic canalul. Le atrase atenţia că portul Havre desparte Normandia de Jos de cea de Sus. În Normandia de Jos coasta netedă coboară, cu păşuni, livezi şi câmpii, până la mare. Dimpotrivă, ţărmul Normandiei de Sus este drept, o splendidă faleză dantelată, înaltă şi plină de creste, care până la Dunkerque arată ca un zid alb, fără sfârşit, şi ascunde, în fiecare golfuleţ, un port sau un sat: Étretat, Fécamp, Saint-Valery, Le Tréport, Dieppe şi câte altele.

Cufundate într-o dulce toropeală şi tulburate de

priveliştea oceanului nesfârşit, acoperit de vapoare care mişunau ca nişte jivine uriaşe în jurul vizuinii, cele două femei nu-l mai auzeau; priveau tăcute asfințitul liniştitor şi măreț, copleşite de întinderea imensă de apă şi aer. Doar Roland vorbea întruna; făcea parte dintre cei pe care nimic nu-i mişcă. Mai sensibile, femeile simt uneori, fără să înțeleagă de ce, că zgomotul unei voci de prisos este supărător ca o necuviință.

Potoliți, Pierre şi Jean vâsleau alene; şi Perla se îndrepta către port, mică de tot pe lângă navele impunătoare.

Când ajunse la chei, Papagris, care îi aştepta, întinse mâna doamnelor să le ajute să coboare, şi intrară în oraş.

O mare mulțime liniştită, lumea care se plimbă zilnic pe dig la ora fluxului, se întorcea spre casă.

Doamnele Roland şi Rosémilly păşeau înainte, urmate de cei trei bărbați. Urcând pe strada Paris, se mai opreau din când în când în fața unui magazin de mode sau de bijuterii, să admire o pălărie ori un giuvaer; după ce schimbau câte o părere între ele, porneau mai departe.

În piața Bursei, Roland privi îndelung, aşa cum făcea zi de zi, bazinul plin de nave ale Comerțului şi, în continuarea lui, celelalte docuri, unde carcasele imense înşirate pe patru-cinci rânduri îşi alăturau pântecele, aproape atingându-se. De-a lungul cheiului, pe o întindere de câțiva kilometri, catargele fără număr, cu vergile, cu săgețile, cu parâmele lor, preschimbau locul deschis din mijlocul oraşului într-o întinsă pădure moartă. Deasupra acestui codru desfrunzit se roteau pescăruşii, pândind resturile aruncate în apă şi aşteptând să se năpustească de sus, ca nişte pietre care se prăvălesc din înălțime; şi un mus, urcat în vârful catargului ca să fixeze un scripete, părea un ştrengar cocoțat în pom după cuiburi.

— Vrei să iei masa cu noi, aşa, fără nicio pretenție, numai ca să încheiem ziua împreună? o întrebă doamna Roland pe doamna Rosémilly.

— Da, sigur că da, cu plăcere; primesc şi eu, tot aşa, ca între prieteni. În seara asta mi s-ar părea trist să mă întorc

singură acasă.

Pierre, care auzise discuția şi pe care indiferența tinerei femei începea să-l irite, şopti: „Uite-o pe văduvă cum se-nfige!”

De vreo câteva zile, numai aşa îi spunea, „văduva”. Cuvântul în sine, nici bun, nici rău, îl supăra pe Jean prin felul cum era rostit, prin intonația care lui i se părea acră şi jignitoare.

Şi cei trei bărbați nu mai scoaseră niciun cuvânt până în pragul locuinței. Era o clădire modestă de pe strada Belle-Normande, alcătuită dintr-un parter şi două caturi joase. Servitoarea, Joséphine, o fetişcană de vreo nouăsprezece ani, slujnică ieftină de la țară, care avea întipărită pe față expresia uluită, de animal speriat, a țăranilor, veni să le deschidă; încuie uşa, urcă în urma stăpânilor până în salonul care se afla la primul etaj şi abia atunci le spuse:

— Dă vreo trei ori a venit un domn.

Bătrânul Roland, care striga şi înjura ori de câte ori vorbea cu ea, țipă:

— Cine dracu’ zici c-a venit?

Ea nu se speria niciodată de urletele lui, aşa încât continuă pe acelaşi ton:

— Un domn dă la notaru’.

— De la care notar?

— Păi dă la care decât dă la dom’ Lecanu?

— Şi ce-a zis?

— C-o să vină el, domnu Lecanu, seara asta.

Domnu Lecanu era notar şi oarecum prieten cu bătrânul Roland, de ale cărui afaceri se ocupa. De vreme ce-şi anunțase vizita, trebuia să fie vorba de un lucru urgent şi important; şi cei patru Roland se priviră, tulburați de veste, ca toți oamenii nu prea avuți cărora amestecul neaşteptat al unui notar le trezeşte în minte o grămadă de idei neclare despre contracte, procese sau moşteniri, lucruri în acelaşi timp dorite şi temute. După câteva clipe de tăcere, domnul Roland întrebă încet:

— Ce-o mai fi şi asta?

Doamna Rosémilly începu să râdă:

— Ei, hai, sunt sigură că-i vorba de-o moştenire. Eu aduc noroc.

Dar ei nu aşteptau moartea nimănui care le-ar fi putut lăsa ceva. Doamna Roland, care în privinţa rubedeniilor avea o foarte bună ţinere de minte, începu să-şi treacă în revistă toate neamurile, să caute înrudirile prin alianţă, din partea ei şi din partea bărbatului, să descopere veri de-a zecea spiţă. Fără să-şi fi scos măcar pălăria, tot întreba:

— Spune, tată (acasă, ea îi spunea bărbatului ei „tată” şi, câteodată, faţă de străini, „domnul Roland”), spune, tată, nu-ţi aduci aminte pe cine-a luat Joseph Lebru a doua oară?

— Ba da, o tânără Dumenil, fata unui librar.

— Copii or fi avut?

— Te cred, cel puţin patru sau cinci.

— Atunci nu poate să fie vorba de el.

Tot căutând, se însufleţise, se agăţa de speranţa unei mici averi, picată din cer. Dar Pierre care ţinea mult la ea şi, ştiind-o cam visătoare, se temea c-o s-o vadă dezamăgită sau amărâtă dacă vestea s-ar dovedi proastă, îi spuse ca s-o oprească:

— Nu te aprinde, mamă, povestea cu unchii din America s-a isprăvit. Mai degrabă aş zice că-i vreun plan de însurătoare pentru Jean.

Rămaseră cu toţii descumpăniţi, iar lui Jean nu-i prea conveni că fratele lui vorbise despre asta în faţa doamnei Rosémilly.

— De ce pentru mine şi nu pentru tine? Presupunerea ta nu stă în picioare. Tu eşti cel mai mare, aşa că, în primul rând, s-ar fi gândit la tine. Şi pe urmă, eu nu vreau să mă însor.

— Deci eşti îndrăgostit? râse Pierre, batjocoritor.

— Ce, dacă spui că încă nu vrei să te-nsori, trebuie să fii îndrăgostit? răspunse, nemulţumit, celălalt.

— Cu „încă” ăsta ai rezolvat lucrurile. Aşadar, aştepţi.

— Să zicem că aştept, ca să fie pe-a ta.

Dar bătrânul Roland, care între timp ascultase şi chibzuise, găsi dintr-o dată cea mai potrivită explicaţie:

— Zău că suntem proşti să ne tot batem atâta capul. Domnul Lecanu ne este prieten, ştie că Pierre îşi caută cabinet medical, iar Jean birou de avocat şi i-a făcut rost vreunuia dintre voi.

Părea aşa de simplu şi de posibil, încât toată lumea fu de acord.

— Am pus masa, spuse servitoarea.

Şi fiecare plecă spre camera lui, să se spele pe mâini. Zece minute mai târziu luau masa în mica sufragerie de la parter.

La început nu se vorbi nimic, dar, după câteva minute, Roland se miră iar de vizita notarului:

— La urma urmei, de ce n-o fi scris, de ce şi-o fi trimis de trei ori secretarul şi de ce acuma vine chiar el?

Lui Pierre i se părea firesc.

— Îi trebuia, fără îndoială, un răspuns pe loc; şi poate că vrea să ne transmită şi nişte clauze confidenţiale, pe care nu i-ar conveni să le aştearnă pe hârtie.

Continuau însă să fie, toţi patru, îngrijoraţi. Păreau chiar puţin enervaţi că printre ei se afla această străină care le stingherea discuţia şi-i împiedica să se hotărască în vreun fel.

Urcaseră iar în salon când fu anunţat notarul. Roland se repezi să-l întâmpine.

— Bine-ai venit, dragă maestre.

Îi zicea domnului Lecanu „maestre", aşa cum li se zice îndeobşte notarilor.

Doamna Rosémilly se ridică.

— Aş vrea să mă retrag, mă simt obosită.

Din politeţe făcură câteva încercări s-o oprească, dar ea nu primi şi plecă fără ca vreunul dintre bărbaţi s-o conducă, aşa cum se întâmpla de obicei.

Doamna Roland se arătă plină de atenţie faţă de noul venit:

— O cafea?

— Mulţumesc, nu, abia m-am sculat de la masă.

— Atunci un ceai?

— Nu vă refuz, dar ceva mai târziu, să ne ocupăm mai întâi de afaceri.

După aceste cuvinte se lăsă o tăcere adâncă, în care se auzeau numai bătăile ritmice ale pendulei şi, la etajul de dedesubt, zgomotul cratiţelor spălate de servitoare, prea proastă ca să asculte măcar la uşă.

Notarul continuă:

— Când eraţi la Paris, l-aţi cunoscut pe un anumit domn Maréchal, Leon Maréchal?

— Da, sigur că da! strigară într-un glas şi domnul, şi doamna Roland.

— Era unul dintre prietenii dumneavoastră?

— Cel mai bun, domnule, cel mai bun, declară Roland. Dar un parizian înrăit, pentru nimic în lume n-ar renunţa la bulevardele lui. Era şef de birou la finanţe. De când am plecat din capitală, nu l-am mai văzut şi, după un timp, nici nu ne-am mai scris... Ştiţi cum e când trăieşti departe unul de altul...

— Domnul Maréchal a murit, spuse cu gravitate notarul.

Şi bărbatul şi femeia avură aceeaşi scurtă tresărire, acelaşi gest, sincer sau convenţional, dar prompt, de surpriză şi de întristare, cu care de obicei sunt întâmpinate asemenea veşti.

— Un confrate de la Paris, urmă domnul Lecanu, mi-a adus la cunoştinţă principala dispoziţie testamentară a defunctului prin care îl instituie pe fiul dumneavoastră Jean, pe domnul Jean Roland, drept unicul său moştenitor.

Fură cu toţii atât de uimiţi, încât nu mai scoase nimeni niciun cuvânt. Doamna Roland, cea dintâi, îngăimă, înfrângându-şi emoţia:

— Doamne, Dumnezeule... bietul Leon... bietul nostru prieten... o Doamne, Dumnezeule, a murit!

Ochii i se umplură de lacrimi, acele lacrimi sfâşietoare şi limpezi care alunecă în tăcere pe obrajii femeilor şi par stropi de amărăciune porniţi din suflet.

Roland era mai degrabă plin de speranţe decât întristat.

Nu îndrăznea totuşi să se informeze imediat care sunt clauzele testamentului şi suma lăsată; şi, ca să ajungă la ce-l interesa, întrebă:

— Şi din ce i s-a tras moartea bietului Maréchal?

Domnul Lecanu nu ştia nimic.

— Am aflat doar atât, spuse, că, decedând fără moştenitori direcți, îşi lasă întreaga avere, adică douăzeci de mii de franci rentă în obligații cu trei la sută, celui de-al doilea fiu al dumneavoastră, pe care l-a văzut născându-se, crescând şi pe care îl consideră demn să-i fie moştenitor, în cazul în care domnul Jean nu acceptă, moştenirea va merge la copiii părăsiți.

Roland nu-şi mai putu ascunde bucuria şi strigă:

— Ei, drăcie! Uite-un gând pornit din inimă. Sunt sigur că dacă aş fi avut urmaşi, şi eu mi-aş fi adus aminte de-un asemenea prieten de ispravă.

Notarul zâmbi:

— Mi-a făcut mare plăcere să vă anunț chiar eu, e un prilej de bucurie că le aduci oamenilor veşti bune.

Nu-i trecuse prin minte că vestea bună era moartea unui prieten, cel mai bun prieten al bătrânului Roland, iar acesta uitase şi el, dintr-o dată, legătura sufletească trâmbițată sus şi tare cu câteva clipe mai înainte.

Numai doamna Roland şi fiii ei continuau să arate întristați. Femeia tot mai lăcrima, ştergându-şi ochii cu batista pe care şi-o apăsa apoi pe buze ca să-şi înăbuşe suspinele.

— Era un om de treabă, cald şi apropiat, spuse doctorul, încet. De multe ori ne invita la masă, pe fratele meu şi pe mine.

Jean, ai cărui ochi larg deschişi străluceau, îşi mângâia cu un gest familiar frumoasa barbă blondă, lăsându-şi mâna dreaptă să alunece de-a lungul ei până spre vârf, de parcă ar fi vrut s-o lungească sau s-o subțieze. De vreo câteva ori mişcă din buze, vrând să spună şi el ceva, dar, oricât căută, nu găsi nimic altceva decât:

— Ținea, într-adevăr, la mine, mă săruta de câte ori mă

duceam să-l văd.

Tatăl însă era cu gândul la moştenire, la banii care parcă îl aşteptau, ascunşi după uşă, gata să intre în casă chiar mâine, la un simplu cuvânt de acceptare.

— Ar putea, cumva, să se ivească unele greutăți?... întrebă. Vreun proces?... Vreo contestație?

Domnul Lecanu părea liniştit în privința asta.

— Nu, confratele meu de la Paris îmi prezintă situația ca fiind foarte clară. Nu mai e nevoie decât de consimțământul domnului Jean.

— Atunci e perfect... Şi cu averea e totul în ordine?

— În perfectă ordine.

— Au fost îndeplinite toate formalitățile?

— Toate.

Dintr-o dată, fostul bijutier se ruşină de graba cu care se informa, se simți cuprins de o jenă nelămurită, inconştientă şi trecătoare. De aceea adăugă:

— Înțelegeți, desigur, că dacă vă întreb acum o fac doar ca să-mi scutesc băiatul de anumite neplăceri pe care el ar putea să nu le prevadă. Uneori mai există datorii, e o situație încurcată, mai ştiu eu ce? Şi te vâri într-un adevărat hățiş din care nu mai ştii cum să ieşi. De fapt, nu sunt eu moştenitorul, dar, înainte de toate, mă gândesc la ăsta micul.

Lui Jean i se spunea, în familie „ăsta micul”, cu toate că era mult mai înalt decât Pierre.

Pe neaşteptate, doamna Roland păru că se trezeşte din visarea în care se cufundase, că-şi aminteşte ceva îndepărtat, aproape uitat, ceva ce parcă auzise, dar de care nu mai era sigură. Îngăimă:

— Spuneați cumva că bietul nostru Maréchal şi-a lăsat averea micului meu Jean?

— Da, doamnă.

Atunci ea zise simplu, doar atât:

— Asta mă bucură foarte mult, e o dovadă că ne iubea.

Roland se ridicase:

— Dragă maestre, ați vrea ca fiul meu să semneze pe loc

acceptarea?

— Nu... nu... domnule Roland. Mâine, la orele două, la biroul meu, dacă vă convine.

— Bineînțeles... sigur că da, sigur că da...

Doamna Roland, care se sculase şi ea de pe scaun şi surâdea printre lacrimi, făcu câțiva paşi spre notar, puse mâna pe speteaza fotoliului şi, învăluindu-l într-o privire înduioşată, de mamă recunoscătoare, îl întrebă:

— Şi ceaşca aceea de ceai, domnule Lecanu?

— Acuma da, doamnă, cu mare plăcere.

Chemă servitoarea, care veni mai întâi cu nişte biscuiți fără gust, un fel de pesmeți englezeşti, închişi bine în cutii încăpătoare de tablă, ca cei destinați călătoriilor în jurul lumii, atât de tari, încât par anume făcuți să fie ciuguliți de păsări. Pe urmă aduse câteva şervețele împăturite, cenuşii la culoare, pentru că, după obiceiul familiilor strâmtorate, nu le spălau prea des. A treia oară se întoarse cu ceştile şi cu zaharnița; apoi ieşi să pună apa la fiert.

Începură să aştepte.

Niciunul nu era în stare să rostească ceva; se gândeau la prea multe, dar n-aveau nimic de spus. Numai doamna Roland încercă să mai lege o conversație banală. Povesti cum a fost la pescuit, lăudă *Perla* şi pe doamna Rosémilly.

— E fermecătoare... Într-adevăr fermecătoare... repeta notarul.

Cu mâinile înfundate în buzunare, cu spinarea lipită de marmura şemineului, ca pe timp de iarnă când arde focul, şi tot mişcând din buze de parcă ar fi fluierat, Roland nu-şi mai găsea locul de bucurie. Aşezați în două fotolii identice, de-o parte şi de alta a măsuței rotunde din mijlocul salonului, cei doi frați stăteau picior peste picior, într-o atitudine asemănătoare, care le scotea şi mai mult în evidență expresia diferită a fețelor.

Apăru în sfârşit şi ceaiul. Notarul luă ceaşca, puse zahăr şi o bău, după ce fărâmițase înăuntru un pesmet, prea tare ca să poată fi ronțăit; pe urmă se ridică, strânse mâna la toată lumea şi ieşi.

— Deci ne-am înțeles, repetă Roland, mâine la ora două, la dumneavoastră.

— Ne-am înțeles, mâine la două.

Jean nu scosese niciun cuvânt.

După plecarea notarului se făcu iar tăcere, apoi bătrânul Roland se apropie de fiul său cu amândouă mâinile întinse şi, bătându-l pe umeri, strigă:

— Măi, norocosule, nici măcar nu mă pupi?

Jean zâmbi atunci şi, luându-l în brațe, spuse:

— Uite, asta nu mi se părea neapărat necesar.

Dar bătrânul nu-şi mai încăpea în piele de bucurie. Umbla fără rost de colo-colo, cânta la pian pe mobile cu degetele lui butucănoase, se răsucea pe călcâie şi spunea întruna:

— Ce noroc, ce noroc! Asta zic şi eu noroc!

— Deci voi erați foarte apropiați de Maréchal altădată? întrebă Pierre.

— Toate serile şi le petrecea acasă la noi, zău aşa, răspunse tatăl. Nu ții minte că venea să te ia de la liceu, în zilele când aveai liber, şi că de multe ori te ducea tot el înapoi, după-masă? Uite, chiar în dimineața când s-a născut Jean, el a fost cel care a alergat după doctor. Când mamei tale i s-a făcut rău, el tocmai lua masa cu noi. Am înțeles pe loc despre ce este vorba şi el a plecat în goană. De grăbit ce era mi-a luat şi pălăria. Îmi amintesc pentru că, mai târziu, am făcut mare haz de asta. Se prea poate să-şi fi adus aminte de amănuntul ăsta în clipa când a murit; şi, cum n-avea niciun moştenitor, ce şi-o fi zis: „Ia te uită, am dat şi eu o mână de ajutor la naşterea micuțului, hai să-i las averea”.

Cufundată într-un fotoliu, doamna Roland părea pierdută în amintiri. Şopti, ca şi când ar fi gândit cu voce tare:

— Da, era un prieten de nădejde, foarte devotat, foarte credincios, un om cum rar întâlneşti în zilele noastre.

Jean se ridicase.

— Mă duc să fac câțiva paşi, zise.

Domnul Roland se miră şi vru să-l oprească, pentru că mai aveau de vorbit, trebuiau să pună lucrurile la cale să

vadă ce hotărăsc. Dar tânărul se încăpăţână, invocând o întâlnire. Până să intre în posesia moştenirii mai aveau destul timp să se gândească ce e de făcut. Şi plecă. Voia să fie singur, să chibzuiască. La rândul lui, Pierre anunţă că ieşea să se plimbe şi, după câteva minute, îşi urmă fratele.

Cum rămase între patru ochi cu nevastă-sa, Roland o luă în braţe, o sărută de mai multe ori pe obraji şi, răspunzând unui reproş pe care ea i-l făcuse adesea, îi spuse:

— Vezi, draga mea, că nu mi-ar fi folosit la nimic dacă mai rămâneam la Paris să mă spetesc pentru copii în loc să vin aici şi să-mi văd de sănătate, pentru că averea ne cade din cer.

Ea luase un aer grav:

— Cade din cer pentru Jean, spuse, dar Pierre?

— Pierre! E doctor, o să câştige bani... şi, pe urmă, Jean o să facă ceva pentru frate-său.

— Nu. Pierre n-are să primească. Şi-apoi, moştenirea e a lui Jean, numai a lui. În felul acesta, Pierre e foarte nedreptăţit.

Bietul om părea buimăcit:

— Atunci să-i lăsăm noi o parte mai mare prin testament.

— Nu. Nu-i drept nici aşa.

— Ei, drăcie! strigă el. Ce-oi mai fi vrând de la mine? Nu vezi totdeauna decât ce e rău. Aşa îmi strici tu orice bucurie. Uite, mă duc să mă culc. Bună seara. Dar orice ai zice, ăsta se cheamă noroc, noroc cu carul.

Şi se îndepărtă, mulţumit totuşi şi fără niciun cuvânt de regret pentru prietenul care se arătase atât de darnic pe patul de moarte. Doamna Roland se cufundă iar în visare, în faţa lămpii care fumega.

Capitolul II

CÂND SE POMENI AFARĂ, Pierre o luă spre strada Paris, strada principală din Le Havre, forfotind de viaţă, plină de zgomot şi de lumini. Aerul răcoros dinspre mare îi mângâia faţa şi el păşea încet, cu bastonul sub braţ, cu mâinile la spate. Nu se simţea bine, era greoi şi nemulţumit de parcă ar fi primit o veste proastă. N-avea de ce să fie trist şi nici n-ar fi fost în stare să spună de unde-i venea amorţeala pe care o simţea în suflet şi în trup. Îl durea ceva şi nu ştia ce; purta în el o mică suferinţă neştiută, ca un grăunte de mâhnire, una din acele dureri abia simţite care te supără, deşi nu le poţi localiza, te istovesc, te deprimă şi te exasperează.

Când ajunse în piaţa Teatrului, se simţi atras de cafeneaua Tortoni, cu lămpile ei aprinse; se îndreptă încet spre faţada luminată, dar, când să intre, îi trecu prin minte că acolo avea să întâlnească vechi cunoştinţe, oameni cu care va trebui să stea de vorbă; dintr-o dată i se făcu lehamite de toţi aceşti prieteni de pahar şi o luă înapoi pe strada care ducea spre port.

„Încotro să mă duc?” se întreba, tot căutând un loc care să-i placă, care să se potrivească stării lui sufleteşti. Nu găsea însă niciunul, pentru că, deşi îl enerva să fie singur, n-avea chef să întâlnească pe nimeni.

Ajunsese pe chei şi, după ce mai şovăi un timp, o luă spre dig; alesese singurătatea. În capăt dădu peste o bancă şi se aşeză, obosit de umblat şi sătul de plimbare, deşi nu apucase să se plimbe. „Ce-o fi cu mine în seara asta?” se tot

întreba. Şi începu să-şi scormonească mintea, încercând să-şi dea seama ce-l nemulțumise, aşa cum pui întrebări unui bolnav ca să afli de ce a făcut temperatură.

Era iute din fire şi rațional în acelaşi timp; la început se înflăcăra şi pe urmă cumpănea lucrurile, îşi judeca elanurile, dându-şi sau nu dreptate. Dar prima lui natură rămânea mai puternică şi omul instinctiv îl domina pe cel chibzuit.

Acum căuta să afle de unde-i venea enervarea. De ce simțea nevoia să se mişte deşi n-avea chef de nimic, de ce ar fi vrut să întâlnească pe cineva doar ca să-l contrazică, de unde dezgustul ăsta față de toți oamenii pe care i-ar fi putut vedea şi față de orice i s-ar fi spus.

„Să fie oare moştenirea lui Jean?” se întrebă.

Da, la urma urmelor poate că asta era! Când notarul le anunțase vestea, simțise cum îi bate inima mai tare. Sigur că nu eşti totdeauna stăpân pe tine, există emoții contra cărora lupți în zadar.

Se gândi că simpla impresie a unui fapt poate să dezlănțuie înlăuntrul ființei noastre instinctive un amestec de gânduri, de senzații de durere sau bucurie cu totul contrare celor pe care rațiunea, inteligența noastră le doresc, le consideră bune şi sănătoase. Încercă să-şi imagineze ce simte un tânăr care şi-a iubit tatăl şi îi regretă moartea, dar ştie că marea avere moştenită îi va permite să se bucure de toate plăcerile până acum jinduite şi interzise de zgârcenia părintelui.

Se ridică şi-şi continuă drumul spre capătul digului. Se simțea mai bine, era mulțumit că înțelesese, că se divulgase singur, că-l dăduse în vileag pe celălalt, ființa ascunsă care trăieşte în fiecare dintre noi.

„Am fost, aşadar, gelos pe Jean, se gândi el. Josnic... Într-adevăr... Acum sunt sigur de asta, pentru că atunci, primul lucru la care m-am gândit a fost c-o să se însoare cu doamna Rosémilly. Şi totuşi n-o iubesc pe gâsculița asta cuminte, făcută anume ca să te saturi, să te apuce lehamitea de bun simț şi de înțelepciune. Vasăzică, nu-i altceva decât

gelozie gratuită, esența însăşi a geloziei, care este pentru că este! Trebuie să am grijă de-acum înainte."

Ajunsese în fața tabelului cu cotele apelor din port şi îşi aprinse un chibrit ca să citească lista vaselor semnalate în larg, care trebuiau să acosteze odată cu fluxul. Erau aşteptate vapoare din Brazilia, din La Plata, din Chile, din Japonia, două bricuri daneze, o goeletă norvegiană şi o navă turcească; când ajunse la ultima, Pierre se miră de parcă ar fi văzut scris „un vapor elvețian". Şi, ca într-un soi de vis ciudat, întrezări o navă mare, plină de oameni cu şalvari şi turbane, care se cățărau pe parâme.

— Ce prostie, îşi zise, turcii sunt totuşi un popor care trăieşte pe malul mării.

După ce mai făcu câțiva paşi, se opri să privească rada. În dreapta, deasupra cartierului Sainte-Adresse, cele două faruri electrice ale promontoriului din Hève, ca nişte monstruoşi ciclopi gemeni, îşi aruncau până departe, asupra mării, privirile pătrunzătoare. Pornite din focare învecinate, cele două raze paralele coborau, asemeni unor imense cozi de cometă, din vârful țărmului până în adâncul zării, pe o pantă dreaptă şi fără sfârşit. Alte două lumini, aşezate pe diguri şi părând a fi copiii acestor uriaşi, indicau intrarea în portul Havre; şi acolo, jos, de cealaltă parte a Senei, se mai vedeau încă multe, unele strălucind fără întrerupere, altele clipind, închizându-se şi deschizându-se ca nişte ochi, ochii galbeni, verzi şi roşii ai porturilor care pândeau marea cufundată în bezna plină de corăbii, ochii vii ai pământului primitor, care, doar mişcându-şi automat şi egal pleoapele, păreau să spună: „Sunt aici. Eu sunt Trouville, eu sunt Honfleur, eu sunt râul din Pont-Audemer". Şi deasupra tuturor, de la o asemenea înălțime, încât din depărtare putea fi luat drept un astru îndepărtat, farul aerian din Etouville lumina drumul către Rouen, printre bancurile de nisip de la gurile râului.

Pe apa adâncă şi nemărginită, mai întunecată decât cerul, aveai impresia că vezi, ici şi colo, stelele. Mici, apropiate sau depărtate, albe, verzi sau roşii, tremurau uşor în ceața

nopții. Cele mai multe rămâneau neclintite, câteva doar păreau că aleargă; erau farurile vaselor ancorate, care aşteptau următoarele maree, sau ale celor ce-şi căutau loc să acosteze.

În clipa aceea, chiar din spatele oraşului se ridică luna, semănând cu un uriaş far vrăjit, aprins pe boltă anume ca să călăuzească flota nesfârşită a adevăratelor stele.

„Şi când te gândeşti că bieții de noi ne facem sânge rău pentru toate fleacurile!” zise Pierre, aproape cu voce tare.

Dintr-o dată, chiar lângă el, în şanțul negru şi lat dintre diguri alunecă o umbră ciudată şi mare. Aplecându-se peste parapetul de granit, zări o barcă de pescuit care se întorcea, fără zvon de glasuri, fără plescăit de lopeți sau clipocit de apă, dusă domol de pânza înaltă şi întunecată pe care o împingea vântul din larg. „Dac-ai trăi acolo, cine ştie, poate-ai fi mai liniştit!” se gândi. După ce mai făcu câțiva paşi, văzu un om aşezat pe marginea digului. Cine putea să fie? Un visător, un îndrăgostit, un înțelept, un om trist sau fericit? Din curiozitate, se apropie să vadă fața acestui singuratic şi-şi recunoscu fratele.

— Ia te uită... tu eşti, Jean?

— Tu eşti, Pierre?... Ce cauți pe-aici?

— Mă plimbam. Dar tu?

Jean începu să râdă.

— Şi eu la fel, mă plimbam.

Şi Pierre se aşeză lângă fratele său.

— Ei, ce zici, e grozav de frumos, nu?

— Este.

După felul cum rostise cuvântul, Pierre îşi dădu seama că Jean nu văzuse nimic.

— Când vin aici, continuă Pierre, mă apucă un dor nebun să plec, fie spre nord, fie spre sud, cu oricare din vapoarele astea. Gândeşte-te puțin, luminițele astea de jos se întorc din toate colțurile lumii, din țările cu flori exotice şi cu fete frumoase, palide sau arămii, din țările cu pasărea-muscă şi cu regi negri unde leii şi elefanții trăiesc în libertate. Pentru noi, care nu mai credem nici în Frumoasa din Pădurea

Adormită nici în Motanul încălțat, țările astea au rămas singurele basme cu zâne. Ce grozav ar fi să poți pleca într-acolo; dar vezi, pentru aşa ceva îți trebuie bani, mulți...

Se opri brusc şi-şi zise că fratele său avea bani acum şi că, vesel şi fericit, scăpat de orice grijă, eliberat de truda zilnică şi fără să mai fie legat de ceva, putea să se ducă oriunde ar avea chef, la blondele suedeze sau la brunele havaneze.

Dar, aşa cum i se întâmpla deseori, îi trecu fără voie prin minte unul dintre acele gânduri involuntare pe care nu le putea nici schimba, nici stăvili, pentru că păreau să-i vină din celălalt suflet al său, liber şi nestăpânit. „Aş, e prea nătărău, îşi spuse, o să se însoare cu văduva aia, doamna Rosémilly.”

Se ridică.

— Te las să visezi la viitor, eu unul simt nevoia să mă mişc.

Îi strânse mâna lui Jean şi adăugă, cu o notă afectuoasă în glas:

— Ei, puştiule, iată-te un om bogat. Îmi pare bine că ne-am întâlnit aici numai noi doi ca să te felicit, să-ți spun ce bine îmi pare şi cât de mult țin la tine.

Jean, care avea o fire blândă şi iubitoare, îngăimă, foarte mişcat:

— Îți mulțumesc... dragul meu, îți mulțumesc.

Şi Pierre se îndepărtă, mergând agale, cu bastonul sub braț şi cu mâinile la spate.

Când ajunse în oraş, nemulțumit că întâlnirea cu frate-său îi scurtase plimbarea şi-l lipsise de prezența dragă a mării, începu iar să se întrebe ce-avea să facă. „Mă duc să beau un pahar de lichior la moş Marowsko”, îi trecu prin gând, şi o luă în sus, spre cartierul Ingouville.

Îl cunoscuse pe moş Marowsko într-unul din spitalele din Paris. Era un bătrân polonez, refugiat politic după cât se spunea, care în țara lui avusese multe de tras şi care venise în Franța să-şi practice meseria de farmacist, după ce dăduse examenele din nou. Trecutul nu i-l ştia, de fapt, nimeni; în lumea medicală şi, mai târziu, printre vecini,

circulaseră tot soiul de legende pe seama lui. Reputația de conspirator temut, de nihilist, de regicid, de patriot în stare de orice care doar printr-o minune scăpase de la moarte, stârnise interesul lui Pierre, imaginația, spiritul lui de aventură. Tânărul Roland se împrietenise cu Marowsko, fără să fi aflat de altfel nimic despre trecutul lui. Datorită lui Pierre, polonezul se stabilise în Havre, contând pe o clientelă frumoasă de care avea să-i facă rost proaspătul doctor. Până acum o dusese destul de greu cu modesta lui farmacie, vânzând leacuri târgoveților şi muncitorilor din cartier. De multe ori Pierre se ducea să-l vadă după masa de seară, ca să mai stea un ceas-două de vorbă; îi plăcea chipul liniştit al bătrânului, conversația lui aleasă, cu tăceri lungi, care i se păreau profunde.

Deasupra raftului încărcat de sticluțe ardea un singur bec cu gaz; cele de la galantar nu fuseseră aprinse, din economie. Aşezat picior peste picior, pe un scaun în dosul tejghelei, un bătrân chel, cu un nas mare ca un cioc de pasăre, care, prelungindu-i fruntea pleşuvă, îi dădea un aer trist de papagal, dormea adânc cu bărbia sprijinită în piept.

Clopoțelul îl trezi; se ridică şi, recunoscându-l pe doctor, îi ieşi înainte cu brațele deschise. Redingota neagră, tărcată de pete de acid şi de siropuri, mult prea largă pe trupul lui uscățiv şi mărunt, semăna cu o sutană veche; omul vorbea cu un puternic accent polonez care făcea ca vocea lui subțiratică să sune peltic, să aibă ceva copilăresc, un sâsâit de țânc care abia învață să vorbească.

Pierre se aşeză.

— Ce mai e nou, dragă doctore? îl întrebă Marowsko.

— Nimic. Încotro priveşti, mereu acelaşi lucru.

— Nu pari prea vesel în seara asta.

— De câte ori m-ai văzut vesel?

— Hai, hai, nu trebuie să te laşi aşa. Vrei un pahar de lichior?

— Da, cu plăcere.

— Atunci am să-ți ofer un produs nou. Uite, sunt două luni de când tot încerc să scot ceva din coacăze. Până acum

nimănui nu i-a trecut prin cap să le folosească. Eu am izbutit şi am făcut un lichior bun... chiar foarte bun.

Se îndreptă încântat spre dulap, îl deschise şi aduse o sticluță.

Avea gesturi scurte, niciodată duse până la capăt; nu făcea paşii mari, nu-şi întindea brațele ca lumea, n-avea nicio mişcare întreagă şi împlinită. Şi ideile lui erau la fel; le schița, le sugera, le făgăduia, dar nu le spunea, deschis, niciodată. De altfel, singurul lucru care părea să-l intereseze cu adevărat în viață era prepararea siropurilor. „Cu un sirop sau cu un lichior bun te îmbogățeşti”, repeta el mereu.

Născocise tot soiul de băuturi dulci, fără să reuşească să lanseze vreuna. Pierre spunea că Marowsko îl făcea să se gândească la Marat.

Bătrânul luă două păhărele din odăița aflată în dosul prăvăliei şi le aduse pe scândura pe care de obicei prepara doctoriile. Cei doi bărbați cercetară cu atenție culoarea lichidului, ridicându-l în lumină.

— Frumos rubiniu! declară Pierre.

— Nu-i aşa?

Marowsko, cu capul lui bătrân de papagal, părea în culmea fericirii.

Doctorul sorbi o înghițitură, o savura, chibzui un timp, sorbi din nou, stătu iar să se gândească şi, la urmă, îşi dădu cu părerea.

— Foarte bun... foarte bun! Şi ce aromă deosebită! De data asta ai nimerit-o, dragă prietene!

Marowsko îi ceru sfatul cum să-şi boteze noul lichier; ar fi vrut să-i spună „esență de coacăze” sau, mai bine, „lichior superior de coacăze” sau „coacăzată”.

Lui Pierre nu-i plăcea niciun nume.

— „Rubiniu”, cum ai spus dumneata adineaori, e foarte bine.

Doctorul tot nu se arătă mulțumit, deşi pe ăsta chiar el îl găsise, şi-l sfătui să-i spună pur şi simplu „suc de coacăze”, ceea ce Marowsko găsi că sună perfect.

Se lăsă tăcere şi, un timp, rămaseră aşa amândoi, aşezați

pe scaune şi fără să mai scoată niciun cuvânt, sub lumina singurului bec cu gaz. În sfârşit, aproape fără voie, Pierre spuse:

— Ştii, în seara asta s-a întâmplat ceva ciudat. Unul dintre prietenii tatii, care-a murit, i-a lăsat fratelui meu averea.

Farmacistul păru să nu înțeleagă imediat, dar, după ce se mai gândi, spuse că nădăjduia ca doctorul să moştenească şi el jumătate. Când i se explică totul, păru surprins şi supărat; şi, ca să-şi arate nemulțumirea că-şi vede prietenul sacrificat, spuse de mai multe ori:

— Asta n-o să facă impresie bună.

Pierre, care iar începea să se enerveze, vru să ştie ce înțelegea Marowsko prin asta. De ce n-o să facă impresie bună? De ce faptul că fratele lui moştenea averea unui prieten al familiei putea să facă impresie proastă?

Dar farmacistul, prudent, nu-i mai dădu nicio lămurire.

— În asemenea situații se lasă la fel, la amândoi frații; îți spun eu că aşa n-o să facă impresie bună.

Doctorul plecă, scos din sărite; se întoarse acasă şi se culcă. După un timp îl auzi pe Jean umblând prin camera de alături în vârful picioarelor; pe urmă, Pierre bău două pahare cu apă şi adormi.

Capitolul III

DOCTORUL SE DEŞTEPTĂ A doua zi hotărât să facă avere. Până acum îşi mai pusese lucrul ăsta în minte de vreo câteva ori, fără să-l traducă în realitate. De fiecare dată când începuse alte studii, când se pregătise pentru o altă profesiune, nădejdea unei îmbogăţiri rapide îl îmbărbătase şi-şi dăduse toată silinţa până la primul obstacol, până la primul eşec, când o apucase îndată pe alt drum.

Îşi făcea socoteli, vârât în pat, între cearşafurile calde. Câţi medici nu ajunseseră milionari în scurt timp! Era de-ajuns să ai un dram de îndemânare. Ca student putuse să-şi dea seama cât valorau şi cei mai renumiţi profesori; erau toţi, după părerea lui, nişte neghiobi şi, fără îndoială, el era mai priceput ca ei. Dacă, într-un fel sau altul, ar reuşi să-şi atragă clientela bogată şi elegantă din Havre, ar putea să câştige cu uşurinţă o sută de mii de franci pe an. Îşi calculă cu exactitate veniturile sigure. Dimineaţa o să se ducă acasă la bolnavi. Socotind că ar vizita cam zece pacienţi pe zi, a câte douăzeci de franci fiecare, şi se putea aştepta, desigur, la mai mult, ar câştiga şaptezeci şi două de mii de franci pe an, mai mult, chiar şaptezeci şi cinci de mii, căci în realitate numărul bolnavilor e mai mare. După-amiaza o să dea consultaţii în cabinet, în medie altor zece bolnavi, fiecare a câte zece franci, deci treizeci şi şase de mii de franci. Iată deci o sută de mii de franci, cifră rotundă. Suma totală are să fie poate puţin mai mică din cauza prietenilor şi a clienţilor vechi la care o să meargă pentru zece franci şi pe care o să-i

primească doar cu cinci, dar poate s-o compenseze prin consulturile cu ceilalți medici şi prin celelalte câştiguri curente.

Cu o publicitate bine făcută, cu notițe strecurate în *Figaro* prin care să se arate că întregul corp ştiințific parizian se interesează de tratamentele surprinzătoare ale tânărului şi modestului medic din Havre şi îl urmăreşte cu atenție, nu era mare lucru să ajungă la o asemenea situație. Şi are să fie mai bogat decât Jean, mai bogat şi mai celebru, şi mulțumit, întrucât n-o să-şi datoreze averea decât lui însuşi, nimănui altcuiva; şi-are să se arate mărinimos față de bătrânii săi părinți, care au să fie, pe drept cuvânt, mândri de faima lui. N-o să se însoare, pentru că n-ar avea niciun rost să-şi lege viața de o singură femeie care să-l stingherească, dar o să-şi găsească iubite printre cele mai drăguțe cliente.

Se simțea atât de sigur de succes, încât sări sprinten din pat, de parcă s-ar fi temut să nu-i scape din mână, şi începu să se îmbrace ca să se ducă să-şi caute prin oraş un apartament potrivit.

Tot colindând pe străzi, se gândea cât de neînsemnate pot fi motivele care ne determină faptele. Încă de-acum trei săptămâni ar fi putut, ba chiar ar fi trebuit să ia hotărârea asta, care se trezise în el dintr-o dată, din cauza moştenirii fratelui său.

Se oprea numai în fața uşilor de care atârna câte un anunț de închiriere, fie pentru un apartament frumos, fie pentru unul de lux, spațios şi confortabil; informațiile simple, fără calificative, îl umpleau, de fiecare dată, de dispreț. Pe cele dintâi le vizită, dându-şi mare importanță; măsură înălțimea camerelor, desenă într-un carnețel planul locuinței, trecerile şi intrările, le spuse proprietarilor că el este medic şi primeşte lume multă. Scara trebuia să fie, şi ea, mare şi bine întreținută; de altfel, el nu avea de gând să urce mai sus de primul etaj.

Se întoarse la masă cu un sfert de oră întârziere, după ce-şi notase şapte-opt adrese şi mâzgălise sute de informații. Auzi încă din vestibul zgomotul de farfurii. Aşadar, mâncau

fără el. De ce oare? Cei de-acasă nu erau niciodată chiar atât de punctuali. Se simți jignit, fiindcă era cam susceptibil de felul lui.

— Hai, Pierre, grăbeşte-te, ce naiba! îi zise Roland, de cum intră. Ştii că la două trebuie să fim la notar. Azi n-avem timp de pierdut.

Fără să răspundă, doctorul îşi sărută mama şi dădu mâna cu tatăl şi cu fratele său. Se aşeză şi-şi luă, de pe platoul pus în mijlocul mesei, cotletul păstrat pentru el. Era uscat şi rece, probabil cel mai prost. Se gândi că ar fi putut să-l țină la cuptor până la venirea lui, n-ar fi trebuit să-şi piardă capul într-atât încât să uite cu totul că mai există şi el, cel mai mare dintre cei doi fii. Dar ei reluară discuția de unde o lăsaseră când intrase el în sufragerie:

— Uite ce-aş face eu acum. Îi spunea doamna Roland lui Jean. M-aş instala într-o casă elegantă, în aşa fel încât să vadă lumea cine sunt, aş face vizite, aş călări şi mi-aş alege doar câteva cazuri interesante, ca să se ştie cu cine au de-a face la Palatul de Justiție. Aş căuta să fiu un avocat amator, foarte căutat. Slavă Domnului, din clipa asta eşti la adăpost de orice griji şi, dacă te apuci de avocatură, o faci numai ca să nu se zică că ai învățat degeaba, şi pentru că un bărbat trebuie, totuşi, să aibă o ocupație.

Bătrânul Roland, care curăța o pară, strigă:

— Nici gând! Să fiu în locul tău, mi-aş cumpăra o ambarcație frumoasă, un cuter în genul bărcilor noastre, şi aş ajunge cu ea până în Senegal.

Pierre, la rândul lui, îşi dădu şi el cu părerea. În fond, nu averea e cea care conferă valoare intelectuală sau morală unui om. Pe cei mediocri îi dă la fund, în timp ce, dimpotrivă, în mâinile celor puternici devine o pârghie care îi ridică. Rar găseşti oameni din ultima categorie. Dacă Jean e într-adevăr un om deosebit, poate s-o dovedească acum, când a scăpat de orice nevoi. Numai că va trebui să muncească de o sută de ori mai mult decât ar fi făcut-o în alte împrejurări. Nu mai e vorba să pledeze pentru sau contra văduvei sau a orfanului şi să încaseze atâția bani pentru un proces câştigat sau

pierdut, ci să ajungă un jurisconsult strălucit, o adevărată lumină a avocaturii.

— Eu, unul, dacă aş avea bani, aş face disecții, spuse el, în concluzie.

Bătrânul Roland ridică din umeri.

— Vorbe în vânt! În viață, cel mai înțelept lucru din lume e s-o duci bine fără să te complici în vreun fel. Doar suntem oameni, nu vite de povară. Dacă te-ai născut sărac, eşti silit să munceşti, că n-ai încotro, dar când ai avere, ce dracu! Trebuie să fii neghiob ca să-ți macini sănătatea.

— Avem păreri total diferite despre viață, îi răspunse cu aroganță Pierre. Singurele lucruri demne de respect pe lume, după opinia mea, sunt inteligența şi ştiința; tot restul nu face doi bani.

Doamna Roland se străduia mereu să potolească ciocnirile dintre tată şi fiu; aşa că schimbă vorba şi povesti despre un omor petrecut în Bolbec-Nointot, cu o săptămână înainte. Toată atenția fu acaparată imediat de amănuntele şi împrejurările asasinatului, de faptele îngrozitoare, de fascinația misterioasă şi atracția pe care mai întotdeauna o crimă, chiar vulgară, ruşinoasă sau respingătoare, o exercită asupra curiozității omeneşti.

Numai bătrânul Roland repeta, scoțându-şi din când în când ceasul:

— Haideți, trebuie s-o luăm din loc.

— Nu-i nici măcar ora unu, râse Pierre batjocoritor. Zău că nu era cazul să mă faceți să mănânc cotletul ăsta sleit.

— Vii şi tu la notar? îl întrebă maică-sa.

— Nu, ce să fac eu acolo? Prezența mea n-ar avea niciun rost.

Jean continua să tacă, de parcă n-ar fi fost vorba de el. Când se discutase despre crima din Bolbec, îşi exprimase câteva păreri, în calitate de om al legii, şi făcuse unele considerații privitoare la crimă şi criminali. Acum nu mai scotea nicio vorbă, dar limpezimea privirii, roşeața vie din obraji, până şi strălucirea bărbii, păreau să arate cât de fericit era.

Rămas iar singur după plecarea familiei, Pierre o porni din nou prin oraş după un apartament de închiriat. Două-trei ore urcă şi coborî scările până când, în sfârşit, descoperi ceva frumos pe bulevardul François I: un mezanin cu două intrări pe străzi diferite, cu două saloane, o galerie cu geamuri unde bolnavii, aşteptându-şi rândul, ar fi putut să se plimbe printre flori şi o sufragerie rotundă, elegantă, cu vedere spre mare. Era gata s-o închirieze, dar când i se spuse preţul de trei mii de franci, fu silit să dea înapoi; primul trimestru trebuia plătit dinainte şi el n-avea niciun ban. Micul venit agonisit de tatăl său de-abia se ridica la vreo opt sute de franci rentă şi Pierre avea mustrări de conştiinţă că-şi pusese părinţii în încurcătură, şovăind atâta până să-şi aleagă o carieră, lăsându-şi întruna studiile baltă ca să tot înceapă altele, de la capăt.

Aşa că plecă, promiţând să aducă răspunsul în două zile. Îi trecuse prin minte să ceară de la fratele său banii pentru primul trimestru, sau chiar pentru o jumătate de an, îndată ce acesta va intra în posesia moştenirii. „O să fie numai un împrumut pe câteva luni”, se gândi. „Poate am să-i înapoiez banii chiar înainte de sfârşitul anului. Nici nu-i mare lucru şi de altfel el o să fie bucuros să facă asta pentru mine.”

Cum nu era încă nici ora patru şi cum n-avea nimic, chiar nimic de făcut, se duse să se aşeze pe o bancă în Grădina publică; şi rămase acolo mult timp, fără să se gândească la ceva, cu ochii în pământ, doborât de o oboseală care se transforma în deznădejde.

Şi totuşi, aşa i se scursese timpul de când se întorsese acasă, fără să sufere aşa de tare că viaţa îi era atât de goală şi că nu făcea nicio treabă. Cum îşi petrecuse zilele, de dimineaţă până seara târziu? Colindase pe dig, la orele fluxului, hoinărise pe străzi, prin cafenele, pierduse timpul în farmacia lui Marowsko, peste tot. Şi uite aşa, dintr-o dată viaţa de până acum îi devenise de nesuportat, o ura. Dacă ar fi avut bani ar fi luat o trăsură şi ar fi făcut o plimbare lungă în satele dimprejur, pe drumurile de ţară umbrite de fagi şi ulmi; nu putea să-şi îngăduie însă asemenea fantezii,

trebuia să-şi drămuiască banii până şi pentru o halbă de bere, până şi pentru un timbru de scrisoare. Se gândi cât de greu e la vârsta asta, la treizeci de ani trecuți, să fii silit să-i ceri, din când în când, roşind, un ban de buzunar mamei; şi, răcâind pământul cu vârful bastonului, şopti:

— Dac-aş avea nişte bani, Dumnezeule!

Îşi aminti iar de moştenirea lui Jean şi gândul îl împunse, ca o înțepătură de viespe; dar îl izgoni, nerăbdător, nevrând să se lase târât pe panta invidiei.

În jur, câțiva copii se jucau în praful drumului; aveau plete blonde şi lungi. Cu un aer foarte serios, cu o atenție încordată, construiau movilite de pământ pe care le dărâmau pe urmă cu o lovitură de picior.

Pierre era într-una din acele zile mohorâte când îți examinezi toate ungherele sufletului, când îi scotoceşti toate cutele. „Tot ce facem noi seamănă cu joaca acestor puşti", se gândi. Se întrebă dacă nu cumva cel mai înțelept lucru în viață ar fi să aduci pe lume două-trei asemenea ființe inutile şi să le priveşti cum cresc, cu îngăduință şi curiozitate. Şi gândul căsătoriei îl ispiti în treacăt. Dacă nu eşti singur, nu ți se mai pare că eşti chiar atât de lăsat la voia întâmplării. Cel puțin, în orele de nelinişte şi nesiguranță, simți pe cineva respirând alături de tine; e şi asta ceva, atunci când suferi, să poți spune „tu" unei femei.

Începu să se gândească la femei. Nu prea avea experiență; în Cartierul Latin avusese doar legături trecătoare, întrerupte atunci când îşi cheltuia toți banii pe luna respectivă şi reînnodate sau înlocuite în luna următoare. Trebuiau totuşi să mai fie şi altfel de făpturi, blânde, duioase, bune. Cine dacă nu mama făcuse din casa părintească un cămin plăcut, care-şi avea un rost al lui? Ar fi dat oricât să cunoască o femeie, o femeie adevărată.

Se ridică brusc, hotărât să facă o vizită doamnei Rosémilly; se aşeză însă repede pe loc. Nu, femeia asta îi displăcea! Poate din cauză că avea prea mult bun-simț, un bun-simț mărginit şi comun; şi, pe urmă, părea să aibă o slăbiciune pentru Jean. Nu îndrăznea să-şi mărturisească

nici sieşi, dar acestei preferințe i se datora, în mare măsură, părerea proastă pe care-o avea despre inteligența văduvei; ținea, fără îndoială, la fratele lui, dar nu se putea împiedica să nu-l socotească un om cu totul obişnuit şi să i se creadă superior.

Nu avea totuşi de gând să-l prindă iar noaptea în parc şi se tot întreba: „Ce-am să fac?”, la fel de neliniştit ca şi în ajun.

Simțea nevoia să stârnească duioşie şi milă în sufletul cuiva, ar fi vrut să existe cineva care să-l ia în brațe şi să-l consoleze. Pentru ce să-l consoleze? N-ar fi ştiut s-o spună, dar se găsea într-o clipă de oboseală şi slăbiciune, când prezența unei femei, o mângâiere, o atingere a mâinii, un foşnet de rochie, privirea galeşă a unor ochi albaştri sau negri sunt un adevărat balsam pentru suflet.

Îşi aduse aminte de o slujnică tânără dintr-o berărie, pe care o dusese într-o seară acasă şi o mai văzuse din când în când. Aşa că se ridică iar ca să meargă să bea o halbă cu fata aia. Ce-avea să-i spună? Şi ea, ce putea să-i răspundă? Fără îndoială, nimic. Dar nu conta, avea să-i țină mâna în mâna ei, s-ar părea că era pe placul fetei; de ce nu se întâlniseră oare mai des?

O găsi moțăind pe un scaun, în braseria aproape pustie. Trei clienți îşi fumau pipele, cu coatele rezemate pe mesele de stejar, casierița citea un roman, iar patronul, numai în cămaşă, dormea de-a binelea pe o banchetă. De cum îl zări, fata se sculă repede şi veni spre el:

— Bună ziua, ce mai faceți?

— Nu chiar aşa rău, dar dumneata?

— Eu o duc bine. Sunteți cam scump la vedere.

— Da, nu prea am timp liber. Ştii că sunt doctor.

— Serios? De ce nu mi-ați spus? Dacă ştiam, săptămâna trecută, când am fost bolnavă, aş fi venit să vedeți ce am. Beți ceva?

— O halbă. Dar dumneata?

— Şi eu la fel, dacă mi-o plăteşti.

Începu să-l tutuiască, de parcă faptul că-i plătea

consumaţia i-ar fi dat acest drept.

Se aşezară amândoi de-o parte şi de alta a mesei şi începură să stea de vorbă. Ea îl apuca de mână din când în când, cu familiaritatea fetelor de teapa ei, şi-i spunea, privindu-l ademenitor:

— De ce nu vii mai des? Îmi placi foarte mult, drăguţule.

Dar lui i se şi făcuse lehamite, vedea în ea femeia de rând, proastă şi grosolană. Femeile, îşi spunea, trebuie să ne apară în vis sau într-o aureolă de eleganţă care să le poetizeze vulgaritatea.

— E fratele tău blondul ăla frumos, cu barbă mare, cu care ai trecut ieri dimineaţă? îl întrebă ea.

— Da.

— Frumos băiat!

— Găseşti?

— Da, sigur că da, şi pe urmă, pare un băiat de viaţă.

Ce nevoie ciudată îl împinse, aşa, din senin, să se apuce să-i povestească acestei slujnicuţe dintr-o cârciumă despre moştenirea lui Jean? De ce tocmai acum îi veni pe buze gândul ăsta pe care îl gonea, ori de câte ori rămânea singur, temându-se c-o să-i tulbure sufletul, şi de ce i-l spuse de parcă ar fi avut nevoie să-şi verse iar, în faţa cuiva, amărăciunea?

— Mare noroc are fratele meu, a primit o moştenire care-i aduce douăzeci de mii de franci venit pe an, zise, stând picior peste picior.

Ea îşi căscă ochii albaştri şi lacomi:

— Zău? zise. Şi cine i-a lăsat, bunică-sa ori vreo mătuşă?

— Nu, un prieten bun al părinţilor mei.

— Cum, un prieten? Nu se poate! Şi ţie nu ţi-a lăsat nimic?

— Nu, eu îl cunoşteam prea puţin.

Ea chibzui un timp, pe urmă, cu un zâmbet ciudat:

— Mare noroc, zise, pe capul lui frate-tu să aibă aşa prieteni! Nu mă mir că nu prea îţi seamănă.

Fără să ştie clar de ce, lui îi veni s-o pălmuiască şi o întrebă, printre dinţi:

— Ce vrei să spui cu asta?

Ea făcu pe proasta şi zise cu un aer nevinovat:

— Nimic. Doar că are mai mult noroc ca tine.

El aruncă banii pe masă şi ieşi imediat.

Îşi tot repeta fraza ei: „Nu mă mir că nu prea îți seamănă". La ce s-o fi gândit, ce-o fi înțeles prin vorbele astea? Era limpede că ele ascundeau ceva, o bănuială urâtă, un gând josnic. Fata aia trebuie să fi crezut că Jean e fiul lui Maréchal.

Gândul unei asemenea suspiciuni aruncate asupra mamei sale îl tulbură într-atât încât se opri şi căută un loc să stea jos. Chiar în fața lui era o cafenea. Intră înăuntru, se aşeză pe un scaun şi, cum veni chelnerul, comandă: „O halbă".

Îi bătea inima tare şi tremura uşor, scuturat ca de frig. Şi dintr-o dată îşi aduse aminte ce-i spusese, în ajun, Marowsko: „Asta n-o să facă impresie bună". Să fi avut acelaşi gând, aceeaşi bănuială ca târfa asta?

Aplecat deasupra halbei de bere, se uita la spuma albă care se umfla, foşnind uşor, şi pe urmă se lăsa în jos. „S-ar putea oare să-i treacă prin minte cuiva un asemenea lucru?" se întreba.

Unul după altul îi apăreau acum, cu totul limpezi, vădite, exasperante, motivele care ar face să se ivească în mintea oamenilor groaznica bănuială. Că un burlac îmbătrânit fără moştenitori îşi lasă averea celor doi copii ai unui prieten pare un fapt simplu şi obişnuit, dar, categoric, toată lumea o să se mire, o să şuşotească şi, mai târziu, o să zâmbească într-un anumit fel, cu subînțeles, dacă are s-o lase întreagă doar unuia singur. Cum de nu prevăzuse Maréchal acest lucru, cum de nu-şi dăduse seama tatăl lui, iar mama, cum de nu-l intuise măcar ea? Nu, ei se bucuraseră prea mult de banii căzuți din cer ca să le mai vină un asemenea gând. Şi cum ar fi putut ei, oameni cinstiți, să bănuiască o ticăloşie ca asta?

Dar lumea din jurul lor, toți cei care-i cunoşteau, furnizorii, vecinii, negustorii n-aveau să se bucure şi să se

înveselească tot repetându-şi faptul acesta groaznic, n-aveau să râdă de tatăl lui şi să-i dispreţuiască mama? Şi ceea ce observase şi slujnica de la cafenea, că Jean era blond şi el brun, că nu semănau deloc între ei nici la înfăţişare, nici la mers, nici la statură, nici la inteligenţă, o să le sară acum tuturor în ochi. Când o să se vorbească despre unul dintre băieţii lui Roland, oamenii au să se întrebe: „Care dintre ei, fiul lui bun sau celălalt?”

Se ridică, hotărât să-şi prevină fratele, să-l pună în gardă împotriva primejdiei care ameninţa onoarea mamei lor. Ce-o să facă Jean? Desigur, cel mai simplu ar fi să refuze moştenirea, care ar merge atunci la săraci. Prietenilor şi cunoştinţelor care şi aflaseră deja despre ea le-ar putea spune că testamentul cuprindea condiţii şi clauze de neacceptat, ce ar fi făcut din Jean nu un moştenitor adevărat, ci doar un fel de păstrător al averii. Mergând spre casă, se gândea că e absolută nevoie să discute între patru ochi cu fratele lui, ca să nu abordeze un asemenea subiect în faţa părinţilor.

În prag auzi voci şi râsete zgomotoase dinspre salon şi, când intră, îi recunoscu pe căpitanul Beausire şi pe doamna Rosémilly, pe care Roland îi adusese şi-i oprise la masă ca să sărbătorească împreună vestea cea bună.

Se serviră, pentru început, vermut şi absint, şi erau cu toţii bine dispuşi. Căpitanul Beausire, un omuleţ rotofei, rotunjit parcă de atâtea călătorii pe mare, şi ale cărui idei păreau să se fi rotunjit şi ele, asemeni pietrelor de pe ţărm, tocite de valuri, striga, râzând zgomotos şi din toată inima, că viaţa e un lucru minunat şi că nu trebuie să scapi niciun prilej ca să te bucuri de ea. El ciocnea cu Roland, în timp ce Jean oferea doamnelor alte pahare pline. Pentru că doamna Rosémilly refuza să mai bea, căpitanul Beausire, care-l cunoscuse pe răposatul ei soţ, strigă:

— Haideţi, doamnă, haideţi, „bis repetiţia placent”, cum se zice în popor, adică „două vermuturi nu strică niciodată”. Vedeţi dumneavoastră, eu, de când nu mai navighez, iau întotdeauna înainte de masă o duşcă-două şi mă simt ca pe

valuri. După cafea, mai înghit o porție de tangaj şi asta mă face să am, toată seara, o mare agitată împrejur. Niciodată însă nu ajung până la furtună, mi-e frică de stricăciuni.

Roşu încă de pe acum la față şi cu privirea tulbure de absint, Roland, căruia vorbele fostului căpitan de cursă lungă îi măguleau mania pentru navigație, râdea în hohote. De atâta stat, făcuse o burtă mare şi lăsată, cum au negustorii; nu mai avea nici gât, nici piept, nici şale, nimic, căci burdihanul înghițise toate mădularele îndesate pe scaun.

Exact opusul lui, Beausire, deşi scund şi gras, era îndesat ca un burduf şi tare ca piatra.

Doamna Roland nu-şi golise nici primul pahar şi, cu ochii strălucitori, îmbujorată de fericire, se uita lung la Jean. El de-abia acum era cuprins de un val de bucurie. Semnase, afacerea era încheiată, avea o rentă de douăzeci de mii de franci. În felul cum râdea şi cum îi privea pe cei din jur, în glasul mai răsunător şi în gesturile mai hotărâte, în siguranța lui mult mai mare, se făcea simțită îndrăzneala pe care ți-o dau banii.

Când fură poftiți la masă, bătrânul Roland se îndreptă spre doamna Rosémilly să-i ofere brațul, dar nevastă-sa strigă:

— Nu, tată, nu, astăzi totul i se cuvine numai lui Jean!

Masa, neobişnuit de îmbelşugată, strălucea; în dreptul farfuriei lui Jean, aşezat pe locul unde de obicei stătea tatăl, se înălța, ca un turn împodobit, un buchet imens, cu panglici de mătase, un adevărat buchet de zile mari, străjuit de patru fructiere: într-una se ridica o piramidă de piersici superbe, într-a doua un tort monumental, o catedrală de pişcoturi, înecată în frişcă şi garnisită cu o glazură de zahăr, într-a treia felii de ananas plutind într-un sirop limpede, iar într-a patra, lux nemaipomenit, struguri negri, aduşi din țările calde.

— Ei, comedie! zise Pierre, aşezându-se, sărbătorim înscăunarea lui Jean cel bogat.

După supă, s-a servit vin de Madera; începuseră să

vorbească toţi în acelaşi timp. Beausire povestea despre o masă la care luase parte în Santo Domingo, la un general negru. În timp ce-l asculta, Roland încerca să strecoare printre frazele lui povestea unui alt ospăţ de pomină, dat de unul dintre prietenii lui la Meudon, după care toţi musafirii zăcuseră bolnavi două săptămâni. Doamna Rosémilly plănuia, împreună cu Jean şi cu doamna Roland, o excursie şi un prânz la Saint-Jouin; erau siguri de pe-acuma c-are să iasă foarte bine şi c-au să petreacă de minune; iar lui Pierre îi părea rău că nu mâncase singur, într-un birt de pe malul mării, ca să scape de toată hărmălaia asta, de veselia şi de râsetele care îl enervau.

Se tot gândea cum să facă să-i mărturisească lui Jean temerile lui şi să-l convingă să renunţe la moştenire; şi asta tocmai acum, când fratele lui o acceptase şi începuse să se îmbete de fericire. Fără îndoială că n-o să-i vină uşor; dar n-avea încotro, era în joc reputaţia mamei.

La masă fu adus un peşte uriaş, care-l făcu pe Roland să dea drumul iar poveştilor lui pescăreşti. Beausire istorisi şi el câteva, mai neobişnuite, petrecute în Gabon, în Madagascar, la Sainte-Marie şi mai ales pe ţărmurile Chinei şi ale Japoniei, unde peştii seamănă în chip ciudat cu locuitorii. Le descrise mutrele, ochii mari, aurii, burţile albastre sau roşii, aripioarele ciudate, ca nişte evantaie, cozile în formă de semilună, le imită atât de hazliu înfăţişarea, încât toţi râseră cu lacrimi ascultându-l.

Numai Pierre se arătă neîncrezător: „Pe bună dreptate se zice că normanzii sunt gasconii Nordului”, şopti.

După peşte se aduse volovan, apoi pui fripţi, salată, fasole verde şi pateu de ciocârlii de Pithiviers. Servitoarea doamnei Rosémilly dădea o mână de ajutor la servit şi veselia creştea odată cu numărul paharelor de vin. Când sări dopul primei sticle de şampanie, bătrânul Roland, foarte bine dispus, imită zgomotul, apoi zise în gura mare:

— Îmi place mai mult s-aud aşa ceva, decât o pocnitură de pistol.

Din ce în ce mai prost dispus, Pierre răspunse,

batjocoritor:

— Numai că pentru tine poate să fie mai periculos.

Roland, care se pregătea să bea, puse la loc pe masă paharul plin şi întrebă:

— Şi de ce, mă rog?

Se plângea de multă vreme de sănătate, spunea că are o senzaţie de greutate, ameţeli, stări proaste fără motiv.

— Pentru că, îi răspunse doctorul, glontele pistolului poate să mai treacă pe lângă tine, dar vinul îţi intră sigur în stomac.

— Şi ce-i cu asta?

— Şi îţi arde stomacul, îţi dă sistemul nervos peste cap, îţi îngreunează circulaţia şi pregăteşte apoplexia care-i ameninţă pe toţi oamenii de constituţia ta.

Beţia fostului bijutier se risipi ca fumul; se uită la Pierre fix şi neliniştit, încercând să-şi dea seama dacă nu cumva râde de el.

— Afurisiţii ăştia de doctori, strigă Beausire, dacă te-ai lua după ei, cu ce te-ai mai alege? Nu tu mâncare, nu tu băutură, nu tu dragoste, nu tu nimic... Ei, bine! aflaţi că eu am făcut de toate, oriunde, în toate colţurile lumii, şi cât m-au ţinut balamalele... şi n-am nici pe dracu'...

— În primul rând, domnule căpitan, îi răspunse Pierre acru, sunteţi mai rezistent decât tatăl meu; şi pe urmă, toţi petrecăreţii vorbesc aşa până-ntr-o bună zi, când nu mai apucă să-i dea dreptate doctorului care-a avut grijă de ei. Mie mi se pare firesc să-i atrag atenţia lui taică-meu, atunci când îl văd că face un lucru periculos pentru sănătatea lui. Dacă n-aş proceda aşa, ar însemna că nu sunt un fiu bun.

Mâhnită, doamna Roland intră şi ea în discuţie:

— Haide, Pierre, ce ţi-a venit? Aşa, o dată, n-o să-i facă niciun rău. Gândeşte-te ce sărbătoare e pentru el, pentru noi toţi. Îi strici şi lui cheful şi ne amărăşti şi pe noi. Nu-i frumos.

— N-are decât să facă ce vrea, eu unul l-am prevenit, spuse el încet, ridicând din umeri.

Dar lui Roland nu-i mai ardea de băutură. Îşi privea

şampania limpede din pahar, al cărei duh uşor, ameţitor, se înălţa în bule mici, grăbite să se ridice şi să se evapore la suprafaţă; se uita neîncrezător, ca un vulpoi care a dat peste o găină moartă şi bănuieşte că i se-ntinde o cursă.

— Crezi c-o să-mi facă chiar aşa de rău? întrebă, şovăind.

Lui Pierre îi păru dintr-o dată rău că ceilalţi trebuiau să sufere din cauza proastei lui dispoziţii.

— Nu, o singură dată, hai, treacă-meargă, poţi să bei, dar să nu pierzi măsura şi să ajungă o obişnuinţă.

Roland ridică paharul, dar nu se hotăra încă să-l ducă la gură. Se uita la el lung, cu durere, cu poftă şi cu teamă; pe urmă îl adulmecă şi sorbi, lacom şi îngrijorat, câteva înghiţituri mici, savurându-le. Sufletul îi era plin de slăbiciune şi de păreri de rău, mai ales după ce bău şi ultima picătură.

Din întâmplare, Pierre întâlni privirea doamnei Rosémilly; era pironită asupra lui, albastră şi limpede, aspră şi pătrunzătoare. Şi simţi, înţelese, ghici imediat gândul mânios şi fără ocoliş al acestei femeiuşti cu firea deschisă şi simplă, care părea să-i spună în faţă: „Eşti invidios şi ar trebui să-ţi fie ruşine”.

Lăsă capul în jos şi începu din nou să mănânce. Dar nu-i era foame şi nu-i plăcea nimic. Ar fi avut chef să plece oriunde, doar să nu mai stea printre oamenii ăştia, să nu le mai audă pălăvrăgeala, râsetele şi glumele.

Roland, care iar se cherchelise, îi uitase sfaturile şi privea, piezîş şi duios, o sticlă de şampanie aproape plină, aflată lângă farfuria lui. De teama altei dojeni, nu îndrăznea s-o atingă, dar îşi tot chinuia mintea să găsească un tertip, o manevră abilă prin care să pună mâna pe ea fără să dezlănţuie din nou mustrările lui Pierre.

Îi veni în minte un şiretlic, simplu şi la îndemâna oricui: luă sticla cu o figură nepăsătoare, întinse braţul peste masă şi turnă, mai întâi doctorului, care avea paharul gol, apoi şi celorlalţi. Când ajunse în dreptul său începu să vorbească atât de aprins încât ai fi putut să juri cu mâna pe inimă că, dacă a vărsat şi în paharul lui ceva, a făcut-o numai din

nebăgare de seamă. De altfel, nu era nimeni atent la ce făcea el.

Fără să-şi dea seama, Pierre băuse zdravăn. Nervos şi plictisit, ducea mereu la gură cupa de cristal în care bulele de aer se vedeau cum urcă în licoarea limpede şi vie. Pe urmă îl sorbea încet, ca să simtă pe limbă înțepăturile dulci şi uşoare ale lichidului ce se evapora.

Încetul cu încetul, îl toropi o căldură plăcută, care pornea din pântece, îi urca în piept, îi cuprindea brațele şi picioarele şi i se răspândea în tot trupul ca o undă caldă şi binefăcătoare, aducând cu ea bucuria.

Începu să se simtă mai bine, mai puțin nemulțumit, mai puțin nerăbdător; chiar şi hotărârea de a-i vorbi în aceeaşi seară lui Jean începea să-i slăbească, nu pentru că i-ar fi trecut prin cap să renunțe la ea, dar ca să nu-şi tulbure atât de repede starea plăcută în care se afla.

Beausire se ridică să țină un discurs. După ce-i făcu fiecăruia în parte câte o plecăciune, rosti:

— Stimate doamne şi stimați domni, sărbătorim astăzi împreună un eveniment fericit din viața unui prieten. Odinioară se zicea că norocul e orb; eu cred că era numai miop sau poznaş şi că acum şi-a făcut rost de un ochean straşnic, cu care a putut să-l descopere în portul Havre pe fiul bravului nostru confrate, Roland, căpitanul *Perlei*.

Izbucniră urale şi aplauze şi Roland-tatăl se sculă şi el să răspundă. Mai întâi tuşi, pentru că îşi simțea gura cleioasă şi limba cam grea, apoi bâigui:

— Îți mulțumesc, căpitane, îți mulțumesc şi-n numele meu şi-n numele lui Jean. N-am să uit niciodată cum te-ai purtat într-o asemenea împrejurare. Beau pentru împlinirea dorințelor dumitale.

Îi dăduseră lacrimile şi, nemaiştiind ce să spună, se aşeză la loc.

Jean, care râdea, luă la rândul lui cuvântul:

— Eu sunt cel care trebuie să mulțumească unor prieteni devotați, unor minunați prieteni, zise, uitându-se la doamna Rosémilly, care mi-au adus astăzi o dovadă emoționantă a

afecțiunii lor. Dar nu prin cuvinte am să-mi arăt recunoştința. Am să le-o dovedesc de-acum înainte mereu, în fiecare moment al vieții mele, pentru că prietenia noastră nu este dintre cele care se uită.

Mama şopti, foarte tulburată:

— Foarte bine, dragul meu, foarte bine.

— Haideți, doamnă Rosémilly, vorbiți dumneavoastră în numele sexului frumos! strigă Beausire.

Ea ridică paharul:

— Eu, spuse cu o voce plăcută, umbrită puțin de tristețe, eu beau în memoria domnului Maréchal, odihnească-se-n pace!

Ca după o rugăciune, urmă un răstimp de linişte, câteva clipe de reculegere cuviincioasă, după care Beausire, întotdeauna darnic în complimente, făcu următoarea remarcă:

— Numai o femeie e-n stare de atâta delicatețe. Pe urmă se întoarse către Roland.

— De fapt, cine a fost Maréchal ăsta? Erați chiar atât de apropiați?

Înduioşat de băutură, bătrânul începu să plângă şi îngăimă, printre lacrimi:

— Dac-ai şti... un frate... cum nu mai găseşti azi... o clipă nu ne despărțeam... toate serile mânca la noi... ne plătea biletele la teatru... numai atâtea-ți spun... un prieten, unul adevărat... un adevărat... nu-i aşa, Louise?

Nevasta lui răspunse simplu:

— Da, era un prieten credincios.

Pierre îşi urmărea părinții cu privirea; când se schimbă vorba, el se puse pe băut.

Nu şi-a mai amintit nimic din tot ce a urmat. S-a servit cafea, s-au băut lichioruri, s-a râs mult şi s-a glumit. Târziu, către miezul nopții, Pierre s-a dus să se culce, cu capul greu şi cu mintea încețoşată. Şi a dormit buştean până a doua zi dimineața la nouă.

Capitolul IV

A DOUA ZI PIERRE SE TREZI foarte bine dispus; fără îndoială că, după atâta şampanie şi lichioruri, somnul îl domolise şi îl liniştise. În timp ce se îmbrăca, îşi judeca şi-şi cântărea emoţiile din ajun. Încerca să-şi lămurească până la capăt şi cât mai cinstit cauzele adevărate, neştiute nici de el măcar, care-l aduseseră într-o asemenea stare: şi motivele lui, personale, şi cele venite din afară. Poate că într-adevăr slujnica de la berărie, ca o târfă ce era, se gândise la ceva urât atunci când aflase că numai unul dintre băieţii lui Roland moştenea averea unui necunoscut; dar n-au mereu fiinţele de teapa ei asemenea bănuieli nejustificate despre femeile cinstite? Nu le vorbesc de rău ori de câte ori deschid gura, nu le insultă şi nu le ponegresc pe cele pe care le ştiu fără pată? E destul să pomeneşti în faţa lor numele uneia despre care nu se poate spune nimic rău, că sar în sus de parcă le-ai fi jignit şi strigă: „Ia mai lasă-mă! Femeile astea măritate le ştiu eu cum sunt, nişte stricate! Au mai mulţi amanţi decât noi, numai că sunt ipocrite şi-i ascund. Nişte stricate!”

În nici o altă împrejurare n-ar fi înţeles, nici măcar nu i-ar fi trecut prin minte că se pot face aluzii de soiul ăsta despre biata lui mamă, atât de bună, atât de modestă, atât de demnă. Acum însă drojdia de gelozie care dospea în el îi otrăvise sufletul. S-ar fi putut chiar ca numai mintea lui aţâţată, veşnic la pândă în căutarea a orice i-ar face vreun rău mezinului, să fi atribuit chelneriţei gândurile murdare de care ea nici n-avea habar. Poate că numai închipuirea lui,

imaginaţia lui nestăpânită, care tot timpul îi scăpa de sub control s-o fi luat razna – de una singură, îndrăzneaţă şi aventuroasă –, dar apucând-o pieziş în universul nesfârşit al presupunerilor şi să fi cules de-acolo gânduri ruşinoase, de nemărturisit, de obicei ascunse în adâncul de nepătruns al sufletului, ca nişte lucruri furate.

Fără îndoială că sufletul lui mai păstra taine faţă de el. Nu cumva inima-i rănită încerca printr-o asemenea bănuială josnică să-i smulgă lui Jean moştenirea? Se suspecta singur acum şi-şi cerceta meandrele cugetului, aşa cum îşi scrutează cei credincioşi conştiinţa.

Cu toată mintea ei mărginită, doamna Rosémilly avea, ca orice femeie, tact, perspicacitate şi intuiţie. Şi totuşi nu-i venise o asemenea idee de vreme ce închinase, atât de simplu şi de firesc, pentru odihna răposatului Maréchal. Dacă ar fi avut vreo cât de mică bănuială, n-ar fi făcut ea aşa ceva. În clipa asta, Pierre nu se mai îndoia; iritat, fără voia lui, de averea care-i picase lui Jean din cer şi, bineînţeles, prea sensibil, din cauză că-şi adora mama, îşi făcuse nişte scrupule exagerate – pioase, desigur, şi demne de tot respectul –, însă exagerate.

Când ajunse la concluzia asta, se simţi mulţumit, aşa cum eşti când ai dus un lucru bun până la capăt; se hotărî ca de-acum încolo să se poarte frumos cu toată lumea şi în primul rând cu tatăl său, care tot timpul îl enerva cu maniile şi cu vorbele lui prosteşti, cu părerile lui vulgare şi cu mediocritatea lui vădită.

Nu mai întârzie ca de obicei la ora mesei şi înveseli întreaga familie cu umorul şi cu buna lui dispoziţie.

— Habar n-ai, dragă Pierre, cât poţi să fii de nostim şi de spiritual când vrei, îi zise, încântată, mama.

Iar el vorbea întruna, făcea calambururi şi descrieri năstruşnice ale prietenilor, care stârneau hazul general. Îl luase ca ţintă pe Beausire; pe ascuns, îi strecură şi doamnei Rosémilly câteva răutăţi, destul de inofensive. În acest timp, îşi urmărea fratele cu privirea: „Apăr-o, nătărăule, dacă eşti în stare, îi spunea în gând: degeaba eşti tu bogat, eu pot să

te pun în umbră de câte ori am chef.”

La cafea, îl întrebă pe Roland:

— Ai astăzi nevoie de *Perla*?

— Nu, băiete.

— Pot s-o iau, şi pe ea, şi pe Jean Bart?

— Sigur că da, plimbă-te cât vrei.

Se opri la prima tutungerie din drum, îşi cumpără ţigări bune şi coborî voios spre port. Privea cerul luminos şi senin, de un albastru proaspăt şi viu, spălat de vântul dinspre mare. Marinarul Papagris, zis şi Jean Bart, moţăia în fundul bărcii. Chiar dacă nu ieşeau de dimineaţă la pescuit, el trebuia să ţină ambarcaţiunea gata pregătită în fiecare zi, la amiază, pentru plecarea în larg.

— Hei, şefule, azi mergem numai noi doi! strigă Pierre.

Coborî scara de fier a cheiului şi sări în barcă.

— Cum e vântul? întrebă.

— Numa’ dinspre uscat, dom’le Pierre. E vânt bun, ne duce departe.

— Atunci să-i dăm drumul, bătrâne!

Înălţară vela de la provă şi ridicară ancora. Eliberat, vasul alunecă încet, înspre dig, pe apa liniştită de lângă ţărm. Adierea dinspre oraş împingea atât de uşor pânza, încât *Perla* părea vie, însufleţită, ca toate bărcile, de o putere tainică, ascunsă înlăuntrul ei.

Pierre stătea la cârmă. Cu ochii întredeschişi în lumina orbitoare a soarelui, cu trabucul între dinţi şi cu picioarele întinse sub bancă, se uita cum vin înspre el butucii de lemn daţi cu catran din care era construit taluzul.

Când trecură de digul care-i adăpostise şi ieşiră în larg, o pală mai rece de vânt umflă pânza cafenie şi, devenită dintr-o dată mai sprintenă, Perla se lăsă uşor într-o parte. Suflarea răcoroasă mângâie faţa şi mâinile doctorului şi el scoase un suspin lung, lăsând-o să-i pătrundă până în adâncul plămânilor.

Jean Bart înălţă focul, al cărui triunghi flutura ca o aripă în vânt, ajunse din doi paşi mari până la pupă şi dădu drumul pânzei din spate, legată de catarg. Lăsată-ntr-o

rână, barca înainta acum în mare viteză şi, dinspre partea unde se aplecase, se auzea clocotul apei. Prova despica marea ca un plug năprasnic şi talazurile mlădioase, albe de spumă, îşi rotunjeau spinările şi cădeau iar, aşa cum se răstoarnă pământul, reavăn şi greu, în brazdă.

Valurile erau mici şi apropiate şi, de câte ori unul dintre ele atingea barca, o zgâlțâia toată, de sus, din capătul velei din față şi până la cârma care vibra în mâinile lui Pierre; iar din clipele când se întețea vântul, apa urca până sus pe pereții vasului, gata să năvălească înăuntru.

Un vapor din Liverpool care transporta cărbuni stătea ancorat, aşteptând mareea; îl ocoliră prin spate, trecură pe lângă vasele din radă şi se îndepărtară puțin ca să vadă țărmul.

Mulțumit şi calm, fără nicio grijă, Pierre rătăci vreo trei ore pe apa învolburată, stăpânind acest obiect de lemn şi de pânză ca pe o vietate înaripată, sprintenă şi supusă, care se ducea şi venea după pofta inimii lui, la o simplă apăsare a degetelor.

Visa cu ochii deschişi, ca şi când s-ar fi aflat călare sau pe puntea unui vas, gândindu-se la viitorul frumos ce-l aştepta şi la plăcerile unei vieți trăite inteligent. Mâine chiar avea să-i ceară lui Jean o mie cinci sute de franci, împrumut pe trei luni, ca să se instaleze imediat în frumosul apartament de pe bulevardul François I.

— Hait, hula, dom'le Pierre, zise pe neaşteptate Papagris. Tre' să ne-ntoarcem.

Ridică ochii şi zări, apropiindu-se dinspre nord, o pâclă cenuşie când mai deasă, când mai subțiratică, care îneca cerul şi învăluia marea cu un nor venit din înalt. Schimbă direcția şi, cu vântul în spate, o luă spre țărm, urmărit de negura care îi ajungea repede din urmă. Când ea înfăşură *Perla* în vălul gros, de nepătruns, un fior rece îl străbătu pe Pierre din creştet până în tălpi şi un miros de abur şi umezeală, mirosul ciudat al ceților de mare, îl făcu să-şi încleşteze fălcile, ca să nu simtă gustul umed şi înghețat.

Ajunseră la țărm şi lăsară barca la locul ei obişnuit.

Oraşul întreg era acoperit de pâcla subțire care îmbiba aerul, muia totul ca o ploaie, se scurgea ca un râu peste case şi peste străzi. Pierre se întoarse repede acasă, cu mâinile şi cu picioarele înghețate, şi se trânti pe pat, ca să moțăie până la cină. Când intră în sufragerie, mama îi spunea lui Jean:

— Galeria o să fie o adevărată minune. Ai să vezi, o să punem flori înăuntru. O să am eu grijă de ele şi-o să le împrospătez mereu. Când ai să dai vreo petrecere, o să fie ceva de vis.

— Despre ce vorbiți? întrebă doctorul.

— Despre un apartament încântător pe care l-am închiriat azi pentru fratele tău. E un adevărat noroc, un mezanin cu două intrări pe străzi diferite. Are două saloane, o galerie cu geamuri şi o sufragerie mică, rotundă, cât se poate de cochetă pentru un holtei.

Pierre se schimbă la față; i se strânsese inima de furie.

— Şi pe unde e casa asta? întrebă.

— Pe bulevardul François I.

Nu-i mai rămăsese nicio îndoială şi se aşeză, atât de scos din minți, încât îi venea să le strige: „Asta-i prea de tot, la urma urmelor, e prea de tot! Aşadar, nu mai există nimic care să nu fie al lui”.

Strălucind de bucurie, mama vorbea întruna:

— Şi închipuieşte-ți c-am reuşit s-o obțin cu două mii opt sute de franci. Cereau trei mii, dar am făcut un contract de închiriere pe trei, şase sau nouă ani şi i-am convins să mai scadă două sute. Fratele tău e aranjat acolo cum nu se poate mai bine. Ca să reuşească, un avocat are nevoie de un interior elegant. Asta atrage clientul, îl cucereşte, îl păstrează, îi inspiră respect şi-l face să înțeleagă că un om cu o astfel de locuință îşi vinde vorbele scump.

După ce tăcu câteva clipe, adăugă:

— Trebuie să găsim şi pentru tine ceva asemănător... sigur că mult mai modest, Pentru că tu n-ai bani, dar totuşi cât mai drăguț. Sunt sigură că ți-ar fi de mare folos.

— Eu numai prin ştiință şi prin muncă am să răzbesc, răspunse Pierre, dispreţuitor.

— Da, dar îți spun eu că o casă frumoasă nu strică, stărui mama.

Când erau pe la mijlocul mesei, el întrebă din senin:

— Cum de l-ați cunoscut voi pe acest Maréchal?

Roland îşi ridică ochii şi încercă să-şi amintească:

— Stai puțin, că nu prea îmi aduc bine aminte. E atâta timp de atunci! A, da, ştiu. Mama ta l-a cunoscut, în prăvălie, nu-i aşa, Louise? Vroia să comande ceva şi pe urmă a tot venit. Până să ne fie prieten, ne-a fost client.

Pierre, care mânca fasole şi vâra, pe rând, dinții furculiței în fiecare bob, de parcă i-ar fi tras în frigare, continuă:

— Şi cam pe când s-a petrecut asta?

Roland căută din nou, dar, pentru că nu mai ştia, făcu iar apel la memoria nevestei:

— Cam în ce an, stai să vedem... Louise, tu care le ții minte pe toate, cred că n-ai uitat... Să vedem... când era... În cincizeci şi cinci, în cincizeci şi şase? Ia adu-ți aminte, doar tu trebuie să ştii mai bine ca mine.

Ea se gândi un timp şi, pe urmă, cu un glas liniştit şi sigur:

— Era în cincizeci şi opt, dragul meu, Pierre avea pe atunci trei ani. Sunt sigură că nu mă înşel, pentru că e anul când a făcut scarlatină, şi Maréchal, pe care-l cunoşteam încă destul de puțin, ne-a fost de mare ajutor.

— Da, aşa e, strigă Roland, a fost nemaipomenit, într-adevăr. Maică-ta era la pământ de oboseală, eu eram ocupat cu prăvălia şi el se ducea la farmacie după doctorii. Zău aşa, era. Un om de treabă. Şi când te-ai făcut bine, habar n-ai ce mulțumit era şi ce te mai săruta. De-atunci am rămas noi buni prieteni.

Un gând neaşteptat pătrunse cu putere, ca un glonte, în inima lui Pierre: „Din moment ce pe mine m-a cunoscut mai întâi, şi față de mine s-a arătat atât de devotat, dacă mă iubea şi mă săruta aşa de mult şi datorită mie s-a împrietenit cu părinții, atunci de ce i-a lăsat lui Jean toată averea şi mie nimic?” Nu-i mai întrebă mai departe şi rămase posac, mai degrabă preocupat de ceva anume decât

îngândurat. Îl rodea o nelinişte nouă, încă nedesluşită, grăuntele ascuns al altei suferințe.

Plecă de îndată şi începu iar să rătăcească pe străzile învăluite în ceață. Era întuneric beznă, o beznă grețoasă şi apăsătoare. Ai fi zis că un abur dezgustător năpădise pământul. Îl vedeai cum se prelinge pe deasupra becurilor cu gaz pe care în anumite clipe părea să le stingă. Ca în serile cu polei, caldarâmul străzilor era alunecos şi din pântecele caselor parcă ieşiseră toate duhorile, mirosul greu al pivnițelor, al şanțurilor, al canalelor şi al bucătăriilor sărace, amestecat cu miasma hulei rătăcitoare.

Nevrând să rămână afară pe un asemenea frig, Pierre o luă spre Marowsko, cu spatele încovoiat şi cu mâinile înfundate în buzunare.

Bătrânul farmacist dormea, ca totdeauna, sub becul veşnic aprins. Recunoscându-l pe Pierre, față de care avea o dragoste de câine credincios, ieşi din toropeală şi se duse s-aducă suc de coacăze şi două pahare.

— Ei, îl întrebă doctorul, ce-ai mai făcut cu lichiorul?

Polonezul îl lămuri că patru dintre cele mai importante cafenele din oraş fuseseră de acord să-l lanseze pe piață şi că ziarele *Farul Coastei* şi *Semaforul din Havre* aveau să-i facă reclamă, în schimbul unor produse farmaceutice puse la dispoziția redactorilor.

Se lăsă o tăcere lungă, după care Marowsko se interesă dacă Jean intrase definitiv în posesia averii; pe urmă mai puse câteva întrebări vagi despre acelaşi subiect. Se vedea că tot devotamentul lui, plin de îngrijorare, pentru Pierre se răzvrătea în fața acestei preferințe. Şi doctorului i se păru că-i ghiceşte, că-i aude gândurile. Avea impresia că înțelege, că intuieşte, în glasul şovăielnic al lui Marowsko şi-n privirea ce-l ocolea, cuvintele pe care bătrânul farmacist era gata să le rostească, dar, din cauza firii lui sfioase, şirete şi prevăzătoare, nu le spunea şi nici n-avea să le spună vreodată. Acum nu mai avea nicio îndoială că, în gândul lui, bătrânul îi zicea: „N-ar fi trebuit să-l laşi să primească moştenirea asta, care face să se clevetească pe seama

mamei”. Poate că şi el credea că Jean e fiul lui Maréchal. Credea, sigur că da. Cum să nu creadă, când părea un lucru atât de plauzibil, atât de neîndoielnic, la mintea oricui? Ba chiar şi el, Pierre, fiul ei, nu se lupta de trei zile, din toate puterile, cu bănuiala îngrozitoare, nu făcea apel la toate subtilităţile sufletului ca să-şi înşele judecata? Şi dintr-o dată simţi iarăşi că vrea să fie singur, să stea de vorbă cu sine însuşi, să privească în faţă, cu îndrăzneală, fără scrupule de prisos şi fără slăbiciuni, faptul acesta, posibil şi monstruos, într-atâta puse stăpânire pe el nevoia asta, încât Pierre se ridică, fără să-şi fi băut măcar lichiorul, strânse mâna farmacistului uluit şi se cufundă din nou în ceaţa străzii.

„De ce i-a lăsat Maréchal lui Jean toată averea?” se întreba.

Acum nu mai era gelozia cea care-l împingea să caute adevărul, nici invidia, într-un fel firească şi josnică, pe care şi-o ştia ascunsă şi cu care se lupta de trei zile, ci groaza că va ajunge să creadă şi el că Jean era fiul acelui om! Nu, nu credea, nu trebuia nici măcar să-i treacă prin minte un asemenea gând nelegiuit! Dar trebuia să-şi alunge odată pentru totdeauna bănuiala asta, oricât de firavă, oricât de imposibil de crezut.

Avea nevoie de lumină, avea nevoie de încredere deplină; vroia să-şi ştie sufletul apărat, pentru că în lumea asta nu iubea pe nimeni altcineva decât pe mama lui.

Rătăcind singur în noapte şi amintindu-şi tot ceea ce era în stare să-şi amintească, va face în minte o anchetă amănunţită din care trebuia să ţâşnească adevărul adevărat. Pe urmă, gata, nu se va mai gândi niciodată la asta. Se va duce la culcare.

„Hai mai întâi să lămurim faptele, îşi zise; pe urmă să-mi aduc aminte ce ştiu despre el, despre felul cum se purta cu fratele meu şi cu mine, să caut motivele care i-ar putea explica preferinţa. Îl ştia pe Jean de când s-a născut? Da, dar pe mine mă cunoştea dinainte de naşterea lui. Dacă ar fi avut faţă de mama o dragoste nemărturisită şi reţinută, eu

aş fi fost preferatul, pentru că datorită mie şi scarlatinei mele a ajuns prieten atât de bun cu părinţii mei. Deci, în mod logic, pe mine ar fi trebuit să mă aleagă, să mă iubească mai mult, doar dacă nu cumva ar fi simţit faţă de Jean, pe măsură ce îl vedea crescând, o predilecţie instinctivă.”

Ajuns aici, îşi încordă mintea cu disperare, cu toată puterea lui de pătrundere, încercând să revadă, să reconstituie din amintiri, să înţeleagă cum era acest om pe lângă care el trecuse indiferent în anii petrecuţi la Paris.

Simţea însă că mersul, simpla mişcare a paşilor, îi răvăşea gândurile, le slăbea puterea şi îi întuneca memoria. Avea nevoie să rămână nemişcat într-un loc pustiu şi liniştit dacă voia să-şi privească trecutul şi întâmplările de-atunci cu un ochi necruţător, căruia să nu-i scape nimic.

Se hotărî să se ducă pe dig, la fel ca în noaptea trecută. În timp ce se apropia de port, auzi deodată dinspre larg un vuiet jalnic şi lugubru, ca un muget de taur, dar mult mai lung şi mai răsunător. Era un şuierat de sirenă, strigătul navelor rătăcite în ceaţă.

I se încreţi carnea pe el şi i se strânse inima; urletul disperat răsunase atât de puternic în sufletul, în toţi nervii lui, încât i se păru că el fusese cel care strigase. Un glas asemănător gemu, ceva mai departe; şi, de foarte aproape, le răspunse sirena portului cu un ţipăt sfâşietor.

Fără să se mai gândească la ceva, Pierre se îndreptă cu paşi mari spre dig, mulţumit că intra în bezna plină de vuiet care-l înfiora.

După ce ajunse în capăt, se aşeză şi închise ochii ca să nu mai vadă nici luminile electrice, acum învăluite în ceaţă, care fac portul accesibil şi noaptea, nici licărirea roşie a farului, abia întrezărită. Pe urmă, întorcându-se pe jumătate cu spatele, îşi sprijini coatele de piatră şi-şi ascunse faţa în palme.

Repeta în gând, fără să-şi mişte buzele „Maréchal!... Maréchal...”, ca şi când ar fi vrut să-l cheme, să-i facă umbra să apară. Şi, în întunericul pleoapelor strânse, îl zări dintr-o dată aşa cum îl ştia: un bărbat la vreo şaizeci de ani, cu o

barbă albă şi ascuţită şi cu sprâncenele dese, la fel de albite. Era de statură potrivită şi avea ochii blânzi, cenuşii, aerul îndatoritor, înfăţişarea unui om de treabă, afectuos şi fără mari pretenţii. Lor, lui Pierre şi lui Jean, le spunea „dragii mei copii”; nu păruse niciodată c-ar ţine la unul mai mult decât la celălalt şi îi invita împreună la masă.

Cu îndărătnicia unui câine care caută o urmă ce s-a şters, Pierre se străduia să reconstituie gesturile, vorbele, felul de a privi şi de a rosti cuvintele al acestui om, dispărut dintre cei vii.

Şi, încetul cu încetul, îl regăsi aşa cum arăta în apartamentul din strada Tronchet, când îi primea la masă pe el şi pe fratele lui.

Avea două servitoare bătrâne, care, fără îndoială, de mult timp se obişnuiseră să le zică „domnul Pierre” şi „domnul Jean”. Maréchal le întindea tinerilor amândouă mâinile – unuia dreapta, celuilalt stânga – la întâmplare, după cum se nimereau să intre.

— Bună ziua, copii, le spunea, mai aveţi vreo veste de la părinţii voştri? În ce mă priveşte pe mine, eu nu ştiu nimic, fiindcă ei nu-mi scriu niciodată.

Stăteau de vorbă, în linişte şi pace, despre lucruri obişnuite. Prin firea lui, Maréchal nu ieşea cu nimic în evidenţă, dar avea mult farmec, blândeţe şi delicateţe. Era, fără îndoială, un prieten bun, unul dintre aceia la care nu te gândeşti deloc, pentru că eşti foarte sigur de ei.

Acum amintirile dădeau năvală în mintea lui Pierre. Văzându-l de mai multe ori preocupat şi ghicindu-i sărăcia de student, Maréchal se oferise să-i împrumute bani, poate câteva sute de franci de care pe urmă uitaseră amândoi şi Pierre nu-i mai dăduse înapoi vreodată. Aşadar, omul acesta îl iubise întotdeauna de vreme ce continua să se intereseze de el, de vreme ce se gândise la grijile lui. De ce atunci... de ce îi lăsase lui Jean toată averea? Nu, niciodată nu arătase că ar ţine mai mult la mezin decât la băiatul cel mare, nu fusese mai grijuliu sau mai afectuos faţă de unul dintre ei.

Atunci... atunci trebuie să fi avut un motiv ascuns, mai

puternic, ca să-i dea totul lui Jean şi lui Pierre nimic.

Cu cât se gândea mai mult şi retrăia în minte ultimii ani, cu atât doctorul înțelegea mai puțin de ce Maréchal stabilise deosebirea asta, nefirească, între ei doi. Şi o durere ascuțită, o nelinişte surdă îi pătrunse în piept, făcându-i inima să i se zbată ca o zdreanță scuturată de vânt ca şi când resorturile s-ar fi rupt şi sângele ar fi pulsat în valuri, dezlănțuit, zguduindu-i năvalnic trupul.

„Trebuie să aflu, Dumnezeule, trebuie să aflu”, şopti cu o voce stinsă, ca într-un vis urât.

Începu să caute mai departe, în vremurile de demult, când părinții încă mai locuiau la Paris. Dar ceea ce îl încurca era că nu-şi mai amintea, că îi scăpau fețele oamenilor. Se înverşuna, mai ales, să-l regăsească pe Maréchal. Avusese oare părul blond, castaniu sau negru? Nu reuşea deloc să-şi aducă aminte, chipul lui ultim, figura de om bătrân le acoperise pe celelalte. Şi totuşi îşi amintea că era mai slab, că avea mâini îngrijite şi că aducea mereu flori. Probabil foarte des, pentru că Roland îi tot spunea: „Alt buchet! Dar e o nebunie, dragă, ai s-ajungi la sapă de lemn din cauza trandafirilor!” „Ei, lasă, răspundea Maréchal, asta e plăcerea mea!”

Şi dintr-o dată, glasul mamei care zâmbea, spunând „Mulțumesc, prietene”, îi trecu prin minte, atât de clar încât i se păru că-l aude aievea. Înseamnă că rostise de multe ori cuvintele acestea, dacă se întipăriseră aşa de bine în amintirea fiului!

Aşadar, Maréchal, omul bogat, domnul, clientul, venea cu flori la o mică negustoreasă, nevasta unui modest bijutier. O fi iubit-o? Ar fi ajuns el prieten cu nişte comercianți modeşti dacă n-ar fi fost îndrăgostit de femeie? Era un om cultivat, cu o minte destul de subțire. De câte ori nu discutase cu Pierre despre poeți şi despre poezie! Nu ca un artist îi gusta pe scriitori, ci ca un om sensibil. Doctorului îi venise de mai multe ori să râdă de înduioşările lui, care i se păreau puțin naive. Acum înțelegea că bărbatul acesta sentimental nu s-ar fi putut împrieteni în ruptul capului cu tatăl său, un om

cu picioarele pe pământ, atât de mărginit, atât de greoi, care socotea că versurile sunt o prostie.

Deci, într-o zi, Maréchal, tânăr, liber, bogat, aşteptând în sufletul lui o mare iubire, intrase din întâmplare într-o prăvălie şi o plăcuse pe frumoasa patroană. Cumpărase ceva, venise iar după un timp, stătuse de vorbă cu ea, din ce în ce mai familiar, plătindu-şi, prin repetatele târguieli, dreptul de a intra în casă, de a-i zâmbi tinerei femei, şi de a strânge mâna soțului. Şi pe urmă... pe urmă... Dumnezeule!... pe urmă? Pe urmă îi iubise şi-i mângâiase primul copil, copilul bijutierului, până când se născuse celălalt. Şi nu spusese nimănui nimic. Şi când mormântul se închisese asupra lui, şi trupul i se făcuse țărână, şi numele i se ştersese dintre cei vii, atunci când nu mai rămăsese din el nimic şi nu mai avea ce apăra, când nu mai avea de ce să se mai teamă şi nici ce să ascundă, atunci îi dăruise celui de-al doilea băiat întreaga avere. De ce? Era un om inteligent... s-o fi gândit, a prevăzut că în felul acesta mezinul va trece drept copilul lui. Accepta, aşadar, să compromită o femeie? Ar fi făcut el aşa ceva dacă Jean n-ar fi fost fiul lui?

Şi dintr-o dată o amintire precisă, cumplită, îi străbătu sufletul. Maréchal fusese blond, blond ca Jean. Acum ținea minte că altădată văzuse la Paris, în salonul lor, pe şemineu, un portret, o miniatură care apoi dispăruse. Unde putea fi? Era pierdut sau ascuns? Dacă l-ar mai putea avea în mână, măcar pentru o clipă! Poate mama îl mai păstra în sertarul secret unde se țin relicvele iubirilor trecute.

La gândul ăsta, fu atât de copleşit de disperare încât scoase un geamăt, unul din acele scurte vaiete pe care o durere prea vie ni le smulge din piept. Şi brusc, ca şi când l-ar fi auzit, ca şi când l-ar fi înțeles şi i-ar fi răspuns, sirena de pe dig urlă de undeva din apropiere. Mai răsunător decât tunetul, strigătul ei de animal fantastic, răgetul sălbatic, de neînchipuit, anume parcă făcut să acopere glasul valurilor şi al vântului, se risipi în beznă, deasupra mării nevăzute, învăluite în ceață. Alte strigăte asemănătoare, apropiate sau depărtate chemări ale marilor pacheboturi oarbe, se înălțară

înfiorătoare în negură şi în întuneric.

Pe urmă se aşternu iar tăcerea.

Trezit din visul său urât, Pierre deschisese ochii mari şi privea împrejur, uluit că se afla acolo.

„Trebuie să fiu nebun, se gândi, ca să-mi bănuiesc mama.” Şi un val de iubire şi duioşie, de căință, de rugă şi de mâhnire îl copleşi. Mama! Cum de fusese în stare să se îndoiască de ea atunci când o ştia atât de bine cum o ştia el? Viața şi sufletul acestei femei cinstite, sincere şi neîntinate nu erau limpezi ca lumina zilei! Cum să n-o socoteşti mai presus de orice bănuială dacă ai văzut-o şi ai cunoscut-o vreodată?

Şi tocmai el, fiul ei, fusese cel care o suspectase! Dacă în clipa asta ar fi putut s-o cuprindă în brațe, cum ar fi sărutat-o, cum ar fi mângâiat-o, cum ar fi căzut în genunchi să-i ceară iertare!

Să-l fi înşelat ea pe tatăl copilului ei... Tatăl lui! Sigur că era un om de treabă, corect în afaceri şi demn de tot respectul, dar mintea nu-i trecuse niciodată de pragul prăvăliei! Şi atunci cum de acceptase să se logodească şi să se mărite cu un bărbat atât de diferit de ea femeia asta atât de frumoasă altădată – Pierre ştia că aşa fusese, şi urmele frumuseții ei le mai vedea încă şi azi –, înzestrată cu un suflet iubitor, delicat şi duios?

Ce să mai tot caute răspunsul? Se măritase şi ea, aşa cum se mărită atâtea fete cu băiatul cu situație pe care i-l găsesc părinții. Se instalaseră imediat în prăvălia din strada Montmartre; şi, domnind la tejghea, însuflețită de duhul noului cămin, de acel principiu înțelept şi sfânt al interesului comun care în multe familii de negustori parizieni ține locul dragostei şi al oricărei legături sufleteşti, tânăra nevastă începuse de îndată să se ocupe, cu întreaga ei pricepere şi hărnicie, de bunăstarea casei lor, pentru care îşi făceau visuri mari. Şi aşa s-a scurs viața ei, liniştită, mereu aceeaşi, onestă, fără iubire.

Fără iubire? E posibil ca o femeie să nu iubească? O femeie tânără şi drăguță care trăieşte la Paris, citeşte

romane şi aplaudă actrițele care mor din pasiune pe scenă poate să treacă prin viață, de la adolescență până la bătrânețe fără ca nici măcar o dată să nu-i fie atinsă inima de dragoste? Dacă ar fi vorba de alta, nu şi-ar închipui aşa ceva; şi-atunci, de ce ar crede-o despre mama lui?

Sigur că ar fi putut să iubească şi ea; ce, dacă e mama lui trebuie să fie altfel decât toate celelalte femei? A fost tânără, a avut sufletul tulburat de slăbiciunile poetice ale vârstei. Închisă, întemnițată în prăvălie lângă un bărbat grosolan, care nu vorbea decât despre negoțul lui, a visat călătorii, nopți cu lună, sărutări date pe înserat.

Şi iată că într-o zi intrase un bărbat, aşa cum intră în cărți îndrăgostiții, şi-i vorbise la fel ca ei. Şi ea îl iubise. De ce nu? Era mama lui! Ei şi? Trebuie să fii atât de neghiob şi de orb încât să respingi un fapt evident doar pentru că e vorba de mama ta?

I se dăruise? Sigur că da, de vreme ce el nu mai avusese altă iubită; de vreme ce îi rămăsese credincios chiar atunci când ea îmbătrânise şi se afla departe; sigur că da, din moment ce toată averea i-o lăsase fiului ei – fiului lor!

Şi Pierre se ridică, tremurând de furie în aşa hal, încât ar fi fost în stare să omoare pe cineva! Îşi încordase brațele şi-şi desfăcuse palmele larg, gata să lovească, să strivească, să facă bucăți, să sugrume. Pe cine? Pe toată lumea: pe tată, pe frate, pe cel mort, pe maică-sa, pe toți!

O luă la goană spre casă. Ce-avea să facă? Trecând pe dinaintea unei turele, lângă panou, strigătul ascuțit al sirenei îl izbi drept în față. Surpriza fu atât de puternică, încât fu gata să cadă şi se dădu înapoi de-a-ndărătelea, până la parapetul de granit.

Se aşeză jos, vlăguit, zdrobit de emoția violentă.

Cel dintâi răspunse un vapor care părea să fie foarte aproape, chiar la intrare, pentru că marea era la ora fluxului.

Întorcându-se, Pierre îi zări ochiul roşu, lucind stins prin ceață. Sub lumina difuză a farurilor electrice din port, între cele două diguri se contura o umbră mare şi neagră.

Glasul celui de strajă, un glas răguşit, de bătrân căpitan în retragere, răcni în spatele doctorului:

— Numele vasului?

La fel de răguşită, vocea cârmaciului, care stătea în picioare, pe punte, răspunse din ceață:

— *Santa Lucia.*

— Țara?

— Italia.

— Portul?

— Napoli.

Şi lui Pierre i se păru că zăreşte înaintea ochilor săi tulburi trâmba de foc a Vezuviului şi licuricii zburând prin livezile de portocali, din Sorrento şi Castellamare, de la poalele vulcanului. De câte ori nu hoinărise cu gândul la aceste nume familiare, la priveliştile pe care parcă le-ar fi văzut aievea! Oh! Dacă ar fi putut să plece pe loc, oriunde, să nu mai scrie nimănui şi să nu mai vină înapoi, să facă în aşa fel încât niciodată să nu se mai ştie ce s-a întâmplat cu el! Dar nu, el trebuia să se întoarcă acasă, în casa părintească, şi să doarmă în patul lui.

Cu atât mai rău! N-o să se întoarcă şi o să aştepte să se facă ziuă. Îi plăcea glasul sirenelor. Se ridică iar şi începu să patruleze, ca un ofițer de cart, pe un pod.

Din spatele primei nave se apropia alta, uriaşă şi misterioasă. Era un vas englezesc care venea din Indii.

Mai văzu multe alte vapoare ieşind, unul după altul, din bezna de nepătruns.

Pe urmă o luă spre oraş, pentru că nu mai putea îndura umezeala ceții. Îi era atât de frig, încât intră să bea un grog într-o cârciumă marinărească; şi când rachiul fierbinte şi iute îi arse gâtlejul şi cerul gurii, simți cum se trezeşte în el speranța!

Poate că totuşi se înşelase? îşi cunoştea atât de bine mintea nesocotită, care o lua razna! Fără îndoială se înşelase. Adunase dovezi peste dovezi, ca pentru un rechizitoriu îndreptat împotriva unui nevinovat pe care poți foarte uşor să-l condamni, dacă ții neapărat să-l crezi

vinovat. După ce-o să doarmă, o să vadă lucrurile altfel.

Se întoarse acasă să se culce şi, printr-un efort de voință, reuşi până la urmă să ațipească.

Capitolul V

ŞI TOTUŞI DOCTORUL NU apucă decât vreun ceas-două de somn zbuciumat şi neliniştit. Se trezi în întunericul camerei lui calde, cu aer stătut; şi, înainte să i se închege vreun gând clar în minte, simţi o apăsare dureroasă, acea dispoziţie sufletească proastă pe care o lasă în noi mâhnirea cu care am adormit. E ca şi cum necazul care ne-a lovit în ajun s-a cuibărit, în timp ce ne odihneam, în toată făptura noastră şi o istoveşte, o secătuieşte ca o febră.

Dintr-o dată, Pierre îşi aduse aminte de toate şi se aşeză pe marginea patului. Luă iar de la început, pe îndelete, fiecare argument care îl chinuise pe dig, în timp ce urlau sirenele. Cu cât se gândea mai mult, cu atât îşi pierdea orice umbră de îndoială. Simţea cum judecata îl târăşte spre certitudinea insuportabilă, ca o mână care ademeneşte şi sugrumă.

Îi era sete, îi era cald, îi bătea inima tare. Ca să poată respira, se sculă să deschidă fereastra şi, pe când se afla în picioare, auzi un zgomot slab care străbătea până la el prin perete.

Jean dormea liniştit şi sforăia uşor. Dormea! Nu presimţise nimic, nu ghicise nimic! Un bărbat care o cunoscuse pe mama lor îi lăsa întreaga avere; el lua banii şi găsea că e drept şi firesc. Dormea, bogat şi mulţumit, şi habar n-avea că fratele lui se înăbuşă de durere şi disperare.

Îl năpădi un val de furie împotriva celui care-şi vedea de somn, mulţumit şi nepăsător. Cu o seară înainte ar fi fost în

stare să-i bată la uşă, să se aşeze lângă pat, să-l trezească pe neaşteptate şi, profitând de buimăceala lui, să-i zică: „Trebuie să scapi de moştenirea asta din cauza căreia mama poate fi ori când bănuită şi dezonorată”.

Astăzi însă nu mai putea să-i vorbească; ajunsese şi el să creadă că Jean nu era fiul tatălui lor şi un asemenea lucru nu putea să i-l spună. De-acum înainte trebuia să păstreze, să îngroape în el ruşinea descoperită, să o ascundă de toți ca să n-a afle nimeni, nici chiar fratele – mai ales fratele lui.

Nu-l mai interesa deloc ce-o să zică lumea. Prefera s-o fi acuzat toți pe mama lui, numai s-o fi ştiut el nevinovată! Cum o să mai rabde să trăiască alături de ea, dacă ori de câte ori o s-o privească o să-şi aducă aminte că fratele lui e rodul dragostei ei cu un străin?

Şi cu toate astea, cât de liniştită, cât de senină şi de sigură pe ea părea să fie! E posibil ca o asemenea femeie, cu un suflet curat şi cu o inimă cinstită, să fie târâtă de pasiune şi să cadă în păcat, fără să lase mai târziu să se observe vreun semn al conştiinței ei încărcate, vreo remuşcare?

Vai, remuşcările astea! Remuşcările! Trebuie s-o fi chinuit cândva, la început, remuşcările, dar pe urmă se şterseseră, aşa cum se şterge totul. Îşi plânsese, fără îndoială, greşeala şi, încetul cu încetul, aproape că o uitase. N-au oare toate femeile acea uluitoare capacitate de a uita, datorită căreia, doar după câțiva ani, abia mai pot să-l recunoască pe bărbatul căruia i s-au dăruit? Sărutul cade ca un trăsnet, dragostea trece ca o furtună şi, pe urmă, aşa cum se înseninează cerul, viața se linişteşte şi îşi reia cursul obişnuit. Cine îşi mai aminteşte de norul care-a trecut?

Pierre simți că nu mai putea sta în odaie. Casa asta, casa tatălui său, îl strivea! Parcă-i cădea tavanul în cap şi zidurile îl înăbuşeau. Şi, cum îi era foarte sete, aprinse lumânarea ca să se ducă să bea un pahar cu apă rece de la robinetul din bucătărie.

Coborî cele două etaje şi, în timp ce urca înapoi cu carafa plină, se aşeză, aşa cum era, în cămaşă, pe o treaptă a scării, în plin curent şi sorbi din ea, fără pahar, cu înghițituri mari,

ca un om care gâfâie de alergătură. Când se potoli, simți că liniştea casei îl tulbură; apoi începu să deslușească, unul după altul, cele mai mici zgomote.

Ascultă mai întâi pendula din sufragerie, ale cărei bătăi păreau să crească în fiecare clipă. Pe urmă auzi alt sforăit, de data asta un sforăit scurt, greoi şi puternic, de om bătrân; al tatălui, fără îndoială. Şi un tremur scurt îl cuprinse atunci când îl străfulgera gândul că cei doi bărbați care sforăiau sub acelaşi acoperiş, tatăl şi fiul, n-aveau nimic comun unul cu altul! Nu-i unea nici cea mai slabă legătură şi ei nu ştiau, nu aveau habar. Îşi vorbeau drăgăstos, se îmbrățişau, se bucurau şi se înduioşau împreună de aceleaşi lucruri, ca şi când prin vine le-ar fi curs acelaşi sânge. Şi, cu toate astea, două ființe, născute, fiecare, la celălalt capăt al lumii n-ar fi putut fi mai străine între ele decât acest părinte şi acest copil. Credeau că țin unul de altul numai pentru că între ei crescuse minciuna. Şi dragostea tatălui, şi cea a fiului se datorau unei minciuni, imposibil de dezvăluit, pe care, în afară de el, fiul adevărat, niciodată n-avea s-o ştie nimeni!

Şi dacă totuşi se înşela? Cum să afle? Dacă între Jean şi tatăl său ar exista vreo asemănare, oricât de slabă ar fi ea, una dintre acele asemănări misterioase care trec de la strămoş la urmaşii lui, arătând că un neam întreg se trage din aceeaşi îmbrățişare! Lui, ca doctor, nu i-ar trebui mare lucru ca s-o recunoască, i-ar ajunge să vadă forma maxilarului, curbura nasului, depărtarea ochilor, caracteristicile danturii şi ale părului; şi chiar mai puțin decât atât: un gest, o obişnuință, un anumit fel de a fi, un gust transmis, un semn oarecare, foarte grăitor pentru o privire exersată.

Tot căuta şi nu-şi amintea nimic, absolut nimic. Nu se uitase bine, nu observase cum trebuie, pentru că n-avusese niciun motiv să descopere asemenea indicii imperceptibile.

Se ridică de jos ca să se întoarcă în cameră şi, dus pe gânduri, cu paşi rari, începu să urce scara. Trecând prin fața uşii fratelui său, se opri dintr-o dată, cu mâna pe clanță, gata să o deschidă. Îl apucase o dorință nestăpânită să-l

vadă pe Jean, să-l privească atent, să-l surprindă în timpul somnului, când fața e liniştită şi, când trăsăturile se odihnesc, destinse, şi orice rictus al vieții a dispărut. Aşa i-ar înțelege taina chipului adormit; şi dacă ar exista, cât de cât, vreo asemănare care să poată fi luată în seamă, n-ar avea cum să-i scape.

Dar dacă Jean se trezeşte, ce-o să-i spună? Cum să-i explice vizita? Continua să stea cu degetele încleştate pe clanță, căutând un argument, un pretext. Deodată îşi aminti că-i împrumutase o fiolă de laudanum, cu vreo săptămână în urmă, ca să-şi potolească o durere de dinți. În noaptea asta ar fi putut să-l doară şi pe el şi să fi venit să-şi ceară înapoi calmantul. Aşa că intră, dar pe furiş, ca un hoț. Jean dormea dus, cu gura întredeschisă. Pe aşternutul alb, barba şi părul lui blond făceau o pată aurie. Nu se trezi, dar încetă să mai sforăie. Aplecat deasupra lui, Pierre se uită lung la el, cu lăcomie. Nu, tânărul nu semăna deloc cu Roland; şi, pentru a doua oară, doctorul îşi aminti de portretul lui Maréchal care dispăruse. Trebuia neapărat să-l găsească! Poate că dacă l-ar vedea n-ar mai avea nicio îndoială.

Jean se mişcă, stingherit de prezența lui sau de lumina lumânării care îi pătrundea prin pleoape. Atunci doctorul se dădu îndărăt, în vârful picioarelor, până ajunse la uşă, pe care o închise încet, fără zgomot; se întoarse în cameră, dar nu se culcă.

I se părea o veşnicie până la ziuă. Pendula din sufragerie bătea orele, una după alta, şi dangătul ei avea un timbru grav şi profund, de parcă micul instrument de ceasornicărie ar fi înghițit clopotul unei catedrale. Sunetele urcau scara pustie, treceau prin uşi şi prin ziduri şi se stingeau în adâncul odăilor, în urechea surdă a celor adormiți.

Pierre începuse să umble prin cameră, în lung şi în lat, de la pat la fereastră. Ce să facă? Se simțea prea răvăşit ca să-şi petreacă ziua în sânul familiei. Voia să mai rămână singur măcar până a doua zi ca să cugete, să se liniştească, să prindă puteri pentru viața de zi cu zi pe care trebuia s-o ia de la capăt. Ei bine! o să se ducă la Trouville, să privească

mulțimea care forfoteşte pe plajă. Asta avea să-l distragă, să-i schimbe gândurile, să-i dea răgaz să se pregătească pentru acel lucru groaznic pe care îl descoperise.

Cum se făcu ziuă, se spălă şi se îmbrăcă. Ceața se risipise şi se făcuse vreme frumoasă, foarte frumoasă. Pentru că vaporul de Trouville nu pleca până la ora nouă, doctorul se gândi că ar trebui să-şi sărute mama înainte de plecare. Aşteptă ora la care se scula de obicei şi coborî. Când ajunse lângă uşă îi bătea inima aşa de tare, încât se opri în loc să-şi tragă sufletul. Nu era în stare nici măcar să apese pe clanță şi mâna îi tremura, moale, fără vlagă. Ciocăni.

— Cine e? o auzi pe maică-sa întrebând.

— Eu, Pierre.

— Ce vrei?

— Să-mi iau la revedere. Mă duc să-mi petrec ziua la Trouville, cu nişte prieteni.

— Nu m-am dat încă jos din pat.

— Bine, atunci lasă, nu te deranja. Am să te sărut diseară, când mă întorc.

Spera să poată pleca fără s-o vadă, fără să-i pună pe obraz sărutarea ipocrită de care-i era silă dinainte. Dar ea răspunse:

— Stai o clipă, că îți deschid. Aşteaptă să mă vâr iar în pat.

Îi auzi tălpile goale pe parchet, apoi zgomotul zăvorului.

— Intră, îi strigă ea.

Era culcată în pat; alături, cu capul înfăşurat într-un fular, Roland se înverşuna să-şi continue somnul. De obicei nu se trezea decât dacă cineva îl zgâlțâia mai să-i scoată brațul din umăr, nu altceva. În zilele când mergea la pescuit, asta era grija servitoarei; Papagris o suna la ora stabilită şi ea venea să-şi smulgă stăpânul din somnul de neînvins.

Pierre îşi privea mama în timp ce se apropia de ea şi dintr-o dată i se păru că n-o mai văzuse până atunci. Ea îi întinse obrajii să i-i sărute; pe urmă el se aşeză pe un taburet.

— Aseară te-ai hotărât să faci plimbarea asta?

— Da, aseară.
— Vii la cină?
— Nu ştiu încă. În orice caz, nu mă aşteptaţi.
Pierre o cerceta curios şi uluit. Femeia asta era mama lui! Chipul acesta pe care îl ştia din copilărie, primul pe care îl zărise în clipa când ochii lui începuseră să desluşească ceva împrejur, zâmbetul, glasul atât de cunoscut şi atât de familiar îi apăreau dintr-o dată altele, cu totul altfel de cum fuseseră pentru el până atunci. Acum înţelegea că, iubind-o, nu se uitase la ea niciodată.
Şi totuşi era ea, şi el îi cunoştea figura până în cele mai mici amănunte; fiecare trăsătură însă abia acum o vedea clar, pentru prima oară. Examina chipul ei drag cu o atenţie încordată, descoperindu-i o faţă încă neştiută, cu totul deosebită.
Se ridicase să plece, dar, dintr-o dată, nu-şi mai putu stăpâni dorinţa de a afla adevărul, care încă din ajun îi chinuia sufletul.
— Ia spune-mi, parcă-mi aduc aminte că la Paris, pe vremuri, aveam în salon un portret mic al lui Maréchal.
O clipă, două, ea şovăi, sau poate doar i se păru lui că şovăie:
— Da, aşa e, spuse după un timp.
— Şi ce s-a întâmplat cu el?
— Şi de data asta ea ar fi putut să răspundă mai repede.
— Portretul acela... stai puţin... nu prea ştiu. Poate c-o fi în birouaşul meu.
— O să fii tu drăguţă să-l cauţi?
— Bine, am să-l caut. De ce-ţi trebuie?
— Nu mie. Dar m-am gândit că ar fi normal să i-l dai lui Jean, i-ar face plăcere.
— Da, ai dreptate, te-ai gândit bine. Am să-l caut când am să mă scol.
Pierre plecă.
Era o zi senină, fără pic de vânt. Pe stradă, oamenii păreau veseli, negustorii se duceau la treburile lor, vânzătoarele tinere la magazine. Bucuroşi de ziua însorită,

unii dintre ei îngânau un cântec. Călătorii începuseră să urce în vaporul de Trouville. Pierre se aşeză pe o bancă de lemn, în spate de tot.

„S-a speriat de întrebarea mea, se gândea, sau doar a fost surprinsă? A rătăcit portretul ori l-a ascuns? Ştie acum pe unde e sau nu? Şi dacă l-a ascuns, de ce a făcut-o?"

Şi, mergând tot aşa, din deducție în deducție, mintea lui ajunse la concluzia următoare:

Portretul prietenului, al amantului, stătuse în salon la vedere până în ziua când femeia, mama lui, observase cea dintâi că Jean a început să semene cu el. Fără îndoială că de mult timp se aştepta ea ca asemănarea asta să iasă la iveală; şi, înțelegând că oricine putea într-o zi, la fel, s-o descopere, luase miniatura periculoasă şi, neavând puterea să o distrugă, o ascunsese. Pierre îşi amintea acum foarte bine că portretul dispăruse de mult, cu mult timp înainte de plecarea lor din Paris. Probabil că atunci când lui Jean îi crescuse barba şi datorită ei începuse dintr-o dată să arate aidoma tânărului blond şi surâzător din cadră.

Mişcarea vaporului care pleca îi tulbură şi-i împrăştie gândurile. Se ridică în picioare să privească marea. Micul pachebot ieşise dintre diguri, cotise la stânga şi, suflând greu, gâfâind, cutremurându-se tot, o luă spre țărmul îndepărtat care se întrezărea prin ceața dimineții.

Ici şi colo, pe marea liniştită, pânza roşie a unui vas mare de pescuit se vedea pironită în loc, ca o stâncă răsărită din apă. Iar Sena, coborând dinspre Rouen, părea un braț lat al mării care desparte două ținuturi învecinate.

În mai puțin de un ceas ajunseră în portul Trouville şi, pentru că era ora când lumea se scălda, Pierre se îndreptă spre țărm. Din depărtare, plaja semăna cu o grădină întinsă, plină cu flori. Îngrămădite în fața cabinelor, înşirate de-a lungul țărmului sau risipite din loc în loc, umbrelele de toate culorile, pălăriile de toate formele şi rochiile de toate nuanțele arătau, într-adevăr, pe duna mare de nisip galben întinsă de la dig până la Roches Noires, ca nişte buchete imense pe o pajişte nesfârşită. Chemările, strigătele copiilor

ce se scăldau, râsetele limpezi ale femeilor, zgomotul nedesluşit, apropiat sau depărtat, al glasurilor răzlețite în aerul proaspăt iscau, toate laolaltă, un vuiet blând şi neîntrerupt pe care îl trăgeai în piept odată cu adierea abia simțită a mării.

Pierre păşea printre oameni mai pierdut, mai rătăcit, mai singuratic, mai cufundat în gândurile lui chinuitoare decât dacă ar fi fost aruncat de pe puntea unui vapor în mare, la o sută de leghe în larg. Se lovea de ei, le asculta frazele fără să le audă, îi zărea pe bărbați cum vorbesc femeilor şi pe femei răspunzând bărbaților, dar fără să-i vadă. Şi, dintr-o dată, ca trezit din somn, îi văzu limpede şi îi urî pentru că păreau veseli şi mulțumiți cu toții.

Îl băteau alte gânduri acum, în timp ce, păşind mai departe, trecea pe lângă feluritele grupuri, la un pas de ele, aproape atingându-le. Rochiile multicolore care acopereau nisipul ca un mănunchi de flori, țesăturile frumoase, umbrelele țipătoare, grația artificială a taliilor sugrumate, toate născocirile iscusite ale modei, începând cu pantofii delicați şi până la pălăriile extravagante, farmecul mişcărilor, al glasurilor şi al zâmbetelor, în fine, întreaga cochetărie etalată aici i se înfățişa dintr-o dată ca o imensă desfăşurare a perversității feminine. Toate aceste femei gătite voiau să placă, să atragă pe cineva. Se făcuseră frumoase pentru bărbați, pentru toți bărbații în afară de soțul lor, pe care nu mai aveau nevoie să-l cucerească. Se gătiseră pentru iubitul de azi şi pentru cel de mâine, pentru necunoscutul pe care îl întâlniseră, pe care îl remarcaseră, pe care poate îl aşteptau. Aşezați alături, apropiindu-şi gura de-a lor în timp ce le vorbeau şi privindu-le drept în ochi, bărbații le chemau şi le doreau, le pândeau ca pe un vânat mlădios şi viclean, deşi lesne de prins la prima vedere. Imensa plajă nu era decât o piață a dragostei în care unele femei se vindeau şi altele se dăruiau, unele se tocmeau şi celelalte doar îşi făgăduiau mângâierile. Femeile, toate, n-aveau decât un singur gând, acelaşi: cum să-şi facă dorit şi să-şi ofere trupul, încă de pe acum dăruit, vândut, promis

altor bărbați. Şi aşa se întâmplase întotdeauna, pe întreg pământ, îşi spunea Pierre.

Mama lui nu făcuse nimic mai mult decât ce făceau celelalte. Toate celelalte. Toate? Nu! Mai existau destule excepții, destul de multe. Cele bogate şi zănatice pe care le vedea în jurul lui alergând după dragoste făceau de fapt parte din lumea bună petrecăreață şi elegantă sau chiar din lumea frivolă tarifată; aici, pe plajele bătute de mulțimile de pierde-vară, n-ai fi întâlnit sumedenia de femei, mult mai cinstite, întemnițate în bordeluri.

Marea creştea, gonindu-i încet-încet spre oraş pe cei care se scăldau. Se vedeau grupuri întregi ridicându-se şi luând-o la goană, cu scaune cu tot, în fața valului galben, dantelat, care înainta cu o mică horbotă de spumă.

Se întorceau şi cabinele rulante[1], trase de cai. Şi pe promenada care mărginea plaja de la un cap la altul curgea domol, fără încetare, o mulțime elegantă şi compactă, formată din două şiruri care înaintau, fiecare, în direcția opusă, trecând unul pe lângă altul şi amestecându-se. Scos din sărite de înghesuiala prin care era silit să meargă, Pierre iuți pasul, se afundă în oraş şi se opri să prânzească la o cârciumă mărginaşă, de lângă care începea câmpul.

După ce îşi bău cafeaua, se întinse pe două scaune în fața uşii şi, cum nu dormise deloc noaptea trecută, ațipi la umbra unui tei.

Când se deşteptă, după câteva ore de odihnă, îşi dădu seama că trebuia să se întoarcă dacă voia să mai prindă vaporul şi o porni la drum, cu trupul încă amorțit de somn.

Voia să ajungă acasă cât mai repede, să afle dacă maică-sa găsise portretul lui Maréchal. O să deschidă ea vorba cea dintâi sau din nou va trebui să o întrebe el? Dacă se aştepta ca Pierre s-o interogheze iar, avea, categoric, un motiv al ei, ascuns, să nu arate miniatura.

Dar după ce intră în cameră, Pierre stătu pe gânduri dacă

---

[1] Cabine care îi transportau până la țărmul mării pe cei ce urmau să se scalde.

să mai coboare sau nu la cină. Se chinuia prea mult. Sufletul lui răscolit n-avusese încă timp să se liniştească.

Se hotărî totuşi şi apăru în sufragerie tocmai când ceilalți se aşezau la masă. Pe toate fețele se citea veselia.

— Ei, zise Roland, sunteți mulțumiți de ce-ați târguit? Eu unul nu vreau să văd nimic până nu e totul aranjat.

— Da, răspunse nevastă-sa. Numai că trebuie să cumpănim bine să nu facem vreo prostie. Mai ales mobila ne dă bătaie de cap.

Îşi petrecuse toată ziua cu Jean prin magazinele de mobilă şi atelierele de tapițerie. Ea ar fi vrut nişte stofe mai scumpe, mai somptuoase, care să bată la ochi. Fiul ei dorea, dimpotrivă, ceva mai sobru şi mai elegant. Atunci, cu mostrele în față, fiecare îşi repetase argumentele.

Doamna Roland susținea că orice client, orice om care are de-a face cu tribunalul trebuie să fie impresionat de bogăția locuinței atunci când intră în sala de aşteptare. Jean însă, care ținea să atragă clientela elegantă şi cu avere, voia să-i cucerească pe oamenii distinşi prin gustul lui simplu şi sigur. Şi disputa, care durase toată ziua, începu iar, chiar de când se aduse supa. Roland nu avea nicio opinie.

— Eu unul nu vreau să aud nimic, repeta el. Când o fi gata o să vin să văd.

Doamna Roland ceru şi părerea lui Pierre.

— Tu ce zici?

El avea nervii atât de întinşi încât îi veni să-i răspundă cu o înjurătură. Spuse totuşi, cu un glas tăios, care tremura de enervare:

— Sunt cu totul de părerea lui Jean. Îmi place simplitatea când e vorba de gust, aşa cum îmi place cinstea când e vorba de caracterul omului.

— Gândeşte-te că trăim într-un oraş de negustori unde nu dai de bun-gust la tot pasul, insistă doamna Roland.

— Şi ce dacă? răspunse Pierre. Ce, ăsta-i un motiv ca să te porți la fel ca proştii? Dacă cei din jurul meu sunt necinstiți şi neghiobi, trebuie să fiu şi eu ca ei? O femeie nu se-apucă să păcătuiască doar pentru că vecinele ei au amanți.

Jean începu să râdă.

— Vii cu nişte comparații când argumentezi de parcă le-ai fi scos din maximele vreunui moralist.

Pierre nu răspunse. Doamna Roland şi Jean începură iar să vorbească despre țesături şi despre fotolii. Se uita la ei aşa cum se uitase la mama lui de dimineață, înainte să plece la Trouville; îi privea ca un străin care observă la rece totul şi i se părea că într-adevăr pătrunsese pe neaşteptat într-o familie necunoscută. Mai ales domnul Roland îi fascina şi privirea, şi mintea. Bărbatul ăsta gras, fleşcăit, mulțumit şi nătâng era tatăl lui! Nu, Jean nu semăna deloc cu el!

Familia lui! De două zile o mână răuvoitoare, necunoscută, mâna unui mort, smulsese şi rupsese toate firele care țineau legate laolaltă aceste patru ființe! Gata, totul era terminat, distrus! Nu mai avea mamă, pentru că, nemaiputând să aibă față de ea acel respect total, duios şi plin de pietate de care are nevoie o inimă de fiu, nu mai era în stare nici să țină la ea; nu mai avea frate, pentru că fratele lui era fiul unui străin; nu-i mai rămânea decât un tată, matahala asta pe care, orice ar fi făcut, nu putea să o iubească.

— Spune, mamă, îi zise deodată, ai găsit portretul?

Ea făcu nişte ochi mari, mirați:

— Ce portret?

— Portretul lui Maréchal.

— Nu... adică da... nu l-am găsit, dar cred că ştiu unde e.

— Ce anume? întrebă Roland.

— Un portret mic al lui Maréchal, îi răspunse Pierre, care, pe vremuri, când stăteam la Paris, era la noi în salon. M-am gândit că poate lui Jean i-ar face plăcere să-l aibă.

— Da, sigur că da, mi-aduc foarte bine aminte, strigă Roland. L-am văzut chiar săptămâna trecută. Maică-ta îl scosese din birouaşul ei când îşi făcea ordine în hârtii. Joi sau vineri a fost asta, nu-ți mai aduci aminte, Louise? Eu mă rădeam şi tu l-ai pus alături, pe un scaun, împreună cu un teanc de scrisori din care ai ars jumătate. Ce zici? Nu-i ciudat că ai luat portretul ăsta în mână cu două-trei zile

înainte de moştenirea lui Jean? Dacă aş crede în presimțiri, aş zice că aşa ceva a fost!

— Da, ştiu unde e, răspunse liniştită doamna Roland; am să mă duc să-l caut imediat.

Aşadar, mințise! Chiar în dimineața aceea, când o întrebase ce s-a întâmplat cu miniatura, mințise, spunându-i: „Nu prea ştiu… poate c-o fi în birouaşul meu”. Doar cu câteva zile înainte văzuse portretul, îl luase în mână, umblase cu el, îl privise şi pe urmă îl ascunsese iar, în sertarul ei secret, împreună cu scrisorile lui Maréchal.

Pierre se uita la mama lui care mințise. O privea cu furia ajunsă la disperare a unui fiu înşelat, căruia îi fusese prădată comoara dragostei lui sfinte, cu gelozia unui bărbat orbit multă vreme, care descoperă, în sfârşit, o trădare ruşinoasă. Dacă el ar fi fost soțul acestei femei ar fi apucat-o de mâini, de umeri, de păr, ar fi trântit-o la pământ, ar fi lovit-o, ar fi strivit-o, ar fi făcut-o una cu pământul. Dar nu putea nici să spună, nici să facă nimic, nu putea să dea ceva în vileag. Era fiul ei, nu pe el îl înşelase şi nici n-avea motiv de răzbunare.

Ba da, îl înşelase în iubirea, în respectul lui față de ea, în tot ce-avea mai sfânt. Era datoare să rămână fără pată, aşa cum sunt toate mamele pentru copiii lor. Pierre era atât de furios, încât aproape o ura, pentru că i se părea mai vinovată față de el decât față de tatăl său. Dragostea dintre bărbat şi femeie este un pact liber consimțit, în care cel ce dă dovadă de slăbiciune nu e vinovat decât de fățărnicie; dar atunci când femeia a devenit mamă, răspunderea ei a crescut, natura i-a dat în grijă o întreagă spiță. Dacă atunci cade în ispită, e laşă, nedemnă şi ticăloasă.

— Orice s-ar zice, spuse dintr-o dată Roland, întinzându-şi picioarele sub masă, aşa cum făcea în fiecare seară când îşi sorbea pe îndelete paharul de lichior, nu-i rău să ai o brumă de avere şi să trăieşti fără să faci nimic. Sper că de-acum încolo Jean o să ne dea nişte mese pe cinste. Ei, şi dacă uneori m-oi simți rău, nu-i nimic.

Pe urmă, întorcându-se spre nevastă-sa:

— Dacă tot ai terminat de mâncat, du-te, pisicuţo, şi caută portretul ăla. O să-mi facă şi mie plăcere să-l mai văd.

Ea se ridică, luă lumânarea şi ieşi. Lipsi un timp care lui Pierre i se păru lung, deşi nu trecură decât vreo trei minute, şi se întoarse, zâmbitoare, ţinând de inel o ramă aurită, demodată ca format.

— Uite-l, zise, l-am găsit numaidecât.

Doctorul întinse mâna cel dintâi. Luă portretul şi privi cu atenţie, ţinându-l cât mai departe, întinzând braţul. Pe urmă, simţind că maică-sa îl privea, înălţă ochii încet asupra fratelui, ca să-l compare cu el. Nestăpânit cum era, fu cât pe-aci să zică: „Ia te uită, seamănă cu Jean”. Nu îndrăzni să rostească aceste cuvinte înspăimântătoare, dar îşi dezvălui gândul prin felul cum confrunta chipul viu cu cel pictat. Aveau, fără îndoială, nişte trăsături comune: aceeaşi barbă şi aceeaşi frunte, dar nimic atât de evident încât să te poată face să spui: „Uite, ăsta-i tatăl şi ăsta-i fiul”. Mai degrabă era un aer de familie, o înrudire a fizionomiilor însufleţite de acelaşi sânge. Pentru Pierre însă, mult mai hotărâtor decât asemănarea celor două figuri era faptul că maică-sa se ridicase în picioare, se întorsese cu spatele şi se prefăcea că închide, cu prea multă încetineală, zahărul şi lichiorul într-un bufet.

Îşi dăduse seama deci că el ştia totul, sau cel puţin că bănuia!

— Dă-mi-l şi mie, zise Roland.

Pierre îi întinse miniatura şi tatăl trase lumânarea mai aproape, ca să vadă mai bine; pe urmă şopti cu un glas înduioşat:

— Bietul băiat! Şi când te gândeşti că aşa arăta când l-am cunoscut! Vai, Doamne, cum trece timpul! Pe vremea aia, era totuşi un bărbat frumos şi manierat, nu-i aşa, Louise?

Pentru că nevastă-sa nu-i răspundea nimic, continuă:

— Niciodată nu l-am văzut ieşindu-şi din fire sau prost dispus! Acum, gata, n-a mai rămas nimic din el... decât ce i-a lăsat lui Jean. În sfârşit, despre un asemenea om chiar poţi să juri că s-a arătat prieten bun până la capăt. Nici pe

patul de moarte nu ne-a uitat.

Jean întinse mâna la rândul lui şi luă portretul. Se uită lung la el câteva minute şi pe urmă, cu părere de rău:

— Eu nu-l recunosc deloc. Nu mi-l mai aduc aminte decât cu părul alb.

I-l dădu mamei înapoi. Ea îşi aruncă ochii pe el şi apoi întoarse repede capul, ca şi cum s-ar fi temut de ceva; pe urmă zise, cu vocea ei obişnuită:

— Dragă Jeannot, de acum încolo e al tău, doar tu eşti moştenitorul lui. O să-l duci în noul apartament.

Când intrară cu toții în salon, puse miniatura pe şemineu lângă pendulă, acolo unde fusese şi altădată. Roland îşi îndesă pipa. Pierre şi Jean îşi aprinseră țigările. Le fumau ca de obicei, unul plimbându-se prin cameră, celălalt stând jos, cufundat într-un fotoliu, picior peste picior. Domnul Roland se aşeza totdeauna călare pe un scaun şi scuipa de la distanță în vatră. Doamna Roland, pe un scăunel scund, lângă măsuța pe care era lampa, broda, împletea sau făcea monograme pe lenjerie. În seara asta începuse să lucreze pe canava o carpetă pentru camera lui Jean. Era o treabă grea şi complicată, care cerea la început multă atenție. Din când în când, totuşi, în timp ce număra punctele, îşi ridica ochii şi-i arunca repede, pe furiş, spre portretul rezemat de pendulă. Doctorul, care din patru-cinci paşi mari traversa salonul îngust, cu mâinile la spate şi cu trabucul în gură, îi întâlnea, de fiecare dată, privirea.

Ai fi zis că se pândeau unul pe altul, că între ei începuse o luptă; şi o nelinişte dureroasă, greu de suportat îi încleştase inima lui Pierre. „Cât trebuie să sufere în clipa asta dacă ştie că i-am ghicit taina”, îşi spunea el chinuit şi totuşi, într-o oarecare măsură, mulțumit. De fiecare dată când se întorcea spre şemineu, se oprea câteva secunde să privească chipul blond al lui Maréchal, ca să sublinieze că e urmărit de o idee fixă.

Şi portretul ăsta, mic de o palmă, era ca o ființă vie, rea şi înfricoşătoare, care pătrunsese pe neaşteptate în casă şi în familie.

Deodată răsună soneria din stradă. Doamna Roland, de obicei atât de liniştită, avu o tresărire care îl făcu pe doctor să-şi dea seama de tulburarea ei nervoasă. „Trebuie să fie doamna Rosémilly”, spuse ea. Şi-şi înălță iar privirea neliniştită înspre şemineu.

Pierre înțelese sau i se păru că pricepe îngrijorarea şi groaza ei. Privirea femeilor e pătrunzătoare, mintea ageră şi gândul bănuitor. Poate că atunci când va observa miniatura, noua venită o să descopere dintr-o aruncătură de ochi asemănarea dintre acel chip şi cel al lui Jean. Şi într-o clipă o să înțeleagă şi o să ştie totul.

Lui Pierre i se făcu frică, o frică îngrozitoare, neaşteptată, că ruşinea va fi dezvăluită; şi, întorcându-se cu spatele în timp ce se deschidea uşa, luă portretul şi îl băgă sub pendulă fără ca tatăl sau fratele său să-l fi văzut.

Când întâlni din nou ochii doamnei Roland, i se părură cu totul schimbați, tulburi şi rătăciți.

— Bună ziua, spuse doamna Rosémilly, am venit să beau o ceaşcă de ceai cu dumneavoastră.

Dar, pe când toată lumea se învârtea în jurul ei, întrebând-o de sănătate, Pierre se strecură prin uşa rămasă deschisă şi ieşi.

Se mirară cu toții când îşi dădură seama că plecase. Nemulțumit fiindcă îşi închipuia că tânără văduvă s-ar putea simți jignită, Jean spuse cu glas scăzut:

— Ce urs mai e şi frate-meu!

— Nu trebuie să i-o luați în nume de rău, zise doamna Roland, azi nu se simțea prea bine şi mai era şi obosit după plimbarea de la Trouville.

— Ei, şi ce dacă, spuse Roland, ăsta nu-i un motiv să te porți ca un sălbatic.

Doamna Rosémilly vru să mai aplaneze lucrurile:

— Ba nu, a şters-o englezeşte; când vrei să pleci mai devreme, numai aşa poți să te retragi dintr-o societate.

— Ei, răspunse Jean, dintr-o societate poate, dar cu familia ta nu te porți astfel şi frate-meu numai asta face de la o vreme.

Capitolul VI

TIMP DE O SAPTAMÂNĂ-DOUĂ nu s-a mai petrecut nimic deosebit în familia Roland. Tatăl pescuia, Jean ajutat de mama lui îşi aranja casa, Pierre, mereu încruntat, nu mai apărea decât la ora mesei.

— De ce dracu' ai mutra asta de înmormântare? îl întrebă Roland într-o seară. De la o vreme tot aşa o ții, am observat-o mai de mult.

— Mă apasă viața, asta e, răspunse doctorul.

Bietul om nu pricepu nimic, aşa că zise, mâhnit:

— Zău că e prea de tot. De când am avut norocul ăsta cu moştenirea parcă li s-au înecat corăbiile la toți. Ai zice că a dat o nenorocire peste noi sau că bocim pe cineva.

— Cam aşa şi e, spuse Pierre, eu plâng pe cineva.

— Tu? Pe cine?

— Ei, o ființă pe care tu n-o cunoşti şi de care eram legat mult prea mult.

Roland îşi închipui că e vorba de vreo aventură:

— Probabil o femeie, nu?

— Da, o femeie.

— Şi a murit?

— Nu, mai rău, am pierdut-o.

— Aaa!

Cu toate că în sinea lui se miră că Pierre făcuse această mărturisire neaşteptată în fața mamei, iar tonul cu care vorbise i se păruse ciudat, bătrânul nu mai stărui, pentru că, după părerea lui, asemenea lucruri nu-i privesc decât pe cei doi aflați în cauză.

Doamna Roland parcă nu auzise nimic: era atât de palidă, încât părea bolnavă. Uimit s-o vadă cum se prăbuşea uneori, din senin, pe un scaun şi cum răsufla greu de parcă s-ar fi sufocat, bărbatul ei îi spusese de mai multe ori:

— Chiar că arăți rău, Louise, prea te osteneşti cu casa lui Jean. Odihneşte-te şi tu, ce Dumnezeu! Băiatul ăsta n-are nicio grabă, că de bogat tot e bogat!

Ea clătină din cap fără să răspundă.

În ziua aceea era atât de albă la față, încât Roland observă din nou:

— Haide, dragă, îi zise, nu mai merge aşa, trebuie să te îngrijeşti.

Apoi, întorcându-se spre doctor:

— Vezi bine că maică-ta e bolnavă. Ai examinat-o şi tu cel puțin?

— N-am băgat de seamă c-ar avea ceva, răspunse Pierre.

— Dar sare-n ochi, ce dracu, se înfurie Roland. De ce mai eşti doctor dacă nu vezi nici măcar când îi e rău maică-tii? E destul să te uiți la ea... na, priveşte-o. Dar lângă doctoru-ăsta poți să crăpi, că habar n-are.

Doamna Roland începuse să gâfâie, albă ca varul la față.

— Uite, îi vine rău, cade jos, strigă bărbatu-său.

— Nu-i nimic... Nu-i nimic... o să-mi treacă.

Pierre se apropie şi se uită atent la ea.

— Ia să vedem ce ai, îi zise.

— Nimic... n-am nimic... te asigur că n-am nimic, spuse ea repede, în şoaptă.

Roland se duse după oțet; se întoarse şi-i întinse doctorului sticla:

— Poftim! Dar fă-i şi tu ceva! Ai ascultat-o la inimă măcar?

Pierre se aplecă să-i ia pulsul, dar ea îşi trase mâna atât de brusc, încât se lovi de scaunul de-alături.

— Haide, îi zise el cu răceală, lasă-te îngrijită dacă eşti bolnavă.

Atunci ea se ridică şi-i întinse brațul. Ardea şi pulsul îi bătea repede şi dezordonat.

— Da, e într-adevăr destul de serios, şopti doctorul. Va

trebui să iei calmante. Am să-ți dau o rețetă.

În timp ce scria, aplecat peste foaia de hârtie, nişte suspine înăbuşite, o răsuflare gâfâită care încerca să se rețină îl făcură să-şi întoarcă repede capul.

Doamna Roland plângea cu fața îngropată în palme.

— Louise, ce-i cu tine, Louise? o întrebă Roland, speriat, spune odată ce ai?

Ea nu răspunse; părea sfâşiată de o durere cumplită, adâncă.

Bărbatul ei încercă să-i dea mâinile la o parte de pe obraz.

— Nu, nu, nu, repeta ea, împotrivindu-se.

— Dar ce are? întrebă Roland, întorcându-se spre fiu-său. N-am văzut-o niciodată în halul ăsta.

— Nu are nimic, zise Pierre, o mică criză de nervi.

Îşi simțea parcă sufletul mai uşurat văzând-o cum se chinuie; durerea ei îi mai potolea îndârjirea şi aversiunea. Avea impresia că mama îşi micşora vina prin suferință şi se uita la ea lung, ca un judecător mulțumit de treaba pe care o făcuse.

Deodată însă, doamna Roland se ridică, se repezi spre uşă cu o pornire atât de neaşteptată, încât n-ai fi putut nici s-o prevezi, nici s-o opreşti, şi alergă să se închidă în camera ei.

Cei doi bărbați rămaseră între patru ochi.

— Tu înțelegi ceva din toate astea? întrebă Roland.

— Da, răspunse doctorul, asta se datorează unei tulburări nervoase care apare frecvent la vârsta mamei. Probabil c-o să mai aibă destule crize ca cea de azi.

Avu, într-adevăr, şi altele, aproape în fiecare zi. Pierre părea să le stârnească numai printr-un cuvânt, ca şi când ar fi ştiut taina răului ciudat şi necunoscut care o măcina. Pândea pe fața ei semnele unor clipe de răgaz şi, cu tertipuri de călău, îi trezea doar printr-o vorbă durerea care pentru scurt timp se potolise. Suferea şi el la fel de mult ca ea! Îl durea cumplit că n-o mai iubea, că nu mai avea respect față de ea şi c-o chinuia. După ce răscolea îndeajuns rana sângerândă pe care el o făcuse în inima ei de mamă şi de femeie şi-şi dădea seama cât ajunsese de disperată şi de

nenorocită, pleca de unul singur prin oraş, atât de sfâşiat de remuşcări şi de milă, atât de îndurerat că o strivise sub dispreţul lui de fiu, încât îi venea să se arunce în mare, să se înece şi să termine odată cu toate.

O, cât ar fi vrut atunci s-o ierte! Dar nu putea, îi era cu neputinţă să uite. Măcar dac-ar fi fost în stare să n-o mai chinuiască; dar nici asta nu izbutea, pentru că şi el se chinuia necontenit.

Se întorcea acasă la ora mesei, înduioşat, hotărât să se arate îndurător; dar când o zărea, când îi întâlnea privirea, altădată atât de sinceră şi de deschisă, acum atât de furişă, de speriată şi de îngrozită, o lovea, în ciuda voinţei lui de până atunci, nemaifiind în stare să-şi ţină în frâu vorbele înveninate care-i stăteau pe limbă.

Taina josnică, pe care o ştiau amândoi, îl aţâţa contra ei. Era o otravă care-i intrase în sânge şi-l împingea să muşte ca un câine turbat.

Nimic nu-l mai împiedica s-o sfâşie fără încetare pentru că Jean se mutase aproape de-a binelea în apartamentul nou şi se întorcea acasă doar seara, la cină şi la culcare. Mezinul observase de multe ori ieşirile sarcastice ale lui Pierre şi le punea pe seama invidiei. Îşi tot promitea să-l pună într-o zi la punct pentru că viaţa în familie ajunsese de nesuportat din cauza veşnicelor certuri. Dar, cum trăia separat, suferea mai puţin decât ceilalţi din pricina acestor grosolănii şi firea lui, dornică de linişte, îl îndemna să aibă răbdare. În plus, averea i se cam urcase la cap şi nu se mai gândea decât la lucrurile care îl interesau pe el direct. Venea în casa părintească cu mintea plină de alte griji mărunte, preocupat de croiala unei haine, de forma unei pălării, de cea mai potrivită mărime pentru cărţile de vizită. Vorbea cu insistenţă despre amănuntele casei, despre rafturile pentru rufărie puse în dulapul din dormitor, despre cuierele din vestibul, despre soneriile electrice pregătite ca să dea alarma în cazul când cineva ar intra pe ascuns în apartament.

Rămăsese hotărât ca, în cinstea instalării lui, să facă o plimbare cu toţii la ţară până la Saint-Jouin şi pe urmă la

întoarcere să ia ceaiul acasă la Jean. Roland ar fi vrut să meargă pe mare, dar, din cauza distanței mari şi a grijii că n-ar mai fi ajuns la timp dacă vântul le-ar fi fost potrivnic, nu l-au ascultat şi au închiriat o trăsură pentru excursie.

Au plecat pe la ora zece, ca să aibă timp să sosească acolo la prânz.

Şoseaua prăfoasă şerpuia peste şesul normand, care datorită câmpiilor unduitoare şi a formelor înconjurate de copaci, semăna cu un parc nesfârşit.

În trăsura trasă încet la trap de doi cai voinici, familia Roland, doamna Rosémilly şi căpitanul Beausire tăceau, asurziți de zgomotul roților, ținându-şi ochii închişi, într-un nor de praf.

Era vremea secerişului. Lângă verdele întunecat al trifoiului şi verdele crud al sfeclei, galbenul holdelor de grâu, care păreau a fi sorbit toată lumina soarelui, arunca asupra câmpului o undă blondă, aurie. Pe alocuri începuse strânsul recoltei şi în lanurile în care intraseră secerile oamenii, se vedeau aplecându-se şi mişcând deasupra pământului tăişul în formă de aripă.

După două ore de mers, trăsura o coti spre stânga, trecu pe lângă o moară de vânt aproape putrezită, care încă îşi mai rotea aripile, o ruină tristă şi cenuşie, ultimă supraviețuitoare, osândită şi ea, a vechilor mori, pătrunse pe urmă într-o curte îngrijită şi se opri în fața unei case cochete, un han vestit prin partea locului.

Hangița, căreia i se zicea frumoasa Alphonsine, se ivi zâmbitoare în prag şi întinse mâna celor două doamne care şovăiau să coboare din trăsură, din pricina scării înalte.

Câțiva străini, parizieni veniți din Étretat, ce se aşezaseră la masă, la marginea pajiştii umbrite de meri, sub o prelată; dinăuntrul casei se auzeau voci, râsete, zgomot de farfurii şi pahare.

Fură nevoiți să mănânce într-o cameră, pentru că toate sufrageriile erau ocupate.

Deodată Roland zări nişte plase de prins crevete, rezemate de zid.

— Ce, strigă, aici se pescuiesc creveți?

— Da, răspunse Beausire, e chiar cel mai bun loc de prins de pe toată coasta.

— Drace! Ce-ar fi să mergem şi noi după masă?

Pe la ora trei, marea se retrăgea; aşa că hotărâră să-şi petreacă după-amiaza pe stânci, căutând creveți.

Au mâncat puțin, ca nu cumva să li se urce sângele la cap atunci când aveau să stea cu picioarele în apă. De altfel, voiau să-şi păstreze pofta de mâncare pentru îmbelşugata masă de seară, care trebuia să fie gata la ora şase, când aveau să se întoarcă.

Roland ardea de nerăbdare. Ținea să cumpere uneltele speciale care se întrebuințează la acest fel de pescuit şi care seamănă foarte mult cu cele folosite la prinsul fluturilor.

Se cheamă mincioguri şi sunt alcătuite din nişte săculețe făcute din plasă, prinse fiecare în jurul unui cerc de lemn aflat la capătul unui băț lung.

Alphonsine, tot cu surâsul pe buze, i le împrumută. Pe urmă le ajută pe cele două femei să-şi improvizeze o îmbrăcăminte potrivită ca să nu-şi ude rochiile. Le oferi ciorapi groşi de lână, fuste şi espadrile. Bărbații îşi scoaseră şi ei ciorapii şi-şi cumpărară saboți de la cizmarul satului.

Pe urmă o porniră la drum, cu plasa de crevete pe umăr şi cu coşul în spate.

Îmbrăcată aşa, doamna Rosémilly arăta ca o țărăncuță îndrăzneață; era foarte drăgălaşă şi avea un farmec nou, cu totul neaşteptat. Fusta împrumutată de Alphonsine, suflecată nostim şi prinsă, în partea de jos ca să-i dea voie să sară şi să alerge pe stânci fără nicio teamă, lăsa să i se vadă glezna şi o mică parte din picior, un picior de femeiuşcă suplă şi vânjoasă. Rochia nu-i mai era strânsă pe talie, ca să se poată mişca în voie; capul şi-l acoperise cu o pălărie de grădinar, din pai galben, cu borul nemăsurat de mare, răsfrânt într-o parte şi prins cu o crenguță de tamarisc, care o făcea să semene cu cea a unui muşchetar şi-i dădea un aer semeț.

De când primise moştenirea, Jean se întreba în fiecare zi

dacă să se însoare cu ea sau nu. Când o vedea, se simţea hotărât s-o ia de nevastă, dar pe urmă, când rămânea singur, se gândea că dacă aştepţi ai timp, poţi să chibzuieşti lucrurile mai bine. Dintre ei doi, el era acum mai bogat; ea nu avea decât douăsprezece mii de franci venit în bunuri imobiliare, ferme şi terenuri pe malul râului, în Havre, care însă mai târziu puteau să capete o valoare mare. Aşadar, aveau amândoi cam aceeaşi avere şi tânăra văduvă, fără îndoială, îi plăcea foarte mult.

Se uita la ea în ziua aceea cum păşeşte în faţa lui şi îşi spunea: „Gata, trebuie să mă hotărăsc odată. Cu siguranţă că n-am să nimeresc mai bine."

Mergeau printr-o vâlcea povârnită care ducea din sat până la ţărm; la capătul drumului, la vreo optzeci de metri deasupra mării, se înălţa faleza. Între coastele verzi care coborau spre stânga şi spre dreapta se zărea un triunghi mare de apă, albastru-argintiu în lumina soarelui, şi deasupra lui, abia distingându-se cu ochiul liber, pânza unei bărci, ca o gâză oprită din zbor. Cerul plin de lumină se pierdea în apă şi nu se mai desluşea linia unde se sfârşea el şi unde începea marea; siluetele celor două femei care păşeau înaintea bărbaţilor se conturau în zare.

Jean urmărea cu o privire aprinsă gleznele subţiri, picioarele delicate, şoldurile mlădioase şi pălăria mare, provocatoare, a doamnei Rosémilly, care înainta repede în faţa lui. Şi fuga asta, a ei îi aţâţa dorinţa, îl împingea spre una din acele hotărâri definitive pe care timizii şi nehotărâţii le iau totdeauna pe neaşteptate. Aerul călduţ, plin de mireasma ierburilor de pe ţărm, a trifoiului şi a drobiţei, mirosul de mare al stâncilor goale îl însufleţea şi mai mult, îmbătându-l uşor; şi, puţin câte puţin, cu fiecare pas, cu fiecare clipă, cu fiecare privire aruncată înspre silueta sprintenă a tinerei femei, se hotăra să nu mai şovăie, să-i spună că o iubeşte şi că doreşte să o ia de nevastă. Pescuitul avea să-l ajute, dându-i ocazia să rămână cu ea între patru ochi; şi, de altfel, era un cadru plăcut, un loc bun să vorbeşti despre dragoste, aşa, cu picioarele cufundate în apa limpede

şi privind cum aleargă pe sub iarba de mare mustăţile lungi ale crevetelor.

Când ajunseră în capătul vâlcelei, acolo unde începea prăpastia, zăriră o potecuţă care cobora de-a lungul falezei; chiar sub locul unde se aflau, cam pe la jumătatea povârnişului, se întindea, cât zăreai cu ochii spre sud, între mare şi poalele muntelui, o uluitoare întindere ierboasă şi accidentată, plină de surpături mai vechi, din care izbucneau stânci uriaşe, prăbuşite, răsturnate, îngrămădite unele peste altele. Stâncile năruite pe această fâşie lungă de pământ, plină de mărăcini şi de ierburi, răscolită parcă de tresăririle unui vulcan, păreau ruinele unei mari cetăţi dispărute, aşezată altădată cu faţa înspre ocean şi dominată de zidul alb, nesfârşit, al falezei.

— E frumos aici, spuse doamna Rosémilly, oprindu-se din drum.

Jean o ajunse din urmă şi, tulburat, îi întinse mâna ca s-o ajute să coboare scara îngustă, tăiată în stâncă.

O porniră amândoi înainte, în timp ce Beausire, încordându-se pe picioarele lui scurte, îşi oferea braţul doamnei Roland, pe care prăpastia o ameţise. Pierre şi Roland rămăseseră în urmă; doctorul era nevoit să-l tragă pe taică-său, care era atât de buimăcit de înălţime, încât se lăsa să alunece pe fund, din treaptă în treaptă.

Tinerii, care coborau în frunte, mergeau repede; la un moment dat zăriră, lângă o bancă de lemn, pusă acolo pentru popas, un firicel de apă limpede care ţâşnea printr-o crăpătură a falezei. Izvorul se aduna într-o adâncitură mare cam cât un lighean, pe care şi-o săpase singur, cădea pe urmă într-o cascadă înaltă de vreo două picioare, se furişa peste o potecă unde crescuse un covor de creson şi se pierdea printre ierburi şi mărăcinişuri în câmpia răscolită unde se îngrămădeau pietrele surpate.

— Ce sete mi-e! strigă doamna Rosémilly.

Dar cum să bea? Încercă să strângă în podul palmei apa care i se prelingea printre degete. Lui Jean îi veni o idee, puse o piatră ca să stăvilească izvorul şi doamna Rosémilly

îngenunche pe ea ca să soarbă chiar din firul de apă, care, în felul acesta, se afla la înălţimea buzelor ei.

Când îşi înălţă capul, era acoperită de picături strălucitoare, presărate cu miile pe gene, pe păr, pe faţă şi pe corsaj.

— Ce frumoasă eşti! îi şopti Jean, aplecându-se înspre ea.

— Oh, taci din gură! zise doamna Rosémilly, pe tonul cu care cerţi un copil.

Erau primele cuvinte mai tandre pe care le schimbau între ei.

— Haide, îi spuse Jean emoţionat, să plecăm înainte să ne ajungă ceilalţi din urmă.

Zărise, într-adevăr, foarte aproape de ei acum, spatele căpitanului Beausire, care cobora de-a-ndărătelea ca s-o poată sprijini cu amândouă mâinile pe doamna Roland; şi mai încolo, mai sus, pe Roland, care, aşezat pe povârniş, se lăsa să alunece, proptindu-se când în mâini, când în tălpi ca o broască ţestoasă, în timp ce Pierre păşea înaintea lui supraveghindu-i mişcările.

Mai puţin abruptă, poteca se lăţea într-un fel de drum în pantă care ocolea bolovanii uriaşi, căzuţi cândva de pe munte. Doamna Rosémilly şi Jean începură să alerge şi ajunseră curând pe plaja la capătul căreia se aflau stâncile. Ele alcătuiau o suprafaţă netedă şi lungă, acoperită cu ierburi de mare, în care licăreau nenumărate ochiuri de apă. Departe, dincolo de câmpia clisoasă, plină de alge, de un verde lucios, întunecat, se afla marea.

Jean îşi suflecă mânecile până la coate şi pantalonii până la genunchi ca să poată umbla prin apă, strigă „înainte!” şi sări, hotărât, în prima baltă care îi apăruse în cale.

Decisă să-i urmeze pilda, dar mai prevăzătoare, tânăra femeie se tot învârtea în jurul ochiului de apă, păşind cu teamă, ca să nu alunece pe algele vâscoase.

— Vezi ceva? îl întrebă pe Jean.

— Da, îţi văd faţa care se oglindeşte în apă.

— Dacă vezi doar atât, n-ai să pescuieşti mare lucru.

— Zău, şopti el cu un glas de îndrăgostit, dintre toate

felurile de pescuit ăsta mi-ar plăcea cel mai mult.

— N-ai decât să încerci, răspunse ea, râzând, şi-o să vezi cum o să-ți scape din plasă.

— Şi totuşi... dacă ai vrea...

— Vreau să te văd prinzând crevete... şi nimic altceva... deocamdată...

— Eşti răutăcioasă. Hai mai departe, aici n-o să găsim nimic.

Şi-i întinse mâna ca s-o ajute să păşească pe stâncile alunecoase. Doamna Rosémilly se sprijini temătoare de el şi, dintr-o dată, Jean se simți copleşit de dragoste, răscolit de dorință, înfometat de ființa ei, ca şi când răul care încolțise în el aşteptase ziua asta ca să iasă la lumină.

Curând ajunseră lângă o crăpătură mai adâncă; pe sub apa care, printr-o fisură invizibilă, se scurgea clocotind spre marea îndepărtată, pluteau ierburi lungi şi subțiri, colorate ciudat, ca nişte plete roz şi verzi, ce păreau însuflețite.

— Uite, uite una foarte mare, acolo jos! strigă doamna Rosémilly.

O zări şi el şi coborî în groapă, hotărât, cu toate că apa îi venea până la brâu. Numai că vietatea, mişcându-şi mustățile lungi, se dădea încet înapoi din fața plasei. Jean o tot împingea spre ierburile de mare, sigur că acolo are s-o prindă. Dar când se simți încolțită, creveta alunecă printr-un salt neaşteptat pe deasupra plasei, străbătu balta şi dispăru.

Tânără femeie, care urmărea pescuitul cu sufletul la gură, nu se putu stăpâni să nu strige:

— Ooo! Ce neîndemânatic eşti!

Jean se simți jignit şi, fără să mai stea pe gânduri, îşi afundă cu o mişcare pripită plasa într-o adâncitură plină de ierburi. Când o săltă la suprafața apei, zări înăuntru trei crevete mari, transparente, culese la nimereală din ascunzătoarea lor nevăzută. Le oferi doamnei Rosémilly, dar ea nu îndrăzni să le ia de teama acului dantelat şi subțire cu care este înarmat capul lor ascuțit. Până la urmă, îşi luă totuşi inima în dinți şi, apucându-le cu două degete de

capătul subţiat al mustăţilor, le puse, una după alta, în coş, împreună cu câteva fire de iarbă de mare, ca să nu moară. Pe urmă găsi o băltoacă mai puţin adâncă; intră înăuntru cu paşi şovăitori, pierzându-şi puţin răsuflarea din cauza frigului care îi cuprinsese picioarele, şi începu să pescuiască şi ea. Era îndemânatică şi vicleană, avea perspicacitatea şi agerimea unui pescar adevărat. Aproape de fiecare dată când arunca plasa scotea câteva vietăţi, înşelate şi prinse pe neaşteptate de încetineala iscusită cu care le urmărea.

Jean nu mai reuşea acum să găsească nimic, dar se ţinea pas cu pas după tânără femeie, se apleca şi o atingea, prefăcându-se că e disperat de neîndemânarea lui şi că vrea să înveţe de la ea cum să prindă crevete.

— Arată-mi şi mie cum faci, zicea, hai, arată-mi! Capetele lor se reflectau faţă în faţă în apa străvezie, care, din cauza ierburilor întunecate de pe fund, arăta ca o oglindă limpede. El zâmbi feţei care îl privea din adânc şi-i aruncă, cu vârful degetelor o sărutare care părea să cadă de sus.

— Ah, ce sâcâitor eşti! îi spuse ea; nu trebuie să faci niciodată, dragul meu, două lucruri în acelaşi timp.

— Dar nu fac decât unul singur, îi răspunse el. Te iubesc.

Doamna Rosémilly se îndreptă şi-i zise, cu un glas serios:

— Ascultă, ce te-a apucat de vreo zece minute? Ţi-ai pierdut cumva minţile?

— Nu, nu mi le-am pierdut deloc. Te iubesc şi am, în sfârşit, curajul să ţi-o spun.

Acum erau amândoi în picioare, în balta sărată care îi uda până la genunchi şi se priveau adânc în ochi, cu mâinile şiroind de apă, încleştate pe mânerele plaselor.

— Cum de ţi-o fi trecut prin cap să-mi spui aşa ceva acum? spuse ea, pe un ton glumeţ şi nemulţumit. Nu puteai să aştepţi altă zi şi să nu-mi strici pescuitul?

— Iartă-mă, şopti el, dar n-am mai putut să tac. Te iubesc de mult. Azi nu ştiu nici eu ce e cu mine. Mi-am pierdut capul.

Atunci, dintr-o dată, ea păru să-şi dea seama care era de fapt situaţia şi că e cazul să renunţe la distracţie ca să

discute treburi serioase.

— Să stăm pe piatra asta, zise, ca să putem vorbi în linişte.

Se căţărară pe stânca destul de înaltă şi se aşezară în plin soare, unul lângă altul, lăsându-şi picioarele să le atârne jos.

— Dragă prietene, continuă ea, nu mai eşti un copil şi nici eu nu mai sunt o fetişcană. Ştim amândoi despre ce este vorba şi putem să cântărim toate urmările faptelor noastre. Dacă te-ai hotărât astăzi să-mi mărturiseşti că eşti îndrăgostit de mine, presupun, bineînţeles, că vrei să ne căsătorim.

Jean nu se aştepta deloc la această expunere lămurită a situaţiei şi răspunse, prosteşte:

— Da, sigur că da.

— Ai spus asta tatălui şi mamei dumitale?

— Nu, voiam mai întâi să ştiu dacă primeşti.

Ea îi întinse mâna încă udă şi el i-o apucă, fericit:

— Eu primesc din toată inima, răspunse. Cred că eşti bun şi cinstit. Dar să nu uiţi că n-aş vrea ca părinţii tăi să fie împotrivă.

— Crezi că mama nu şi-a dat seama mai de mult şi că ar ţine aşa de mult la dumneata dacă n-ar dori să ne căsătorim?

— Ai dreptate, şi eu sunt puţin emoţionată.

Tăcură amândoi. El, dimpotrivă, se mira să o vadă atât de puţin tulburată, atât de înţeleaptă. Se aşteptase la tot felul de drăgălăşenii şi cochetării, la împotriviri simulate care să însemne de fapt o acceptare, la o întreagă comedie de dragoste întreţesută cu pescuitul, în clipocitul apei. Şi când colo, gata, se şi terminase, se simţea legat, însurat prin câteva cuvinte. Nu mai aveau ce să-şi spună, pentru că se înţeleseseră; şi rămaseră amândoi stingheriţi, chiar uşor jenaţi că totul se petrecuse atât de repede; nu mai îndrăzneau nici să-şi vorbească, nici să pescuiască, nu mai ştiau ce să facă. Îi salvă glasul lui Roland:

— Pe aici, copii, pe aici. Veniţi să-l vedeţi pe Beausire. Afurisitul ăsta vrea să golească toată marea.

Într-adevăr, căpitanul pescuia de mama focului. Vârât în apă până la şale, trecea de la o baltă la alta, descoperea dintr-o privire locurile cele mai bune şi cotrobăia în fiecare groapă ascunsă sub alge cu o mişcare înceată şi sigură a minciogului. Şi când le înhăța ca să le arunce în coş, frumoasele crevete transparente, galben-cenuşii, zvâcneau în căuşul palmei lui.

Uimită şi încântată, doamna Rosémilly nu se mai depărta o clipă de Beausire şi se străduia să-l imite pe cât putea; era atât de cufundată în plăcerea copilărească de a strânge crevetele de sub ierburile plutitoare, încât aproape uitase şi de făgăduială, şi de Jean, care o urmă, visător.

— Ia te uită, strigă dintr-o dată Roland, nevastă-mea ne ajunge din urmă.

Ea rămăsese de la început pe plajă numai cu Pierre, pentru că n-aveau niciunul chef să se distreze alergând pe stânci şi bălăcindu-se prin băltoace. Ezitau totuşi să rămână împreună. Doamnei Roland îi era frică de fiul ei; Pierre se temea de ea, dar mai ales de el, de propria lui cruzime, pe care nu mai era în stare să şi-o țină în frâu.

Se aşezaseră alături, pe plaja acoperită cu pietricele. Stăteau amândoi în plin soare, fără să-i simtă căldura, pentru că briza mării o domolea, în fața întinderii calme şi nemărginite de apă albastră, cu unduiri argintii şi fiecare se gândea: „Ce bine ne-am fi simțit aici altădată!”

Ea nu mai avea curajul să-i vorbească, ştiind foarte bine că el are să i-o reteze imediat; dar nici Pierre nu îndrăznea să-i spună ceva, fiindcă era convins că, fără voia lui, avea să fie iar brutal.

Pierre mişca din locul lor pietricelele rotunde, le împingea şi le lovea cu vârful bastonului; cu ochii pierduți în zare, doamna Roland luase câteva între degete şi şi le trecea, încet şi mecanic, dintr-o mână într-alta. Privirea ei, care rătăcea nehotărâtă împrejur, îl zări pe Jean, care căuta crevetele printre alge împreună cu doamna Rosémilly. Ghicind, cu instinctul ei de mamă, că îşi vorbeau altfel decât de obicei, începu să-i urmărească, să le pândească mişcările. Îi văzu

aplecându-se unul spre altul când se priviră în apă, rămânând față în față când își întrebară inimile, cățărându-se pe urmă pe o stâncă și așezându-se alături ca să-și jure credință. Siluetele lor se conturau foarte clar, păreau singure în mijlocul zării și căpătau, pe această întindere de cer, mare și stânci, un sens măreț și simbolic.

Pierre, care îi privea și el, izbucni dintr-o dată într-un râs tăios și batjocoritor:

— Ce te-a apucat? îl întrebă doamna Roland, fără să se întoarcă.

El râdea mai departe, încet și disprețuitor:

— Învăț. Iau lecții ce trebuie să faci ca să ajungi încornorat.

Scandalizată de cuvânt, scoasă din minți de ceea ce i se părea că înțelege, doamna Roland avu o tresărire de revoltă și de mânie:

— Despre cine spui asta?

— Ei, na, sigur că despre Jean. Sunt foarte caraghioși așa, când te uiți la ei.

— Vai, Pierre, ce rău poți să fii! șopti ea, și glasul îi tremură de emoție. Femeia asta e cinstea în persoană. Fratele tău nu putea să facă o alegere mai bună.

El se porni de-a binelea pe râs, un râs voit, sacadat:

— Da, da! da!... Cinstea în persoană! Toate femeile sunt cinstea în persoană... și toți bărbații lor niște încornorați...

Fără să-i mai răspundă, ea se sculă, coborî în goană, străbătu plaja și, trecând orbește prin băltoace, gata în fiecare clipă să alunece, să cadă în vreo groapă ascunsă sub ierburi, să-și rupă o mână sau un picior, se duse întins spre celălalt fiu.

— Ei, mămico, te-ai hotărât? îi strigă Jean, când o văzu apropiindu-se.

Fără niciun cuvânt, ea îl apucă de braț, ca și când ar fi vrut să-i spună: „Salvează-mă! Apără-mă!”

— Ce palidă ești! Ce ai? o întrebă el văzând-o tulburată.

— Era cât pe-aci să cad, bolborosi ea, mi-a fost frică pe stâncile astea.

Atunci Jean o sprijini şi o conduse, încercând să-i distragă atenția cu explicații despre pescuit. Dându-şi însă seama că nu-l ascultă deloc şi simțind un impuls năvalnic să se destăinuiască, o trase deoparte şi o întrebă în şoaptă:

— Ia ghiceşte, ce-am făcut?

— Păi... nu ştiu...

— Hai, ghiceşte.

— Nu... nu ştiu...

— Ei, bine, i-am spus doamnei Rosémilly că vreau să mă căsătoresc cu ea.

Ei îi vâjâia capul şi era atât de disperată, încât nu înțelese bine ce-i spusese. Aşa că nu-i răspunse nimic, doar repetă:

— Să te căsătoreşti cu ea?

— Da... Ce zici? Am făcut bine? Nu-i aşa că e o ființă minunată?

— Da... e minunată... ai făcut bine...

— Atunci eşti de acord?

— Da... sunt de acord.

— Ce ciudat o spui! Parcă ai fi nemulțumită.

— Ba nu... sunt mulțumită.

— Eşti într-adevăr mulțumită?

— Da, într-adevăr.

Şi, ca să i-o dovedească, îl luă în brațe şi-l sărută ca o mamă, apăsat, pe obraji.

După ce-şi şterse ochii de lacrimi, doamna Roland zări, jos pe plajă, un corp întins pe burtă, cu fața în pietriş, ca un cadavru; era celălalt fiu, Pierre, care stătea aşa, cufundat în gânduri, copleşit de durere. Atunci doamna Roland îl duse pe Jean al ei mai departe, chiar acolo unde valurile scăldau țărmul, şi stătură amândoi de vorbă îndelung, despre căsătoria aceasta pe care ea o dorea din tot sufletul.

Marea care urca îi sili să se retragă; ajunseră până în dreptul celor ce pescuiau şi se întoarseră cu toții pe mal. După aceea îl treziră pe Pierre, care se prefăcea că doarme; şi masa de seară, stropită din belşug cu vinuri de tot felul, dură foarte mult.

Capitolul VII

LA ÎNTOARCERE, TOȚI BARBAȚII în afară de Jean, moțăiau în trăsură. Din când în când, Beausire şi Roland se prăvăleau pe umărul vecinului, care îi împingea la loc cu o smucitură. Atunci se ridicau în capul oaselor, se opreau din sforăit, deschideau ochii, şopteau „Ce frumos e!” şi, aproape imediat, cădeau pe partea cealaltă.

Când au intrat în oraş erau atât de toropiți, încât ceilalți au avut mult de furcă cu ei până să-i dezmeticească. Pe Beausire au fost chiar nevoiți să-l lase în fața casei, pentru că refuza să mai urce până la Jean, unde îi aştepta ceaiul.

Tânărul avocat avea să-şi petreacă cea dintâi noapte în casa nouă şi era bucuros ca un copil că are prilejul să-i arate logodnicei chiar atunci, în seara aceea, apartamentul în care urmau să locuiască împreună.

Doamna Roland se temea de foc şi de aceea nu-i plăcea să lase servitorii să stea până noaptea târziu; dăduse drumul slujnicei şi hotărâse să pună ea ceaiul la fiert şi să servească masa.

Până acum, în afară de ea, de Jean şi de muncitori, nu intrase nimeni în apartament, tocmai pentru ca ceilalți să aibă surpriza întreagă atunci când aveau să vadă ce frumos era aranjat.

Jean îi rugă să mai aştepte în vestibul. Voia să aprindă lumânările din sfeşnice şi lămpile şi, un timp, îi lăsă pe doamna Rosémilly, pe tatăl şi pe fratele lui în întuneric; pe urmă strigă „Veniți!” şi deschise larg cele două canaturi ale uşii.

La prima vedere, galeria cu geamuri, luminată de un policandru şi de lămpi colorate, ascunse în palmieri, în arborii exotici şi printre flori, părea-un decor de teatru. Rămaseră cu toţii înmărmuriţi. Uluit de atâta lux, Roland şopti: „Ei, drăcie!”; îi venea să şi bată din palme, ca la o serbare.

Intrară pe urmă în primul salon, cel mic, cu pereţii îmbrăcaţi, ca şi scaunele, într-o stofă *vieil or*. Foarte simplu, tapiţat într-un roşu-deschis, salonul cel mare, de consultaţii, era deosebit de impunător.

Jean se aşeză în fotoliu, în faţa biroului încărcat de cărţi şi rosti cu o voce solemnă, puţin nefirească:

— Da doamnă, textul legii e categoric şi el, împreună cu consimţământul despre care v-am vorbit, îmi dă certitudinea deplină că, mai devreme chiar de trei luni, afacerea noastră va fi rezolvată în modul cel mai fericit cu putinţă.

Tânără văduvă, pe care el o privise în timp ce vorbea, se întoarse zâmbind spre doamna Roland, iar aceasta o strânse de mână.

Jean începu să ţopăie, vesel ca un şcolar.

— Hei, uite ce bine mi se aude glasul, strigă. Salonul ăsta ar fi minunat pentru pledoarii!

Şi începu să declame:

— Dacă numai omenia, acest sentiment de bunăvoinţă firească pe care îl încercăm în faţa oricărei suferinţe, ne-ar împinge să vă cerem achitarea, atunci, domnilor juraţi, am face apel la mila dumneavoastră, la inima dumneavoastră de oameni şi de părinţi. Dar noi avem legea de partea noastră şi n-o să invocăm decât aspectele legale…

Pierre se uita la casa asta, care ar fi putut fi a lui; îl enervau copilăriile fratelui său şi-l socotea cam naiv, dacă nu chiar de-a binelea sărac cu duhul.

— Iată şi dormitorul, spuse doamna Roland, deschizând o uşă la dreapta.

Se simţea că îl aranjase cu dragoste, cu toată dragostea ei de mamă. Tapetul, din creton de Rouen, imita vechea pânză normandă. Un motiv Ludovic al XV-lea – o păstoriţă într-un

medalion pe care îl închideau ciocurile împreunate a doi porumbei – dădea pereților, perdelelor, patului, fotoliilor un aspect câmpenesc şi galant, foarte plăcut.

— E încântător, spuse doamna Rosémilly, care, păşind pragul acestei încăperi, devenise dintr-o dată mai gravă.

— Îți place? o întreabă Jean.

— Grozav!

— Dac-ai şti cât mă bucur!

Se priviră o clipă în adâncul ochilor, cu o dragoste plină de încredere.

Totuşi, în dormitorul ăsta care avea să fie camera ei nupțială, tânăra femeie era puțin stânjenită, uşor jenată. Chiar de când intrase, băgase de seamă că patul era foarte lat, un adevărat pat de om însurat; îl alesese doamna Roland, care, fără îndoială, se gândise la apropiata căsătorie a fiului ei şi o dorise; o asemenea grijă de mamă îi făcea totuşi plăcere doamnei Rosémilly, părând să-i spună că este aşteptată în familie.

Pe urmă, după ce se reîntoarseră cu toții în salon, Jean deschise pe neaşteptate uşa din stânga şi se văzu sufrageria rotundă, cu trei ferestre, decorată în stil japonez. Şi mama şi fiul îşi puseseră aici la contribuție toată imaginația de care erau în stare. Camera asta, încărcată cu mobile de bambus, cu statuete şi vase de porțelan orientale, cu mătăsuri presărate cu paiete aurii, cu storuri străvezii pe care mărgelele păreau nişte picături de rouă, cu evantaie țintuite pe pereți ca să fixeze stofele, cu săbii, măşti şi paravane, cu cocori făcuți din pene adevărate, cu bibelouri de porțelan, de lemn, de hârtie, de fildeş, de sidef şi de bronz avea înfățişarea aceea pretențioasă şi bizară pe care o au, atunci când intră pe mâna unor ignoranți, lucrurile care cer tact, gust şi educație artistică. Cu toate acestea, ea stârni admirația tuturor. Numai Pierre făcu câteva remarci ironice şi amare, care îl jigniră pe fratele său.

Pe masă se înălțau piramide de fructe şi munți de prăjituri. Nu-i era însă nimănui foame şi ciuguliră mai mult de formă câte ceva. După vreo oră, doamna Rosémilly ceru

permisiunea să se retragă. Se luă hotărârea ca Roland să plece odată cu ea şi să o conducă până la uşă; cum servitoarea lipsea, doamna Roland rămase să mai arunce prin casă o privire grijulie, de mamă, să vadă dacă nu-i lipsea ceva băiatului.

— Să mai vin înapoi să te iau? întrebă Roland.

Ea şovăi puțin, pe urmă răspunse:

— Nu dragul meu, du-te şi te culcă. Am să mă întorc cu Pierre.

După plecarea lor, doamna Roland stinse lumânările, strânse prăjiturile, zahărul şi lichiorurile, le puse într-un dulap şi-i dădu cheia lui Jean; apoi trecu în dormitor, făcu patul, controlă dacă era apă proaspătă în carafă şi dacă ferestrele erau bine închise.

Băieții rămăseseră în salonul mic, Jean încă înciudat de ironiile aruncate la adresa gustului său, Pierre din ce în ce mai sâcâit că-şi vedea fratele în locuința asta. Fumau, stând jos amândoi, fără să îşi vorbească.

— Astă-seară zise Pierre, ridicându-se pe neaşteptate, văduva părea cam sleită... Se vede că nu-i prea priesc excursiile.

Ca toate ființele blajine atunci când sunt atinse în punctul lor sensibil, Jean se înfurie brusc. Era atât de tulburat, încât, din când în când, i se tăia răsuflarea.

— De azi înainte, bolborosi, îți interzic să mai zici „văduva” când vorbeşti despre doamna Rosémilly.

— Am impresia că îmi dai ordine, zise Pierre, întorcându-se spre el şi privindu-l de sus. Ce, ai înnebunit?

— N-am înnebunit deloc, dar sunt sătul până-n gât de felul cum te porți cu mine.

— Cu tine? rânji Pierre. Faci cumva parte din doamna Rosémilly?

— Află că doamna Rosémilly va fi soția mea. Celălalt râse şi mai tare.

— Aaa! Foarte bine. Acuma înțeleg de ce nu mai trebuie să-i spun „văduva”. Dar ți-ai găsit un fel cam ciudat de a-mi anunța căsătoria.

— Îți interzic să faci glume... auzi?... Îți interzic...

Scos din minți de ironiile cu care Pierre îi urmărea femeia iubită, Jean se apropiase, alb la față şi cu glasul tremurând.

Dintr-o dată însă, Pierre se înfurie şi el la fel de tare. Întreaga lui mânie neputincioasă, pornirile de revoltă şi de ură pe care şi le stăpânise, disperarea mută, tot ce adunase în el în ultima vreme i se urcă brusc la cap şi-l năuci, ca un atac de apoplexie.

— Îndrăzneşti?... Îndrăzneşti să vorbeşti aşa cu mine? Eu îți ordon să taci, auzi, eu îți dau ție porunci, nu tu mie!

Uluit de ieşirea asta, Jean amuți câteva clipe, căutându-şi în mintea răvăşită de furie lucrul, fraza, cuvântul cel mai potrivit cu care putea să-l rănească adânc în inimă pe fratele său. Ca să poată lovi mai bine, se sili să-şi țină mânia în frâu.

— Ştiu de mult că eşti gelos pe mine, rosti el răspicat, anume ca să-şi facă vorbele mai tăioase. Ştiu asta de când ai început să zici dinadins „văduva”, pentru că ți-ai dat seama că e un cuvânt care mă supără.

Pierre izbucni într-unul din râsetele lui obişnuite, ascuțite şi disprețuitoare.

— Nu zău? Gelos! Auzi dumneata! Şi pe ce mă rog? Pe ce, spune-mi? Pe mutra sau pe mintea ta?

Dar Jean îşi dădu seama că nimerise bine, exact în locul cel mai dureros.

— Da, eşti invidios şi gelos pe mine, gelos încă din copilărie. Şi când ai văzut că femeia asta mă preferă şi nu vrea să se uite la tine te-a apucat furia.

— Eu... eu... gelos pe tine? bâigui Pierre, scos din sărite de presupunerea asta. Pentru gâsca asta îndopată, bleagă şi neghioabă?

Văzând că loviturile lui şi-au atins ținta, Jean continuă:

— Dar în ziua când eram cu *Perla* şi ai încercat să vâsleşti mai tare ca mine? Şi tot ce spui în fața ei ca să faci pe grozavul? Pur şi simplu, crăpi de gelozie! Când am mai primit şi averea asta, ai turbat de-a binelea, ai început să mă urăşti şi-ai lăsat să se vadă lucrul ăsta în toate felurile. Îi

chinuieşti şi pe ceilalți, nu laşi să treacă nici măcar o oră fără să-ți verşi veninul care te înăbuşă.

Pierre îşi strânse pumnii de furie; abia se ținea să nu sară la fratele lui.

— Taci odată! Nu mai vorbi şi de averea asta!

— Nu-ți dai seama că plesneşti de invidie, strigă Jean. Nu eşti în stare să ne spui o vorbă mamei, tatii, mie fără să se vadă ce-i în sufletul tău. Din invidie te prefaci că mă dispreţuieşti şi tot din cauza asta le cauți tuturor ceartă cu lumânarea. Şi-acum, pentru că am ajuns bogat, nu te mai stăpâneşti niciun pic, eşti plin de răutate şi o chinuieşti şi pe mama de parcă ar fi vina ei...

Cu gura întredeschisă şi cu ochii ieşiți din orbite, pradă uneia dintre acele furii nebune în stare să te împingă la crimă, Pierre se tot dădea înapoi, până ajunse în dreptul şemineului.

— Taci odată! Taci odată! repetă el în şoaptă, gâfâind.

— Nu, n-am să tac. De mult vreau să-ți spun tot ce-mi stă pe suflet; tu m-ai provocat, acum ascultă. Iubesc o femeie; tu ştii asta şi râzi de ea în fața mea şi mă scoți din sărite; n-ai decât. Dar am să-ți smulg eu colții de viperă, ți-i smulg eu, n-ai grijă. Am să te silesc eu să mă respecți.

— Eu să te respect pe tine?

— Da, tu pe mine!

— Să te respect pe tine... care ne-ai făcut de râs pe toți cu lăcomia ta?

— Ce spui? Spune încă o dată... spune încă o dată...

— Spun că nu primeşti averea unui om atunci când treci drept fiul altuia.

Năucit de insinuarea pe care o ghicea în cuvintele lui şi totuşi neînțelegând nimic, Jean încremenise.

— Cum? Tu zici că... Şi încă mai şi repeți?...

— Eu spun ce şopteşte toată lumea, zvonurile care trec din gură-n gură, că tu eşti fiul omului care ți-a lăsat averea. Ei bine, un tânăr cinstit nu primeşte banii care îi dezonorează mama!

— Pierre... Pierre... ție poate să-ți treacă prin cap aşa

ceva? Tu... tu eşti în stare să rosteşti o asemenea ticăloşie?

— Da, sunt în stare. Aşadar, tu nu vezi că de-o lună încoace eu mă omor cu gândurile astea, pur şi simplu îmi dau sufletul, că noaptea nu dorm şi ziua mă ascund ca o fiară, nu vezi că n-am habar nici de ce fac, nici de ce zic, nici de ce-o să se întâmple cu mine, atât de tare mă chinuiesc, atât sunt de înnebunit de durere şi de ruşine... Pentru că la început am avut doar bănuieli, dar acum sunt sigur.

— Pierre!... Taci odată! Mama e în camera de-alături! Gândeşte-te că poate să ne audă... probabil ne aude...

Dar Pierre trebuia să spună tot ce avea pe inimă! Şi-i spuse totul despre îndoielile, raționamentele, despre luptele din sufletul lui, despre certitudinea la care ajunsese şi întreaga poveste cu portretul, care a dispărut a doua oară.

Vorbea de parcă ar fi fost în transă, cu fraze scurte, întretăiate, fără legătură între ele. Părea să fi uitat şi de Jean, şi de mama, care se afla în camera alăturată. Vorbea ca şi când nu l-ar fi ascultat nimeni, doar pentru că simțea nevoia să vorbească, pentru că suferise prea mult, prea mult îşi ținute ascunsă pentru el rana asta, care, crescuse ca o tumoare şi plesnise tocmai acum, împroşcându-i pe toți. Începuse să umble prin casă, aşa cum avea obiceiul. Dând din mâini, cu privirea fixă, cu lacrimile în gât, cu izbucniri de ură împotriva lui însuşi, vorbea într-o frenezie a disperării, de parcă şi-ar fi mărturisit nenorocirea lui şi a celor apropiați, de parcă şi-ar fi aruncat durerea în aerul surd şi nevăzut dimprejur, unde cuvintele lui îşi luau zborul.

Înnebunit şi aproape convins, dintr-o dată, de pornirea oarbă a fratelui său, Jean se rezemase cu spatele de uşa în dosul căreia ghicea că îi ascultă doamna Roland. Ea nu mai putea să iasă de-acolo; ar fi trebuit să treacă prin salon. Şi cum nu se mai întorsese, însemna că n-avea curajul s-o facă.

— Sunt un porc că ți-am spus toate astea, strigă pe neaşteptate Pierre, bătând cu piciorul în podea.

Şi o luă la goană pe scări, cu capul gol.

Pocnetul uşii de la intrare, care se închidea cu zgomot, îl

trezi pe Jean din letargia în care căzuse. Câteva clipe, mai lungi decât ore întregi, rămăsese năuc şi prostit, într-o stare de buimăceală. Îşi dădea seama că trebuie să se gândească imediat şi să facă ceva, şi totuşi, din teamă, din slăbiciune şi laşitate, încă mai aştepta, nevrând nici să înțeleagă, nici să ştie, nici să-şi aducă aminte ce se întâmplase.

Făcea parte din categoria oamenilor care amână, care lasă totul pe a doua zi; şi chiar atunci când era silit să ia o hotărâre pe loc, mai căuta, din instinct, să câştige câteva secunde.

Dar, după strigătele lui Pierre, liniştea adâncă ce se coborâse dintr-o dată, liniştea zidurilor şi a mobilelor, lumina puternică ce venea de la cele două lămpi şi de la cele şase lumânări îl speriară atât de tare, încât îi veni şi lui să o ia la fugă.

Atunci îşi adună gândurile, îşi luă inima în dinți şi încercă să chibzuiască.

Nu se izbise niciodată în viața lui de greutăți. Există oameni de felul acesta, care se lasă în voia soartei, ca duşi de apă. La şcoală avusese grijă să învețe bine ca să nu fie pedepsit, iar studiile de drept şi le terminase la timp, aşa că viața lui se scursese lin. Toate lucrurile de pe lumea asta i se părea fireşti fără ca, de altminteri, să-l preocupe în vreun fel. Nu avea o minte întortocheată şi, prin firea lui, îi plăcea să ducă o viață tihnită, ordonată şi cumpătată; şi se pomenise în fața acestei catastrofe ca un om care cade în apă şi nu ştie să înoate.

La început încercă să se îndoiască. Poate că fratele lui mințise, împins de ură şi de invidie?

Şi totuşi, cum ar fi putut fi atât de ticălos, încât să spună despre mama lor un asemenea lucru dacă n-ar fi fost şi el înnebunit de disperare?

În urechile lui Jean, în toți nervii îi mai răsunau încă unele cuvinte, unele strigăte de durere ale lui Pierre, în fața ochilor mai păstra anumite gesturi ale fratelui său atât de dureroase încât nu-i mai lăsau niciun dubiu.

Era prea zdrobit ca să mai fie în stare să vrea ceva sau să

mai facă vreo mişcare. Nu mai putea îndura tot chinul ăsta; şi dincolo de uşă simţea că se afla mama lui, care auzise totul şi aştepta.

Ce-o fi făcut în tot acest timp? Nicio mişcare, niciun zgomot, nicio suflare, niciun suspin nu trăda prezenţa vreunei fiinţe în spatele peretelui de scânduri. Să fi fugit? Dar pe unde? Dacă a fugit... atunci a sărit pe fereastră în stradă!

La gândul ăsta îl străbătu un fior de groază, atât de brusc şi de puternic, încât dădu uşa de perete mai-mai s-o dărâme şi intră buzna în dormitor.

Camera părea goală. O singură lumânare ardea sus, pe scrin. Jean se repezi la fereastră; era închisă şi avea jaluzelele lăsate. Se întoarse şi, scotocind neliniştit cu privirea colţurile întunecate ale odăii, observă că draperiile patului erau trase. Alergă şi le deschise.

Doamna Roland stătea întinsă pe pat, cu faţa îngropată în perna pe care, ca să nu mai audă nimic, şi-o trăsese peste cap şi o ţinea strâns, cu amândouă mâinile.

La început crezu că se sufocase. Pe urmă, apucând-o de umeri, o întoarse spre el, fără să reuşească s-o facă să dea drumul la perna în care îşi ascunsese obrazul şi-şi înfipsese dinţii ca să nu strige.

Dar când îi atinse trupul ţeapăn, mâinile crispate, fu zguduit de suferinţa ei fără margini. Doamna Roland îşi încleştase atât de tare degetele şi dinţii în pânza umplută cu fulgi, astupându-şi cu ea gura, ochii, urechile ca să n-o vadă Jean sau să-i spună ceva, încât el se cutremură dându-şi seama cât de mult poate să sufere cineva.

Şi biata lui inimă fu sfâşiată de milă. El nu era judecător, nici măcar un judecător milos; avea destule slăbiciuni şi era un fiu iubitor. Nu-şi mai aduse aminte nimic din tot ce-i spusese celălalt, nu se mai gândi şi nu mai analiză nimic, întinse doar mâinile spre corpul nemişcat al mamei şi, pentru că nu izbutea să-i smulgă perna de pe faţă, strigă, sărutându-i rochia:

— Mamă, biata mea mamă, uită-te la mine!

Ai fi putut crede c-a murit dacă un tremur abia simțit n-ar fi străbătut-o din cap până în picioare, ca pe un arc întins.

— Mamă, ascultă-mă, mamă, repeta el. Nu-i adevărat, eu ştiu bine că nu-i adevărat.

Ea se zgudui din tot corpul, păru să se sufoce, pe urmă, dintr-o dată, izbucni în hohote de plâns, cu capul în pernă. Atunci toți nervii i se destinseră, muşchii îşi slăbiră încordarea, degetele i se desfăcură şi dădură drumul la pernă; iar el îi descoperi fața.

Era foarte palidă, albă ca varul, şi de sub pleoapele strânse îi curgeau şiroaie de lacrimi. Cuprinzând-o pe după gât, îi acoperi încet ochii cu sărutări lungi, deznădăjduite, muiate în lacrimi:

— Mămico, dragă mămico, îi repeta, ştiu bine că nu-i adevărat. Nu mai plânge, eu ştiu! Nu-i adevărat!

— Ba nu, puiul meu, e adevărat.

Rămaseră tăcuți, unul în fața celuilalt, fără să mai scoată niciun cuvânt. Timp de câteva clipe, ea continuă să se înăbuşe; îşi lăsă capul pe spate, cu gâtul întins, ca să poată respira, pe urmă îşi învinse slăbiciunea şi vorbi din nou:

— E adevărat, puiule. De ce să te mint? E adevărat. Dacă te-aş minți acum, niciodată nu m-ai mai crede.

Părea să-şi fi pierdut mințile. El căzu în genunchi lângă pat, cuprins de groază.

— Taci, mamă, taci... îi şopti.

— Dar cu asta, gata, nu mai am nimic să-ți spun, dragul meu. Adio, zise ea, ridicându-se, cu o tărie şi o hotărâre care îl înspăimântau.

Şi se îndreaptă spre uşă.

— Ce faci, mamă, unde te duci? strigă Jean, cuprinzând-o strâns în brațe.

— Nu ştiu... nu mai ştiu... nu mai am nimic de făcut, sunt atât de singură...

Se zbătea, încercând să-i scape din strânsoare. Ținând-o aproape cu forța, el nu găsea nimic altceva de spus decât mereu acelaşi cuvânt:

— Mamă... mamă... mamă...

— Nu, nu, spunea ea, străduindu-se să scape de îmbrățișarea lui, nu, acum nu mai sunt mama ta, acum nu mai sunt nimic... pentru nimeni nu mai sunt nimic... Bietul meu copil, nu mai ai nici mamă, nici tată, rămâi cu bine...

Dintr-o dată el înțelese că, dacă o s-o lase să plece, n-avea s-o mai vadă niciodată; şi, ridicând-o în brațe, o duse pe sus până la un fotoliu, o aşeză cu de-a sila în el, îngenunche în fața ei şi, încercuind-o cu brațele, îi spuse:

— N-ai să mai ieşi de aici, măicuță; te iubesc şi-ai să stai la mine. Am să te țin tot timpul aici, pentru că eşti a mea.

— Nu, puiule, şopti ea, copleşită. Nu, nu se mai poate, în seara asta plângi, dar mâine ai să mă arunci în stradă. N-ai să mă ierți nici tu.

— Eu?... Eu?... Ce puțin mă cunoşti! răspunse el cu avânt, însuflețit de o dragoste atât de sinceră, încât ea scoase un strigăt, îl apucă de plete, îi trase cu putere capul spre ea şi-i acoperi chipul cu sărutări pătimaşe.

Rămase pe urmă nemişcată, cu obrazul lipit de al lui, simțindu-i prin barbă căldura feței şi îi şopti încet, la ureche:

— Nu, dragul meu Jean. Mâine n-ai să mă mai ierți. Aşa ți se pare acum, dar te înşeli. M-ai iertat în seara asta şi iertarea ta mi-a salvat viața, dar de văzut nu trebuie să mă mai vezi.

— Nu mai spune asta, mămico, repetă el, strângând-o în brațe.

— Ba da, băiatul meu, trebuie să plec. Nu ştiu unde, nu ştiu cum am să fac şi nici ce-am să spun, dar trebuie. N-aş mai avea curajul nici să mă uit la tine, nici să te sărut, înțelegi?

— Măicuța mea dragă, îi şopti şi el, la ureche, tu ai să rămâi aici pentru că aşa vreau eu, pentru că eu am nevoie de tine. Şi chiar acum, pe loc, ai să-mi promiți că faci cum spun eu.

— Nu, dragul meu.

— Vai, mamă, trebuie, înțelege şi tu că trebuie.

— Nu, băiatul meu, nu se poate. Pentru noi toți asta ar însemna iadul pe pământ. Eu, una, de-o lună încoace ştiu

bine ce înseamnă un asemenea chin. Tu te-ai înduioşat acum, dar când o să-ţi treacă, când o să-ţi aduci aminte ce ţi-am mărturisit şi ai să te uiţi la mine aşa cum se uită Pierre... Ah, dragul meu, gândeşte-te şi tu... gândeşte-te că sunt mama ta...

— Nu vreau să mă părăseşti, mămico. Nu te am decât pe tine.

— Dar dă-ţi şi tu seama că de-acum înainte, ori de câte ori o să dăm ochii unul cu altul, o să roşim amândoi, eu am să mor de ruşine de fiecare dată şi n-am să mai fiu în stare să te privesc vreodată în faţă.

— Dar nu-i deloc adevărat, mamă.

— Ba da, ba da, e-adevărat. Am înţeles din prima zi tot zbuciumul bietului tău frate, cât s-a luptat cu gândurile lui. Acum mi-e de-ajuns să-i aud paşii prin casă şi inima începe să-mi bată de-mi sparge pieptul, nu altceva; şi dacă îi aud glasul mi se face rău. Pe tine te mai aveam, acum nu te mai am nici pe tine. Oh, dragul meu Jean, crezi că aş putea trăi între voi doi?

— Da, măicuţa mea dragă. Am să te iubesc atât de mult, încât n-ai să te mai gândeşti la asta.

— Oh, Doamne, ca şi când ar fi cu putinţă!

— Sigur că este.

— Cum vrei tu să nu mă mai gândesc, atâta timp cât trăiesc între tine şi fratele tău? Ce, voi aţi putea să nu vă mai gândiţi, să uitaţi totul?

— Eu unul, da, îţi jur că da.

— Dar, tot timpul, gândul tău n-o să fie decât acolo.

— Nu, îţi jur că nu. Şi pe urmă, ascultă-mă: dacă pleci, să ştii că mă înrolez şi n-o să mă mai întorc viu.

Ameninţarea lui copilărească o răscoli şi ea îl strânse pătimaş la piept, mângâindu-l.

— Te iubesc mai mult decât crezi tu, continuă el. Mult, mult mai mult decât îţi închipui. Haide, fii înţelegătoare, încearcă să rămâi măcar o săptămână. Doar o săptămână, îmi promiţi? Te rog, nu se poate să zici nu!

Ea îi puse mâinile pe umeri şi ţinându-l departe, la

distanță, îi spuse:

— Dragul meu, să încercăm să judecăm în linişte, fără să ne lăsăm înduioşați... Lasă-mă pe mine mai întâi să-ți vorbesc. Dacă o singură dată o fi să aud din gura ta ce mi-e dat să aud, de o lună, de la fratele tău, dacă o să ajung să citesc şi în ochii tăi ce citesc într-ai lui, dacă numai dintr-o vorbă sau dintr-o privire o să-mi dau seama că şi tu mă urăşti la fel ca el... atunci chiar în ceasul acela, pe loc, înțelegi? chiar în ceasul acela, am să plec pentru totdeauna...

— Îți jur, mămico...

— Lasă-mă să vorbesc... E o lună de când îndur tot ce poate îndura o ființă omenească. Din clipa când mi-am dat seama că fratele tău, că fiul meu mă bănuieşte şi că, pe măsură ce trece timpul, ghiceşte tot mai mult adevărul, viața mea a fost un chin de nedescris.

Era atâta durere în glasul ei, încât Jean fu impresionat până la lacrimi.

Vru s-o sărute, dar ea îl dădu la o parte.

— Lasă-mă... ascultă-mă... mai am încă atâtea să-ți spun ca să te fac să înțelegi... dar tu n-ai să înțelegi... pentru că... dacă ar fi să rămân... ar trebui... Nu, nu pot!...

— Spune, mamă, spune.

— Bine, fie! Cel puțin, în felul ăsta n-am să te înşel cu nimic. Tu vrei să rămân cu tine, nu-i aşa? Ca să mai putem da ochii unul cu altul, să stăm de vorbă normal, să ne întâlnim toată ziua prin casă – fiindcă eu nu mai am curajul să deschid o uşă de teamă că-n spatele ei dau de fratele tău –, pentru asta trebuie nu să mă ierți – nimic nu face mai mult rău decât iertarea cuiva –, ci să nu mă condamni pentru faptele mele. Tu trebuie să te simți destul de puternic, destul de deosebit de ceilalți ca să fii în stare să-ți spui că tu nu eşti fiul lui Roland, fără să roşeşti din cauza asta, sau să mă dispreţuieşti. Destul am suferit... prea mult... şi nu mai pot... nu mai pot, îmi ajunge! Şi asta, nu de azi, de ieri, de atâta vreme! Dar tu n-ai să poți niciodată să înțelegi... Ca să mai fim în stare să trăim alături şi să ținem

unul la altul, trebuie, dragul meu Jean, să-ţi spui răspicat ţie însuţi că n-am fost doar amanta tatălui tău, ci, mai mult, că am fost soţia lui, adevărata lui soţie. Şi că în adâncul sufletului meu nu mi-e ruşine şi nu-mi pare rău pentru că încă îl mai iubesc, chiar şi acum, când e mort, şi-am să-l iubesc totdeauna; pentru că numai pe el l-am iubit, el a fost singura mea bucurie în viaţă, singura mea nădejde şi mângâiere... Timp de atâţia ani el a însemnat totul, totul pentru mine!... Ascultă, dragul meu, îţi jur în faţa lui Dumnezeul din cer, care ne-aude, că dacă nu l-aş fi întâlnit n-aş fi avut parte de nimic bun de la viaţă, de niciun pic de dragoste, de nicio plăcere, de niciuna din clipele acelea care te fac să-ţi pară rău că îmbătrâneşti, de nimic, de nimic. Lui îi datorez totul! Numai pe el l-am avut pe lumea asta, pe el şi pe urmă pe voi doi, pe fratele tău şi pe tine. Fără voi viaţa mea ar fi fost pustie, pustie şi întunecată ca noaptea. N-aş fi iubit niciodată nimic, n-aş fi cunoscut şi n-aş fi dorit nimic de la viaţă, nici măcar n-aş fi plâns, pentru că am plâns, dragul meu Jean. Oh, da, am plâns de când am venit aici. M-am dăruit lui, fericită, cu totul, cu trup şi suflet, pentru totdeauna; şi timp de mai bine de zece ani am fost femeia lui aşa cum el a fost bărbatul meu în faţa lui Dumnezeu care ne-a făcut unul pentru altul. Şi apoi mi-am dat seama că mă iubea mai puţin. Era tot bun şi grijuliu cu mine, dar nu mai eram pentru el ceea ce fusesem până atunci. Se terminase! Oh, cât am mai plâns? Ce nenorocită şi înşelătoare e viaţa! Nu există nimic care să dureze! Şi am ajuns în oraşul ăsta; nu l-am mai văzut deloc, n-a venit niciodată... Scria mereu, promitea că vine! Îl tot aşteptam!... Şi nu l-am mai văzut!... Şi acum a murit! Dar tot ne mai iubea, pentru că s-a gândit la tine. Am să-l iubesc până la ultima mea suflare şi niciodată n-am să mă lepăd de el. Şi pe tine te iubesc pentru că eşti copilul lui şi n-aş suporta să-mi fie ruşine de el în faţa ta! Înţelegi? N-aş putea! Dacă vrei să rămân, trebuie să primeşti să fii băiatul lui, să mai vorbim de el câteodată, să ţii puţin la el, să ne gândim la el când ne uităm unul la altul. Dacă nu poţi, dacă nu vrei, adio, dragul meu, n-o să mai

stăm împreună de-acum încolo! Eu am să fac aşa cum hotărăşti tu.

— Rămâi, mamă, răspunse Jean, cu blândețe în glas.

Ea îl strânse în brațe şi începu să plângă din nou; pe urmă, ținându-şi obrazul lipit de-al lui, zise iar:

— Da, dar Pierre? Ce-o să se întâmple cu el?

— O să găsim noi ceva, şopti Jean. Tu nu mai poți să trăieşti alături de el.

Amintindu-şi de fiul cel mare, doamna Roland tresări, neliniştită:

— Nu, nu mai pot! Nu! Nu!

Şi, aruncându-se la pieptul lui Jean, strigă cuprinsă de disperare:

— Apără-mă tu de el, dragul meu, apără-mă, fă ceva, nu ştiu ce, găseşte tu ceva… salvează-mă!

— Da, mamă, am să încerc!

— Cât mai repede… trebuie s-o faci… Cât mai repede… nu mă părăsi… Mi-e aşa de frică de el… aşa de frică…

— Da, am să găsesc eu ceva. Îți promit.

— Oh! Dar repede, repede. Nu poți să înțelegi ce e în sufletul meu când îl văd.

Pe urmă îi şopti foarte încet la ureche:

— Ține-mă la tine, aici.

El şovăi, chibzui puțin şi, cum avea simțul realității, îşi dădu seama că o asemenea soluție comportă unele pericole. Dar trebui s-o lămurească mult, să stea de vorbă îndelung cu ea, să lupte cu împotrivirea ei ca să-i alunge groaza.

— Numai în seara asta, repetă, numai în noaptea asta. Îi spui tu mâine lui Roland că mi-a fost rău.

— Nu se poate, Pierre s-a întors acasă. Haide, fă-ți puțin curaj. Îți promit că de mâine aranjez eu totul. La ora nouă o să fiu la voi. Hai, pune-ți pălăria, te conduc eu.

— Bine, o să fac cum vrei tu, spuse ea în cele din urmă, lăsându-se în voia lui ca un copil speriat şi recunoscător.

Încercă să se ridice; dar fusese prea zguduită de cele petrecute şi încă nu se putea ține pe picioare.

Atunci el îi dădu puțină apă cu zahăr, îi aduse săruri şi-i

frecă tâmplele cu oțet. Zdrobită şi uşurată ca după o naştere, mama îl lăsă să-i dea toate îngrijirile.

În sfârşit fu în stare să meargă şi-l luă de braț. Când trecură prin fața primăriei, ceasul bătea ora trei. La uşă, o sărută şi-i zise „La revedere, mamă, şi mult curaj”.

Ea urcă pe furiş scara pustie, intră în cameră, se dezbrăcă repede şi, retrăind vechile emoții ale adulterului, se strecură în pat lângă Roland, care sforăia.

Doar Pierre, singurul treaz în toată casa, îi auzise paşii.

Capitolul VIII

ÎNTORS ÎN APARTAMENTUL lui, Jean căzu pe o canapea, istovit. Aceleaşi griji şi aceleaşi necazuri care pe Pierre îl împingeau să alerge ca un animal hăituit aveau asupra firii lui domoale exact efectul opus: îl paralizau, turnându-i parcă plumb în mâini şi în picioare. Se simţea moleşit, incapabil să se mai mişte; n-avea nici măcar puterea să ajungă până la pat şi mintea îi era la fel de secătuită ca trupul.

Nu suferea, ca Pierre, pentru că-i fusese întinată dragostea de fiu, nici pentru că-i fusese atinsă acea demnitate ascunsă care înconjură şi apără sufletele orgolioase; pe el lovitura primită îl doborâse, era disperat şi distrus pentru că dintr-o dată îşi vedea ameninţate toate lucrurile care aveau preţ în ochii lui.

După ce îşi mai reveni, când gândurile i se limpeziră, ca o apă răscolită care se linişteşte după ce trece vântul, privi în faţă situaţia aşa cum era, aşa cum îi fusese dezvăluită. Fără îndoială că, dacă ar fi aflat în alt mod secretul naşterii lui, ar fi fost indignat şi abătut; dar după denunţul brutal şi nestăpânit al lui Pierre, care îi zguduise nervii, mărturisirea sfâşietoare a mamei îl tulburase într-atât, încât acum nu mai avea puterea să se revolte. Sensibilitatea lui fusese atât de tare lovită, că îl cuprinsese deodată o înduioşare fără margini, care înlăturase, târâse cu ea toate prejudecăţile şi toate sfintele susceptibilităţi ale moralei obişnuite.

De altfel, nici nu era el omul care să ţină piept împrejurărilor potrivnice. Nu-i plăcea să lupte împotriva

nimănui şi, mai ales, împotriva lui însuşi. Aşa că se resemnă să ia faptele aşa cum erau; înclinația lui firească spre o viață paşnică şi tihnită îl făcea să fie îngrijorat de viitoarele neînțelegeri pe care le prevedea şi de care n-aveau cum să fie cruțați nici el, nici ceilalți.

Ştia că sunt inevitabile, dar se hotărî să facă tot ce era omeneşte posibil, să-şi adune toate puterile ca să le înlăture. Cât mai curând, chiar de a doua zi, trebuia să rezolve într-un fel încurcătura; aşa cum li se întâmplă oamenilor slabi, incapabili să vrea mai mult timp acelaşi lucru şi a căror singură forță este să acționeze pe loc, simțea nevoia să recurgă la soluții rapide. Mintea lui de avocat, altminteri obişnuită să examineze cu atenție problemele familiilor învrăjbite şi complicațiile personale, întrezări imediat toate urmările acestei situații nefireşti, întreținută de starea de spirit a fratelui său. Fără să vrea, privea consecințele dintr-un punct de vedere aproape profesional, ca şi când ar fi avut de reglementat viitoarele raporturi ale clienților săi.

Fără îndoială că de-acum încolo n-o să se mai poată vedea cu Pierre, zi de zi. I-ar fi foarte uşor să-l evite locuind aici, dar nici doamna Roland nu mai putea rămâne mai departe sub acelaşi acoperiş cu fiul ei cel mare.

Chibzui vreme îndelungată, stând nemişcat între perne, născocind tot felul de combinații şi renunțând la ele pe rând, fără să găsească nimic mulțumitor.

„Un om cinstit ar păstra oare averea asta pe care am primit-o eu?” îi trecu dintr-o dată prin minte. „Nu”, îşi răspunse în prima clipă, şi se hotărî s-o cedeze săracilor.

Nu era un lucru uşor, dar n-avea încotro. O să-şi vândă mobila şi o să muncească la fel ca oricare altul, aşa cum munceşte oricine la început. Hotărârea asta, dureroasă şi bărbătească, avu darul să-i trezească încrederea în sine; se ridică, se duse la fereastră şi-şi lipi fruntea de geam. Fusese sărac şi sărac avea să fie iar; la urma urmei, nu moare nimeni din asta. Ochii i se opriseră pe becul cu gaz care ardea chiar în fața lui, pe cealaltă parte a străzii. Dar, cum la ora aceea atât de târzie pe trotuar trecea o femeie, îşi aminti

dintr-o dată de doamna Rosémilly şi inima i se strânse de emoție, acea emoție pe care o declanşează în noi un gând dureros ivit pe neaşteptate. Într-o clipă îi apărură în minte toate urmările dezastruoase ale hotărârii lui. Va trebui să renunțe la căsătorie, să renunțe la fericire, să renunțe la tot. Dar mai avea dreptul să procedeze aşa când se angajase față de ea? Doamna Rosémilly primise să se mărite cu el ştiindu-l bogat. Chiar dacă ar fi sărac, ea tot nu şi-ar lua cuvântul înapoi, dar putea să-i ceară, să-i impună un asemenea sacrificiu? Nu era mai bine să păstreze banii şi să-i înapoieze oamenilor nevoiaşi mai târziu?

În adâncul sufletului său, acolo unde egoismul se travesteşte în cinste, se dădea o luptă. Scrupulele de la început dispărură, înlocuite cu raționamente abile; reapăreau apoi din nou, ca să i se şteargă iarăşi din minte.

Se întoarse şi se aşeză la loc, căutând un argument hotărâtor, un motiv îndeajuns de puternic ca să se convingă pe sine, să-şi convingă firea cinstită şi în acelaşi timp să-şi oprească şovăielile: „Nu-i normal să primesc moştenirea lui Maréchal de vreme ce sunt fiul lui, de vreme ce ştiu şi accept acest lucru?” se întrebase de nenumărate ori până acum.

În ciuda acestui raționament, conştiința lui nu încetase să-i spună „nu”.

„Din moment ce nu sunt fiul lui Roland, aşa cum credeam, îi trecu deodată prin minte, nu pot primi nimic de la el; nici cât trăieşte, nici după moartea lui. N-ar fi de demnitatea mea şi nici n-ar fi ceva corect. Ar însemna să-mi jefuiesc fratele.”

Acest nou fel de a privi lucrurile îl uşura, îi potoli scrupulele. Se îndreaptă din nou spre fereastră.

„Da îşi zise, trebuie să renunț la moştenirea părintească, să i-o las toată lui Pierre, pentru că nu sunt copilul tatălui său. Aşa e drept. Atunci nu e oare drept să păstrez şi eu banii tatălui meu?”

După ce ajunse la concluzia că nu putea profita de averea lui Roland şi se hotărî să o cedeze în întregime, se resemna să o primească pe cea a lui Maréchal căci dacă le-ar fi refuzat

pe amândouă ar fi ajuns sărac lipit pământului. Descurcă deci această problemă delicată, apoi reveni la cea a prezenței lui Pierre în familie. Cum să-l îndepărteze?

Când îşi pierduse orice nădejde să mai găsească o soluție practică, sirena unui vapor care intra în port păru să-i aducă răspunsul.

Atunci se lungi în pat, aşa îmbrăcat cum era, şi până la ziuă se cufundă în visare.

Ieşi pe la ora nouă, ca să se asigure că poate să-şi ducă planul la bun sfârşit. După câteva vizite şi intervenții, plecă acasă la părinți. Mama se încuiase în dormitor şi-l aştepta.

— Dacă n-ai fi venit, îi zise, n-aş mai fi îndrăznit să cobor.

Chiar atunci îl auziră pe Roland care striga pe scară:

— Nu mai mâncăm odată astăzi?

Nu-i răspunse nimeni şi el continuă să răcnească:

— Joséphine, ce faci, fir-ai tu să fii!

Glasul slujnicei răzbătu din adâncurile subsolului:

— Acilea sunt, conaşule, ce vă trebe?

— Unde-i doamna?

— Sus, doamna-i sus, cu donşoru' Jean.

— Louise!!! strigă el cât îl ținea gura, ca să se audă până la etaj.

— Ce-i, dragă? răspunse doamna Roland, întredeschizând uşa.

— Azi nu se mai serveşte masa?

— Venim acum, dragă, venim. Şi coborî, urmată de Jean.

— Ia te uită, ai şi venit! A şi început să ți se urască la tine acasă! exclamă Roland, când dădu cu ochii de el

— Nu, tată, dar aveam ceva de vorbit cu mama în dimineața asta.

Jean se îndreptă spre el cu mâna întinsă şi, când bătrânul i-o strânse, părinteşte, se simți, pe neaşteptate, cuprins de o emoție ciudată, ca atunci când îți iei rămas bun de la cineva şi te desparți de el pentru totdeauna.

— Pierre n-a apărut? întrebă doamna Roland.

— Nu, dar să-i fie de bine, începem şi fără el, zise bărbatul ei, ridicând din umeri. Şi-aşa întârzie totdeauna.

— Ar trebui să te duci să-l cauți tu, dragul meu, zise doamna Roland întorcându-se spre Jean. Se simte jignit când nu e aşteptat.

— Da, mamă, mă duc, spuse tânărul şi ieşi.

Urcă scara, hotărât şi înfrigurat, ca un fricos care se duce să se bată. Ciocăni la uşă.

— Intră, îi răspunse Pierre.

Intră. Celălalt scria, aplecat deasupra mesei.

— Bună ziua, spuse Jean.

Pierre se ridică în picioare.

— Bună ziua.

Îşi dădură mâna ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic.

— Nu cobori la masă?

— Păi... am de lucru.

Vocea lui Pierre tremura şi privirea lui neliniştită îl întreba pe mezin ce trebuie să facă.

— Eşti aşteptat.

— Da! E şi... e şi mama jos?

— Da, chiar ea m-a trimis să te chem.

— Bine, atunci cobor.

În fața uşii de la sufragerie, Pierre stătu o clipă pe gânduri, întrebându-se dacă e bine să intre el primul; pe urmă o deschise cu o mişcare bruscă şi îşi zări tatăl şi mama stând la masă, față în față. Se duse mai întâi la ea, fără să ridice ochii, fără să rostească niciun cuvânt şi, în loc s-o sărute el pe obraz, ca altădată, se aplecă şi-i întinse fruntea, aşa cum făcea în ultima vreme. Ghici că ea doar îşi apropiase buzele şi se prefăcuse că îl sărută, dar nu-l atinsese şi, cu inima bătându-i tare, se îndepărtă.

„Ce-or fi vorbit după plecarea mea?” se întrebă în sinea lui. Jean îi tot spunea „mamă” şi „dragă mămico”, o servea, îi umplea paharul, avea grijă de ea. Pierre înțelese că în ajun se înduioşaseră şi plânseseră amândoi, dar nu putu să-şi dea seama ce era în mintea lor. O considera Jean vinovată sau era convins că fratele lui e un ticălos?

Şi iarăşi lui Pierre începu să-i pară rău că dezvăluise lucrul acela îngrozitor; remuşcările îl gâtuiau, îi încleştau

fălcile, nu mai putea să înghită nimic, nici măcar să rostească o vorbă.

Ardea de dorința să fugă, să părăsească această casă care încetase să mai fie şi-a lui, să scape de aceşti oameni cu care nu mai avea nimic comun şi de care nu-l mai legau decât lucruri lipsite de importanță. Ar fi plecat pe loc, chiar în clipa aceea, oriunde. Simțea că s-a terminat, că nu mai putea să rămână alături de ei, că, fără să vrea, numai prin prezența lui, i-ar face să sufere, iar pentru el ar fi acelaşi chin.

Jean stătea de vorbă cu Roland. Cum nu-i asculta, Pierre nu auzea ce-şi spun, dar la un moment dat i se păru că simte totuşi ceva, o anumită intenție în glasul fratelui său şi începu să fie atent la vorbele lui.

— După cât se pare, spunea Jean, o să fie cel mai frumos vas din toată flota. Se zice că ar avea şase mii cinci sute de tone. Luna viitoare pleacă în prima călătorie.

— Aşa de repede! se miră Roland. Credeam că vara asta n-o să iasă în larg.

— Ba nu, s-au grăbit atâta cu lucrările tocmai ca să poată face până-n toamnă prima traversare. Am trecut chiar în dimineața asta pe la birourile companiei şi-am stat de vorbă cu unul dintre administratori.

— Aha! Cu care?

— Cu domnul Marchand, care e prieten bun cu preşedintele Consiliului de administrație.

— Ia te uită! Îl cunoşti?

— Da, îl cunosc. Voiam să îl rog ceva.

— Înseamnă că atunci când o să intre *Lorena* în port o să mergi şi cu mine, s-o văd şi eu ca lumea, pe săturate, ce zici?

— Sigur că da, e foarte simplu.

Încercând să treacă la altceva şi neştiind cum, Jean începu să şovăie, să-şi caute cuvintele.

— De fapt, continuă, e o viață destul de plăcută pe transatlanticele astea mari. Mai mult de jumătate de an o petreci pe uscat, în două oraşe minunate, New York şi Havre, iar restul, pe mare, în compania unor oameni foarte agreabili. Printre pasageri poți să găseşti persoane foarte

simpatice, poți să-ți faci şi relații utile pentru mai târziu, da, da, foarte utile... de mare ajutor. Căpitanul, ia gândeşte-te, cu economiile pe care le face la cărbune, poate ajunge până la douăzeci şi cinci de mii de franci pe an, dacă nu mai mult...

Roland scosese un „Drace!” şi fluieră în semn de adânc respect şi pentru sumă, şi pentru căpitan.

— Ofițerul de bord, continuă Jean, poate să ajungă până la zece mii, doctorul cinci mii numai salariul fix, plus locuință, hrană, lumină, încălzire şi câte altele... Ceea ce înseamnă zece mii pe puțin, adică o sumă frumoasă.

Pierre ridică ochii, întâlni privirea fratelui său şi înțelese.

— E foarte greu de obținut un post de medic pe transatlantic? întrebă, după o clipă de ezitare.

— Şi da, şi nu. Depinde de împrejurări şi de relații. Se aşternu o tăcere lungă; după un timp doctorul întrebă iar:

— Luna viitoare pleacă *Lorena*?

— Da, pe şapte.

Nu mai scoase nimeni niciun cuvânt. Pierre se gândea că, fără îndoială, ar fi o soluție să se îmbarce ca medic pe pachebot. Mai târziu o să vadă el ce-o să facă; poate c-o să plece în altă parte. Până atunci şi-ar câştiga viața fără să mai ceară un ban de la familie. În ajun fusese silit să-şi vândă ceasul pentru că nu voia să stea toată ziua cu mâna întinsă la maică-sa.

Asta era singura scăpare, dacă ținea să nu mai doarmă sub acoperişul casei părinteşti, şi să nu mai fie silit să mănânce pâinea familiei.

— Eu, unul, zise şovăind puțin, aş pleca bucuros dacă aş putea.

— De ce să nu poți? îl întrebă Jean.

— Pentru că nu cunosc pe nimeni la Compania transatlantică.

— Şi ce-o să se aleagă de planurile tale grozave de reuşită? întrebă Roland, uluit.

— Sunt momente în viață, şopti Pierre, când trebuie să ştii să sacrifici totul şi să renunți la cele mai frumoase speranțe.

De altfel, ăsta nu-i decât un început, un mod de a aduna câteva mii de franci ca să-mi fac un rost mai târziu.

Tatăl fu imediat convins.

— Asta aşa-i. În doi ani poţi să strângi şase-şapte mii de franci cu care ajungi departe, dacă ştii ce să faci cu ei. Tu ce zici, Louise?

— Cred că Pierre are dreptate, şopti ea, atât de încet, încât abia i se desluşeau cuvintele.

— Bine, atunci am să vorbesc cu domnul Poulin, pe care îl cunosc foarte bine, strigă Roland. E judecător la tribunalul de comerţ şi se ocupă de afacerile Companiei. Pot să mă bazez şi pe domnul Lenient, armatorul, care e prieten apropiat cu unul dintre vicepreşedinţi.

— Vrei să tatonez terenul chiar azi cu domnul Marchand? îl întrebă Jean pe fratele său.

— N-am nimic împotrivă. Poate că cel mai bun lucru ar fi să scriu profesorilor mei de la Facultatea de medicină care mă preţuiau, spuse Pierre, după câteva clipe de chibzuinţă. De multe ori, pe asemenea vapoare se îmbarcă indivizi mediocri. Nişte scrisori foarte călduroase de la profesorii Mas-Roussel, Rémusot, Flache şi Borriquel ar rezolva treaba într-o oră mai bine decât orice recomandări îndoielnice. Ar fi de-ajuns ca prietenul tău, domnul Marchand, să le prezinte în Consiliul de administraţie.

— E o idee nemaipomenită, nemaipomenită, zise Jean, declarându-se cu totul de acord.

Incapabil să rămână supărat mai mult timp, zâmbea, convins de reuşită; îi venise inima la loc, era aproape mulţumit.

— Să le scrii chiar azi, îi zise.

— Chiar acum, chiar în clipa asta! Mă şi duc. Azi nu mai beau cafea, sunt prea nervos.

Se ridică şi ieşi.

Atunci Jean se întoarse spre doamna Roland:

— Tu, mamă, ce ai de făcut?

— Nimic... nu ştiu...

— Nu vrei să vii cu mine până la doamna Rosémilly?

— Ba da... sigur că da.

— Ştii că... trebuie neapărat să merg azi acolo.

— Da... e-adevărat, aşa-i.

— Adică de ce neapărat? întrebă Roland, care, ca de obicei, nu prea înțelegea ce se vorbeşte în jurul lui.

— Pentru că i-am făgăduit c-o să mă duc.

— A! E-n regulă. Asta-i cu totul altceva.

Şi începu să-şi îndese pipa, în timp ce mama şi fiul urcară scara să-şi ia pălăriile.

— Vrei să mă iei de braț, mamă? o întrebă Jean când ajunseră în stradă.

Nu i-l oferea niciodată pentru că aveau obiceiul să meargă unul lângă altul. Ea primi şi se sprijini de el. O vreme nu schimbară nicio vorbă, pe urmă el îi zise:

— După cum vezi, Pierre e perfect de acord să plece.

— Bietul băiat! şopti mama.

— De ce „bietul"? O s-o ducă bine pe *Lorena*.

— Ştiu asta foarte bine... dar îmi trec atâtea prin cap.

Rămase mult timp pe gânduri, mergând în acelaşi pas cu fiul ei, apoi zise, cu vocea aceea ciudată pe care o capeți uneori, atunci când spui pe scurt, dintr-o dată, o grămadă de lucruri la care ai meditat în sinea ta îndelung.

— Ce urâtă mai e şi viața asta! Dacă odată ți se întâmplă să dai, cât de cât, de o bucurie, eşti vinovat că ai găsit-o şi mai târziu o plăteşti atât de scump...

— Nu mai vorbi de asta, mămico, îi spuse el în şoaptă.

— Parcă sunt în stare? Tot timpul la asta mi-e gândul.

— Ai să uiți.

Ea tăcu din nou, pe urmă spuse încet, cu o adâncă părere de rău:

— Vai! ce fericită aş fi putut fi dacă m-aş fi măritat cu alt bărbat!

Era pornită acum împotriva lui Roland şi arunca asupra urâțeniei, prostiei şi stângăciei lui, asupra minții lui greoaie şi a înfățişării lui şterse toată vina păcatului şi a nenorocirii ei. Numai din cauza vulgarității acestui om ajunsese ea să-l înşele, să-şi aducă la disperare pe unul din fii şi să-i facă

celuilalt cea mai dureroasă mărturisire pe care o poate face o mamă.

— Pentru o fată, şopti ea, e îngrozitor să se mărite cu un bărbat ca al meu.

Jean nu-i răspunse. Se gândea la cel despre care, până atunci, crezuse că îi este tată.

Poate din cauză că, fără să-şi desluşească gândurile, în mintea lui de multă vreme îl considera un om mărunt, neînsemnat, poate pentru că tot timpul îl auzise pe Pierre ironizându-l, şi-şi dăduse seama de indiferenţa şi lipsa de consideraţie a celorlalţi, până şi de dispreţul slujnicei faţă de Roland, fusese pregătit pentru cumplita mărturisire a mamei. Fusese mai puţin lovit aflând că era fiul altuia; şi dacă, după emoţia puternică din ajun, nu avusese răbufnirea de revoltă, de indignare şi de mânie de care se temuse doamna Roland, asta se datora faptului că, fără să-şi dea seama măcar, suferise până atunci în sinea lui ştiindu-se copilul acestui nătărău de treabă.

Ajunseseră în faţa casei doamnei Rosémilly. Locuia pe drumul spre Sainte-Adresse, la etajul doi al unei clădiri care era, în întregime, proprietatea ei. De la ferestre se vedea toată rada portului Havre.

Când o zări pe doamna Roland, care intră prima, tânăra femeie ghici intenţia cu care venise şi, în loc să-i întindă mâna, ca de obicei, deschise larg braţele şi o strânse la piept.

Mobilierul salonului, îmbrăcat în catifea broşată, era totdeauna învelit cu huse. Pe pereţii acoperiţi cu un tapet de hârtie înflorată atârnau patru gravuri, cumpărate de primul ei soţ, căpitanul, reprezentând scene marine şi sentimentale. În prima, nevasta unui pescar flutura de pe mal o batistă, în timp ce pânza bărcii care-l ducea pe bărbatul ei dispărea în zare. Într-a doua, aceeaşi femeie, îngenuncheată pe acelaşi mal, îşi frângea mâinile privind în depărtare cum, sub un cer brăzdat de fulgere, pe o mare cu valuri neverosimile, se scufunda barca pescarului, cu om cu tot. Celelalte două gravuri înfăţişau situaţii asemănătoare, petrecute însă într-un alt mediu social. O femeie tânără şi

blondă visa, cu coatele rezemate pe parapetul unui mare pachebot care pleca din port. Ea privea țărmul rămas departe cu ochii plini de lacrimi şi de păreri de rău. Pe cine lăsase în urmă? Aceeaşi femeie, leşinată într-un fotoliu, lângă o fereastră deschisă înspre ocean. O scrisoare stătea gata să cadă de pe genunchii ei, pe covor. Prin urmare el murise, ce nenorocire!

De obicei musafirii erau impresionați şi cuceriți de tristețea banală a acestor subiecte poetice şi transparente. Se înțelegea totul imediat, fără să fie nevoie de eforturi şi explicații şi toată lumea le compătimea pe bietele femei, cu toate că, în ceea ce o privea pe cea mai distinsă dintre ele, nu se ştia prea bine motivul durerii. Dar chiar nesiguranța asta oferea un prilej de visare. Probabil că tânăra îşi pierduse logodnicul! De la intrare, toți ochii erau atraşi, fără putință de împotrivire, spre cele patru tablouri şi rămâneau pironiți locului, ca de o vrajă. Chiar dacă privirile musafirilor se îndepărtau puțin, ele se întorceau repede ca să contemple cele patru expresii întipărite pe fețele celor două femei, care semănau de parcă ar fi fost surori.

Din desenul îngrijit, făcut cu o mână sigură, se degaja acel gen de distincție pe care îl întâlneşti în jurnalele de modă, impresie dată şi de rama lucioasă, o impresie de curățenie şi corectitudine pe care restul mobilierului o scotea şi mai mult în evidență. Scaunele erau foarte ordonat aşezate, conform unei convenții invariabile, unele lipite de perete, altele în jurul măsuței rotunde din mijloc. Perdelele albe, imaculate, cădeau în cute atât de egale şi atât de drepte, încât îți venea să le mototoleşti puțin; şi niciun fir de praf nu pătase vreodată sfera în care pendula aurită, stil Empire, un glob pământesc ținut în spate de Atlas îngenuncheat, părea să se coacă, asemenea unui pepene de seră.

Când se aşezară, cele două femei mutară puțin scaunele din loc.

— N-ați ieşit astăzi din casă? întrebă doamna Roland.

— Nu. Vă spun drept că sunt puțin obosită.

Şi doamna Rosémilly mărturisi încă o dată ce mare

plăcere îi făcuse excursia, vrând prin asta să-i mulțumească lui Jean şi mamei sale.

— Azi-dimineață, spuse, am mâncat crevetele pe care le-am pescuit ieri şi mi s-au părut delicioase. Dacă vreți, într-una din zile am putea să mergem din nou.

— Înainte să pornim iar, o întrerupse Jean, ce-ar fi dacă am termina cu ce-am început?

— Cum aşa! Dar mi se pare că am terminat.

— O, doamnă, în ce mă priveşte pe mine, eu am prins pe stâncile din Saint-Jouin ceva ce vreau să duc la mine acasă.

Fața ei căpătă o expresie naivă şi şireată:

— Serios? Ce anume? Ce-ai găsit?

— O femeie! Şi amândoi, mama şi cu mine, am venit să o întrebăm dacă nu cumva s-a răzgândit în dimineața asta.

Doamna Rosémilly începu să zâmbească.

— Nu, domnule, eu una nu mă răzgândesc niciodată.

Atunci Jean îi întinse mâna cu palma larg desfăcută şi doamna Rosémilly, cu o mişcare vioaie şi hotărâtă, i-o dădu pe a ei.

— Cât mai repede cu putință, nu?

— Când vrei.

— Eu n-am nicio părere. Ce crede despre asta viitoarea mea soacră?

— Eu nu cred nimic, răspunse doamna Roland cu un surâs puțin melancolic. Doar îți mulțumesc că l-ai acceptat pe Jean pentru că ai să-l faci foarte fericit.

— Am să fac tot ce-am să pot, mamă.

Puțin înduioşată, doamna Rosémilly se ridică şi, cuprinzând-o în brațe, pentru prima dată, pe doamna Roland, o sărută de mai multe ori, ca pe un copil. Această mângâiere nouă declanşa o emoție puternică în inima bietei femei. N-ar fi putut spune ce simțea. Era şi trist, şi plăcut în acelaşi timp. Pierduse un fiu, un băiat în toată firea, şi primea în schimb o fiică de aceeaşi vârstă.

După ce îşi reveniră din tulburarea lor, cele două femei rămaseră mult timp aşezate față în față, pe scaune, mână în mână, privindu-se şi zâmbindu-şi; parcă şi uitaseră de Jean.

Pe urmă statură de vorbă despre o mulțime de lucruri care trebuiau avute în vedere pentru apropiata căsătorie; şi, după ce totul fu hotărât şi pus la punct, doamna Rosémilly păru dintr-o dată să-şi amintească de un amănunt:

— Ați cerut şi părerea domnului Rolanrd, nu-i aşa? îi întrebă.

Roşiră amândoi, şi mama, şi fiul.

— O, nu, n-are niciun rost, răspunse doamna Roland.

Pe urmă şovăi şi, simțind că e nevoie de o explicație, adăugă:

— Facem totul fără să-i spunem. E de-ajuns să-l anunțăm ce-am hotărât.

Deloc surprinsă, doamna Rosémilly zâmbi; socotea că totul e foarte normal, pentru că omul ăsta conta atât de puțin.

— Ce-ar fi să mergem la tine? întreabă doamna Roland când se văzu din nou afară cu Jean. Aş vrea să mă odihnesc puțin.

Se simțea în nesiguranță, fără adăpost, îi era groază de locuința ei.

Intrară în casa lui Jean. Când auzi uşa închizându-se în urmă, doamna Roland suspină lung, de parcă zăvorul tras ar fi apărat-o; în loc să se odihnească însă, aşa cum spusese, începu să deschidă dulapurile, să controleze teancurile de rufărie, să numere batistele şi ciorapii.

Le şi aranja altfel, mult mai frumos, aşa încât ochiul ei de gospodină să fie mulțumit. După ce rândui prosoapele, chiloții, cămăşile, fiecare pe raftul său, şi împărți toată rufăria în trei: lenjerie de corp, albituri de pat şi fețe de masă, se dădu câțiva paşi înapoi ca să-şi contemple opera:

— Uite, Jean, vino să vezi ce bine-i aşa.

El se sculă şi, ca să-i facă plăcere, admiră totul. Se întorsese iar la locul lui în fotoliu, când, pe neaşteptate, doamna Roland se apropie cu paşi uşori, îi înlănțui gâtul cu brațul drept şi-l sărută, punând pe şemineu un obiect mic, învelit în hârtie albă, pe care îl ținuse în mâna cealaltă.

— Ce-ai acolo? întrebă el.

Deşi nu primi niciun răspuns, înțelese, recunoscând forma ramei.

— Dă-mi-o, îi spuse.

Doamna Roland se prefăcu însă că nu aude şi se întoarse iar la dulapurile ei. Jean se ridică, luă repede dureroasa relicvă, străbătu toată casa şi se duse s-o închidă în sertarul biroului, pe care îl încuie de două ori.

Atunci, cu vârful degetelor, doamna Roland îşi şterse lacrimile din colțul ochilor şi glasul îi tremură puțin când zise:

— Acum să mă duc să văd dacă noua ta slujnică are grijă cum trebuie de bucătărie. Pot să umblu şi să controlez peste tot, fiindcă nu-i aici.

Capitolul IX

COMPUSE ÎN TERMENII CEI mai elogioşi cu putinţă, scrisorile de recomandare ale profesorilor Mas-Roussel, Rémusot, Flache şi Borriquel pentru discipolul lor, doctorul Pierre Roland, au fost prezentate de domnul Marchand în consiliul Companiei transatlantice şi susţinute de domnii Poulin, judecător la Tribunalul de comerţ, Lenient, mare armator, şi Marival, adjunctul primarului din Havre, prieten bun cu căpitanul Beausire.

Din întâmplare, nu fusese încă desemnat un medic pe *Lorena* şi Pierre avu norocul să fie numit în câteva zile.

Într-o dimineaţă, când era aproape gata cu toaleta, slujnica îi aduse plicul cu vestea.

În prima clipă se simţi ca un condamnat la moarte căruia i se anunţă comutarea pedepsei; dintr-o dată durerea i se alină la gândul plecării şi al vieţii liniştite care-l aştepta, legănată necontenit de valurile mării, veşnic rătăcitoare.

În casa părintească trăise în ultima vreme ca un străin, tăcut şi singuratic. Rupsese şi ultimele legături cu ai săi din seara când lăsase să-i scape în faţa lui Jean odiosul secret pe care-l descoperise. Se socotea pentru asta în sinea lui, ticălos, josnic şi rău, era chinuit de remuşcări şi totuşi îşi simţea sufletul uşurat că în fine vorbise. Niciodată n-avea să se mai uite drept în ochii fratelui şi ai mamei. De altfel, privirile lor învăţaseră să se ocolească prin tot felul de manevre şi şiretlicuri, căpătaseră o mobilitate surprinzătoare, ca nişte duşmani care se tem să se

întâlnească faţă în faţă.

„Ce i-o fi spus ea lui Jean? se întreba mereu. A negat sau i-a mărturisit totul? Şi ce crede fratele meu? Ce crede despre mama şi ce crede despre mine?”

Nu găsea răspuns şi asta îl scotea din minţi. De altfel, aproape că nu mai schimba nicio vorbă cu ei, în afară de momentele când era şi Roland de faţă, şi atunci o făcea doar ca să scape de întrebările lui.

În ziua când primi scrisoarea prin care-i era anunţată numirea, o şi arătă familiei. Tatăl său, gata mereu să se bucure de orice, bătu din palme. Foarte mulţumit în sufletul lui, Jean îi vorbi pe un ton grav:

— Te felicit din toată inima, ştiu că erau mulţi concurenţi. Asta se datorează, în mod sigur, scrisorilor de recomandare ale profesorilor tăi.

Iar doamna Roland îi şopti lăsând capul în jos:

— Sunt foarte fericită c-ai reuşit.

După masă, Pierre se duse să se informeze despre o mulţime de treburi la birourile companiei. Ca să afle unele amănunte privitoare la noua lui viaţă, mai ales cele cu care avea să se ciocnească, întrebă de numele doctorului de pe *Picardia*, care urma să plece a doua zi. Aflând că medicul Pirette era deja la bord, Pierre urcă acolo şi un tânăr cu barbă blondă, care semăna cu fratele lui, îl primi într-o cabină de pe vas. Stătură amândoi de vorbă vreme îndelungată. Din străfundurile sonore ale uriaşului vapor răzbătea fără încetare un vacarm nelămurit, în care se amestecau laolaltă vocile, paşii, izbiturile mărfurilor aruncate şi îngrămădite în cală, zgomotul maşinilor care încărcau lăzile, fluieratul şefilor de echipă şi scrâşnetul lanţurile târâte sau înfăşurate pe troliuri sub răsuflarea răguşită a aburului, făcând să trepideze uşor tot trupul marelui pachebot.

După ce se despărţi de colegul lui şi se pomeni în stradă, Pierre se întristă iar; o amărăciune nouă îl copleşi şi-l învălui ca o brumă, ca una din acele ceţuri care cutreieră mările şi poartă în aburul ei ceva tainic şi necurat, asemeni suflării

spurcate a pământurilor otrăvitoare de la capătul lumii de unde vine.

Trecuse prin atâtea ceasuri de suferință, dar nu se simțise aşa de cufundat ca acum în mocirlă. Gata, avusese loc şi ultima ruptură şi, de aici înainte, nu mai era legat de nimic. Nici pe vremea când îşi smulgea din suflet, cu rădăcini cu tot, dragostea față de ai săi, nu-l încercase încă o asemenea disperare de câine rămas fără stăpân.

Nu era numai o durere sufletească chinuitoare, ci o groază de animal înnebunit că a fost scos din vizuina lui, neliniştea unei ființe rătăcitoare care nu mai are acoperiş deasupra capului şi peste care ploaia, vântul şi furtuna, toate stihiile dezlănțuite ale lumii sunt gata să dea năvală.

Când pusese piciorul pe vapor, când intrase în cămăruța zgâlțâită de valuri, trupul lui, ca al oricărui om care dintotdeauna dormise într-un pat nemişcat şi liniştit, se răzvrătise împotriva nesiguranței zilelor ce-aveau să urmeze. Până azi se simțise ocrotit de zidurile trainice, bine înfipte în pământ, de certitudinea că mereu o să se odihnească în acelaşi loc, sub acoperişul care e-n stare să țină piept vântului. Acum însă, tot ce eşti teoretic gata să înfrunți când te afli într-o încăpere caldă, bine închisă, avea să devină o amenințare permanentă, un prilej veşnic de suferință.

Nu va mai avea pământul sub picioare, ci doar marea care vuieşte, care-şi rostogoleşte valurile, care înghite totul. Nu va mai avea niciun loc împrejur în care ar putea să se plimbe, să alerge, să cutreiere drumurile; doar o punte de câțiva metri pe care are s-o bată tot timpul, ca un condamnat printre ceilalți deținuți. Nici copaci, nici grădini, nici case, nici străzi, nimic, numai nori şi apă. Şi are să simtă cum i se leagănă necontenit nava sub paşi. În zilele de furtună o să trebuiască să se rezeme de pereții cabinelor, să se agațe de uşi, să se țină de marginea cuşetei înguste, ca să nu se rostogolească la pământ. În zilele liniştite are s-audă hârâitul trepidant al elicei şi-o să simtă cum goneşte vaporul, ducându-l într-o goană monotonă, continuă, egală şi exasperantă.

Şi era osândit la viața asta de ocnaş hoinar numai şi numai pentru că mama lui se dăruise unui bărbat străin.

Mergea acum unde-l duceau paşii, sfârşit de puteri, copleşit de amărăciunea, de tristețea pustiitoare a celor ce pleacă în exil. Nu mai simțea față de necunoscuții care treceau pe lângă el dispreţul trufaş şi ura de altădată, ci o pornire dureroasă să le vorbească; ar fi vrut să le spună că el avea să părăsească Franța, iar ei să-l asculte şi să-l aline. Se trezise într-însul o pornire de care-i era jenă ca şi cum ar fi întins mâna ca un cerşetor, o nevoie sfioasă, dar puternică, de a simți că există pe lumea asta cineva care să sufere de plecarea lui.

Se gândi la Marowsko. Numai bătrânul polonez îl iubea atât încât să fie într-adevăr mâhnit şi îndurerat; şi pe loc doctorul se hotărî să se ducă să-l vadă.

Când intră în prăvălie, farmacistul, care pisa nişte prafuri într-un mojar de marmură, avu o mică tresărire şi-şi lăsă lucrul imediat.

— Sunteți cam scump la vedere, îi zise.

Tânărul îi explică – a avut multe alergături de făcut, – dar nu-i lămuri şi pricina lor.

— Ei, dar afacerile? Cum vă mai merg afacerile? îl întrebă, aşezându-se.

Afacerile nu mergeau deloc. Concurența era mare, iar bolnavii puțini şi săraci într-un asemenea cartier de muncitori. De vândut, nu se puteau vinde decât medicamentele ieftine; şi doctorii nu prescriau niciodată rețetele acelea scumpe, greu de preparat, la care se câştigă cinci sute la sută.

— Trei luni dacă mai ține aşa, o să trebuiască să trag obloanele, zise în încheiere bătrânul. Dacă nu m-aş baza pe dumneata, dragă doctore, m-aş fi apucat să lustruiesc ghete.

Lui Pierre i se strânse inima; şi, pentru că tot trebuia să-i dea lovitura, se hotărî s-o facă imediat, cât mai repede:

— Eu... Eu... Ce să fac... n-o să-ți mai pot fi de niciun folos. Plec din Havre la începutul lunii viitoare.

Marowsko se tulbură atât de tare, încât îşi scoase

ochelarii:

— Cum... ce tot spui?...

— Plec, asta spun, bietul meu prieten.

Simțind cum i se duce şi ultima speranță, bătrânul încremeni; şi deodată îl cuprinse indignarea împotriva acestui om la care ținea, în care avusese atâta încredere, încât venise după el până aici, şi care-l părăsea în felul ăsta.

— Doar n-o să mă trădezi acum şi dumneata? îngăimă.

Pierre fu atât de înduioşat, încât îi veni să-l ia în brațe.

— Dar nu te trădez deloc. N-am reuşit să-mi găsesc post aici, aşa că plec ca doctor pe un pachebot transatlantic.

— Vai, domnule Pierre! Mi-ai făgăduit de atâtea ori că o să mă ajuți să-mi câştig pâinea.

— Ce să fac? Trebuie să trăiesc şi eu. N-am niciun fel de avere.

— Faci rău ce faci, repetă Marowsko. Mie unuia nu-mi mai rămâne decât să mor de foame. La vârsta mea, gata, s-a isprăvit. Nu-i frumos să părăseşti un biet bătrân care a venit pân-aici după dumneata. Nu-i frumos.

Pierre ar fi vrut să protesteze, să-l lămurească, să-i arate motivele lui, să-i dovedească limpede că n-avea cum să facă altfel; dar polonezul, indignat de dezertarea lui, nu-l mai asculta şi sfârşi prin a-i spune, făcând fără îndoială aluzie la anumite evenimente politice:

— De altfel, voi, francezii, niciodată nu vă țineți de cuvânt.

Atunci Pierre se ridică şi, jignit la rândul lui, îi zise, luându-l puțin de sus:

— Eşti nedrept, moş Marowsko. Trebuie să ai motive serioase ca să te hotărăşti să faci ce-am făcut eu; şi ar fi trebuit să pricepi asta. Sper să te găsesc mai înțelegător când am să mă întorc.

„Ei, asta e, se gândi, nimănui nu-i pare cu adevărat rău că plec.”

Căută în minte, îşi luă la rând toate cunoştințele şi, în mijlocul chipurilor care i se perindau prin fața ochilor, îşi aduse aminte de slujnica de la berărie, din cauza căreia începuse s-o suspecteze pe maică-sa.

O clipă şovăi, îi păstra instictiv pică; pe urmă, dintr-o dată, se hotărî. „La urma urmei, a avut dreptate”, îşi zise şi se uită împrejur ca să-şi dea seama cum poate să ajungă pe strada ei.

Berăria era plină şi de lume, şi de fum. Pentru că era sărbătoare, clienții, burghezi şi lucrători, strigau, râdeau, îl chemau pe patron, care servea chiar el în seara asta şi alerga de la o masă la alta, luând halbele goale şi aducându-le înapoi pline, cu gulere de spumă.

Pierre îşi găsi un loc lângă tejghea şi începu să aştepte, trăgând nădejde că slujnica o să-l vadă şi o să-l recunoască. Dar ea trecea în sus şi în jos prin fața lui, fără să-i arunce nicio privire, păşind mărunt sub fuste şi legănându-şi atrăgător şoldurile. Până la urmă, Pierre ciocăni în masă cu o monedă de argint. Ea veni iute.

— Ce doreşte domnul?

Nici nu se uită la el, îşi făcea în minte socoteala consumațiilor servite.

— Ei bine! îi zise Pierre, aşa se salută prietenii?

Fata îl privi cu atenție şi, cu o voce grăbită:

— A! Dumneavoastră sunteți! Arătați bine. Dar astăzi n-am timp. Doriți o halbă?

— Da, o halbă.

Când veni cu berea, Pierre îi spuse:

— Am venit să-mi iau rămas bun pentru că plec.

— Zău? răspunse ea cu nepăsare. Şi unde?

— În America.

— Se zice că-i o țară frumoasă.

Şi-atâta tot. Într-adevăr, nu era cazul să stai de vorbă cu ea într-o asemenea zi. Prea era multă lume în berărie.

Şi Pierre o luă spre mare. Când ajunse în dreptul digului, îi văzu pe tatăl său şi pe Beausire, care se întorceau cu *Perla*. Marinarul Papagris vâslea şi cei doi bărbați, aşezați în spate, îşi fumau pipele, cu un aer de mulțumire deplină. „Fericiți cei săraci cu duhul”, se gândi doctorul, privindu-i cum trec.

Şi se aşeză pe una din bănci, încercând să se cufunde într-o toropeală fără simțire.

Când se întoarse seara acasă, mama îi spuse, fără să îndrăznească să ridice ochii spre el:

— La plecare îți trebuie o grămadă de lucruri şi sunt puțin în încurcătură. Adineaori ți-am comandat lenjeria de corp şi-am trecut pe la croitor pentru haine. Dar poate că mai ai nevoie şi de altele, de care eu nu ştiu?

Deschise gura, gata să zică: „Nu, de nimic” Dar se gândi că trebuie să primească măcar atât cât să fie îmbrăcat cum se cuvine şi-i răspunse pe un ton foarte liniştit:

— Nu ştiu încă, am să mă interesez la companie.

Se informă şi i se dădu lista obiectelor absolut necesare. Când o luă din mâna lui, doamna Roland îl privi pentru prima oară în față după atâta vreme; în adâncul ochilor avea o expresie umilă şi tristă, rugătoare şi blândă, de câine bătut care cere iertare.

La 1 octombrie, *Lorena* intră în portul Havre, venind de la Saint-Nazaire; în ziua de 7 a aceleiaşi luni urma să plece cu destinația New York. Şi Pierre Roland trebui să-şi ia în stăpânire strâmta cabină plutitoare, în care de-acum înainte avea să-i fie întemnițată viața.

A doua zi, când plecă de-acasă, o întâlni pe maică-sa, care îl aştepta pe scări:

— Nu vrei să te ajut să te instalezi pe vas? bâigui, atât de încet, încât abia pricepu ce-i spune.

— Nu mulțumesc, totul e gata.

— Aş vrea aşa de mult să-ți văd cămăruța, şopti ea la fel de slab.

— Nu merită osteneala. E foarte mică şi foarte urâtă.

Trecu mai departe şi o lăsă încremenită în acelaşi loc, rezemată de zid, albă ca varul la față.

Dar Roland, care vizită în aceeaşi zi Lorena, vorbi la masă tot timpul despre vaporul ăsta nemaipomenit şi se miră foarte tare cum de nu avusese nevastă-sa niciun chef să-l vadă mai îndeaproape, mai ales că băiatul lor se îmbarca pe el.

În zilele următoare, Pierre nu stătu deloc în familie. Era nervos, violent şi certăreț şi-i şfichiuia pe toți cei din jur cu

vorbele lui tăioase. În ajunul plecării păru dintr-o dată însă domolit, foarte schimbat. Înainte să se ducă să doarmă pentru prima oară pe bord, îşi îmbrăţişă părinţii şi-i întrebă:

— Veniţi mâine pe vas să ne luăm rămas bun?

— Ei, sigur că venim, ce drecu'! strigă Roland. Nu-i aşa Louise?

— Bineînţeles, spuse ea foarte încet.

— Plecăm la ora unsprezece fix, continuă Pierre. Aşa că trebuie să fiţi acolo la nouă şi jumătate cel târziu.

— Uite, mi-a venit o idee; strigă domnul Roland. Când ne despărţim de tine, dăm fuga şi ne îmbarcăm pe *Perla*, ca să te aşteptăm dincolo de dig şi să ne mai vedem o dată. Nu-i aşa?

— Da, sigur că da.

— În felul ăsta, adăugă Roland, n-ai cum să ne pierzi din ochi în lumea care se înghesuie pe dig când pleacă transatlanticele. Niciodată nu poţi să-i recunoşti pe-ai tăi în îngrămădeala aia. Ce zici, e bine?

— Da, sigur. Ne-am înţeles.

O oră mai târziu, Pierre era întins în patul lui marinăresc, lung şi îngust ca un sicriu. Rămase aşa, mult timp, cu ochii deschişi, gândindu-se la tot ce se petrecuse de două luni încoace în viaţa şi mai ales în sufletul său. Din cauză că suferise şi-i făcuse şi pe alţii să sufere, durerea lui, agresivă şi răzbunătoare slăbise, ca o lamă de cuţit care şi-a tocit tăişul. Aproape că nu mai avea curaj să poarte cuiva pică – pentru orice i-ar fi făcut – şi-şi lăsa revolta să se irosească la voia întâmplării, aşa cum făcea şi cu viaţa lui. Nu mai era în stare să lupte, să urască, să dea lovituri, era prea obosit de toate; şi încerca să-şi înece sufletul în uitare, aşa cum te cufunzi în somn. Auzea nedesluşit în jur zgomotele, noi pentru el, ale vasului, zgomote uşoare, abia perceptibile în noaptea liniştită a portului; şi rana încetase să-l mai doară atât de crâncen, simţea doar din când în când înţepături, ca ale plăgilor care se vindecă.

Vânzoleala marinarilor îl smulse din pacea unui somn adânc. Se făcuse ziuă şi fluxul atingea cheiul, aducând

călătorii de la Paris.

Pierre începu să colinde vaporul, să rătăcească printre oamenii aceştia preocupaţi şi neliniştiţi, care îşi căutau cabinele, se strigau unii pe alţii, îşi aruncau la întâmplare întrebări şi răspunsuri, în zăpăceala oricărei plecări în călătorie. După ce-l salută pe căpitan şi strânse mâna colegului său, ofiţerul de bord, intră în salon, unde câţiva englezi moţăiau de pe acum prin colţuri. Încăperea vastă, cu pereţi de marmură albă mărginiţi de baghete aurite, reflecta în oglinzi, prelungind-o la infinit, imaginea meselor lungi, înconjurate de două şiruri nesfârşite de scaune turnante, îmbrăcate în catifea vişinie. Aici era uriaşa sală, plutitoare şi cosmopolită, în care urmau să mănânce împreună bogătaşii de pe toate continentele. Avea eleganţa somptuoasă a marilor hoteluri, teatre şi localuri publice, acel fast banal şi impunător care satisface şi mulţumeşte ochiul milionarilor.

Doctorul era gata să treacă în acea parte a vaporului rezervată pasagerilor cu bilete de clasa a doua, când îşi aduse aminte că în ajun se îmbarcaseră o mulţime de emigranţi şi coborî pe puntea din mijloc. Când intră înăuntru îl izbi un miros greu de omenire săracă şi nespălată, o duhoare de trupuri goale, mai dezgustătoare decât cea a animalelor cu păr sau blană. Şi, într-un fel de hrubă, joasă şi întunecată, ca o galerie de mină, Pierre zări sute de bărbaţi, de femei, de copii, lungiţi pe paturile de scânduri suprapuse sau claie peste grămadă, pe podea. Nu le desluşea feţele, dar întrezărea mulţimea murdară şi zdrenţăroasă, această mulţime de nenorociţi, învinşi de viaţă, doborâţi şi ajunşi la capătul puterilor, care plecau cu câte o femeie costelivă şi cu nişte copii istoviţi spre un tărâm necunoscut, în speranţa că poate acolo nu vor muri de foame.

Şi, gândindu-se la toată truda lor din trecut, la munca irosită, la sforţările lor zadarnice, la lupta înverşunată, reluată în van zi de zi, la toată energia cheltuită de aceşti sărmani care aveau să ia încă o dată de la capăt, fără să ştie unde, viaţa asta de mizerie cumplită, doctorului îi veni să le

strige: „Mai bine aruncaţi-vă în apă cu muierile şi cu plozii voştri cu tot!”.

Şi inima i se strânse atât de tare de milă, încât plecă, nemaiputând îndura să-i vadă.

Tatăl, mama, fratele lui şi doamna Rosémilly îl şi aşteptau în cabină.

— Atât de devreme? întrebă el.

— Da, răspunse doamna Roland, cu o voce tremurătoare, voiam să mai avem timp să stăm cu tine.

Se uită la ea. Se îmbrăcase în negru de parcă ar fi fost în doliu şi, dintr-o dată, îşi dădu seama că părul ei, care luna trecută abia încărunţea, albise complet.

Cu mare greutate reuşi să le găsească celor patru oameni loc de stat jos în cămăruţa strâmtă, iar el se cuibări pe pat.

Prin uşa rămasă deschisă se vedea trecând o mulţime la fel de numeroasă ca aceea care umple străzile într-o zi de sărbătoare; toţi prietenii călătorilor şi o grămadă de curioşi dăduseră năvală pe uriaşul vapor. Se plimbau prin saloane, pe coridoare, peste tot, unii chiar îşi vârau capul prin uşă, în timp ce dinafară li se şoptea: „Aici este camera doctorului”.

Şi Pierre împinse uşa; dar, când se simţi închis împreună cu ai săi, dori imediat s-o deschidă la loc, pentru că forfoteala şi vânzoleala de pe vapor mascaseră până atunci tăcerea şi stinghereala dintre ei.

Doamna Rosémilly rupse ea tăcerea, într-un târziu:

— Nu prea intră aer prin fereastra asta mică, zise.

— Este un hublou, răspunse Pierre.

Le arătă cât de gros este geamul ca să poată rezista la cele mai puternice lovituri şi pe urmă le explică pe larg felul cum se închidea.

— Ai aici şi doctorii? îl întrebă Roland, la rândul lui.

Doctorul deschise un dulap şi le arătă rafturile pline cu sticluţe de medicamente, fiecare cu numele său latinesc înscris pe o etichetă de hârtie albă. Luă în mână una dintre ele şi începu să înşire toate proprietăţile substanţelor pe care le conţinea, pe urmă trecu la a doua, la a treia şi le făcu un adevărat curs de terapeutică, ce părea să fie ascultat cu

mare atenție.

— Ia te uită, dom’le! Interesant! repeta Roland, dând din cap.

Cineva bătu încet la ușă.

— Intră! strigă Pierre.

Își făcu apariția căpitanul Beausire.

— Am venit mai târziu, spuse, întinzându-i mâna, fiindcă n-am vrut să vă deranjez în momentele de efuziune.

Fu nevoit să se așeze și el pe pat. Și iar se lăsă tăcerea.

Dintr-o dată, căpitanul ascultă cu atenție. Prin peretele subțire al cabinei răzbăteau comenzi:

— E timpul să plecăm dacă vrem să ajungem pe *Perla*, să vă mai prindem la ieșirea în larg și să ne luăm rămas bun acolo.

Roland ținea mult la asta, fără îndoială ca să-i impresioneze pe călătorii de pe *Lorena*; așa că se sculă grăbit.

— Atunci, să ne vedem cu bine, băiete.

Îl sărută pe Pierre pe favoriți și pe urmă deschise ușa. Foarte palidă, cu ochii plecați, doamna Roland nu se clintea din loc. Bărbatul ei îi atinse brațul.

Ea se ridică în picioare, făcu un pas spre fiul ei și-i întinse pe rând obrajii albi ca ceara, pe care el îi sărută fără să spună o vorbă. Pierre strânse apoi mâna doamnei Rosémilly și pe cea a fratelui său, pe care îl întrebă:

— Și căsătoria ta, pe când?

— Încă nu știu precis. O s-o aranjăm așa ca să coincidă cu una din venirile tale.

În sfârșit, ieșiră cu toții din cameră și urcară pe puntea înțesată de lume, de hamali și marinari.

Vaporul, din al cărui pântece uriaș se auzeau aburii răbufnind, părea că freamătă de nerăbdare.

— Drum bun, zise Roland, la fel de grăbit.

— La revedere, răspunse Pierre, care era în picioare, la marginea uneia din acele punți mici de lemn care legau *Lorena* de chei.

Le strânse din nou mâinile tuturor și familia se depărtă.

— Repede, repede, îmbarcarea, strigă domnul Roland.

Îi aştepta o birjă ca să-i ducă în radă, unde Papagris pregătise Perla pentru ieşirea în larg.

Nu se simţea nicio adiere de vânt, era una din acele zile senine şi liniştite de toamnă, când marea lucie pare rece şi dură ca oţelul.

Jean apucă o ramă, marinarul pe cealaltă şi începură să vâslească amândoi. Urcată pe diguri, până şi pe parapetul de granit, o mare mulţime, gălăgioasă şi agitată, aştepta *Lorena*. Perla trecu printre cele două rânduri de oameni şi ajunse curând dincolo de dig.

Căpitanul Beausire, aşezat între cele două femei, ţinea cârma.

— O să vedeţi că o să le ieşim drept în cale, zău aşa, le zise.

Şi cei doi vâslaşi trăgeau din toate puterile, ca să ajungă cât mai departe. Deodată Roland strigă:

— Uite-o! Îi văd catargele şi cele două coşuri. Iese din radă.

— Daţi-i zor! repeta Beausire.

Doamna Roland îşi scoase batista din buzunar şi şi-o duse la ochi. Roland era în picioare şi se ţinea de catarg; el îi anunţa:

— În această clipă se îndreaptă spre ieşirea din port... S-a oprit... Se pune din nou în mişcare... Probabil că şi-a luat remorcherul... Înaintează... bravo! Trece printre diguri!... Auziţi cum strigă mulţimea... bravo!... o remorchează *Neptun*... acum îi văd şi prova... uite-o, uite-o... Ăsta vapor, pe legea mea! Doamne, Dumnezeule, unde vă sunt ochii?

Doamna Rosémilly şi Beausire se întoarseră; cei doi bărbaţi nu mai vâsleau; numai doamna Roland rămase nemişcată. Tras de un remorcher puternic, care în faţa lui părea o omidă, uriaşul pachebot ieşea, încet şi solemn, maiestuos, din port. Şi locuitorii din Havre, îngrămădiţi pe diguri, pe plajă, la ferestrele caselor, începură să strige, cuprinşi de un elan patriotic: „Trăiască *Lorena*!”, ovaţionând şi aplaudând plecarea măreaţă a navei, odraslă a marelui

oraş maritim care îşi dăruia mării cea mai frumoasă fiică.

Dar Ea, după ce trecu de strâmtoarea celor doi pereți de granit, simțindu-se în sfârşit liberă, îşi părăsi remorcherul şi o porni singură, alergând pe ape ca un monstru uriaş.

— Uite-o! Uite-o! striga mai departe Roland. Vine drept spre noi.

— Ei, ce vă spuneam eu? repeta Beausire încântat. Aşa-i că le cunosc bine drumul?

— Uite, mamă, se apropie, spuse Jean în şoaptă.

Şi doamna Roland îşi luă batista de la ochii plini de lacrimi. Pe marea frumoasa, senină şi liniştită, lansată cu toată viteza din clipa în care ieşise din port, *Lorena* se apropia de ei. Beausire, cu luneta fixată asupra, ei anunță:

— Atenție! Domnul Pierre e pe puntea din spate, singur, şi se vede foarte bine. Atenție!

Înalt cât munte şi iute ca un tren, vaporul trecea acum foarte aproape, mai-mai să atingă *Perla.*

Şi doamna Roland, scoasă din minți, întinse înnebunită brațele spre el şi-şi văzu fiul, pe fiul ei Pierre, cu şapca lui cu fireturi pe cap, trimițându-i sărutări de rămas bun cu amândouă mâinile.

Dar el pleca departe, fugea, dispărea, se făcuse mic de tot, şters, ca o pată nedesluşită pe vaporul uriaş. Se chinui să-l mai vadă, dar nu mai reuşi.

Jean o luase de mână.

— Ai văzut? îi zise.

— Da, am văzut. Cât e de bun!

Se întoarseră spre oraş.

— Drace! Repede mai merge! spuse Roland, entuziasmat şi convins.

Într-adevăr, cu fiecare clipă care trecea, pachebotul se micşora, de parcă s-ar fi topit în ocean. Doamna Roland îl privea cum se afunda în zare, spre un tărâm necunoscut, spre celălalt capăt al lumii. Pe vaporul ăsta, pe care nimic nu-l mai putea opri din drum, pe vaporul ăsta, pe care foarte curând nici n-avea să-l mai zărească, se afla fiul ei, bietul ei fiu. Şi i se părea că jumătate din sufletul ei se ducea odată

cu el, i se părea că şi viața ei se sfârşise şi că niciodată n-avea să-şi mai vadă copilul.

— De ce plângi? o întrebă Roland, doar peste o lună o să vină înapoi.

— Nu ştiu, bâigui ea. Mi se rupe inima.

Când ajunseră la țărm, Beausire se despărți de ei imediat ca să se ducă la masă la un prieten. Atunci Jean o luă înainte cu doamna Rosémilly şi Roland îi spuse nevestei:

— Arată totuşi bine Jean al nostru.

— Da.

Şi, cum era prea tulburată ca să se mai gândească la ce spune, adăugă:

— Sunt foarte fericită că se însoară cu doamna Rosémilly.

Bietul om rămase uluit.

— Ei, aş! Ce spui? Se însoară cu doamna Rosémilly?

— Sigur că da. Chiar azi ne gândisem să-ți cerem părerea.

— Ia te uită! Ia te uită! A început de mult povestea asta?

— O, nu! Doar de câteva zile. Înainte să te întrebe. Jean voia să fie sigur că ea îi va accepta propunerea.

— Foarte bine, foarte bine. E-n regulă. Eu sunt cu totul de acord.

În momentul când treceau dincolo de chei şi se îndreptau spre bulevardul Francisc I, ea se mai întoarse o dată să privească în larg, dar nu mai zări decât o dâră subțire de fum, atât de ştearsă şi de îndepărtată încât părea o ceață uşoară.

SFÂRŞIT